

Асқад Мухтор

**ТАНЛАНГАН
АСАРЛАР**

Ўз ССР ДАВЛАТ
БАДИЙ АДАБИЁТ НАШРИЕТИ
ТОШКЕНТ — 1958

Ёшлигим

Кулбасида бизни меҳмон қилди
Афиналик партизан хотин.
Бир ўғли, бир қизи бор экан,
Олег, Зоя қўйишти отин.

Сени эсладим мен
Чеҳрасин куриб
Ўша қизнинг, ўша уғилнинг:
Туғилганигдаёқ
Бутун дунё учун
Сен
Келажак булиб туғилдинг.

Доя булиб улуғ, оловли йил
Йургаклади сени бинт билан,
Ёшлигим, комсомол ёшлигим,
Авлодларга улан.

Окопдан окопга сакрадинг гуё,
Йиллар утар экан оловдай қизиб;
Йуллардагина эмас,
Умрларда,
Юракларда қолди ут изи.

Ўттизга кирмасдан, соч оқи
Походлар чангидай чаккангга қўнди.
Ўттизга кирмасдан, халқинг, Ватанинг
Шон-шуҳратга кумди.

Севсанг, газаблансанг — жон аямадинг,
Интилсанг — янчдинг ҳар қандай ғовни,
Йигладеанг — кўз ёшинг тошни ёндирди,
Қувонсанг — кўз нурунги кўр қилди ёвни.

Туғилганингадаёқ,
Бутун дунё учун
Сен
Келажак бўлиб туғилдинг.
Туғилганингадаёқ
Ленин ғоясининг
Порлоқ нури билан йўғрилдинг.

Сафарда дўстларинг кўп булсин.
Мағрурлансин улар сен билан.
Ёшлигим,
Комсомол ёшлигим,
Авлодларга улан!

Шук
дафтардан

ТИЛАК

Чўпонга най, дейман,
Гулга чирой,
Асалга тот берса шеърларим.
Қунт этаман,
Ўй суриб кетаман,
Қалбга қанот берса шеърларим.
Дардга даво бўлса,
Мардга юрак —
Қафасини ўқ тешолмаса,
Жушқин бўлса, дейман,
Қаршисида
Тошқин дарё ип эшолмаса,
Шу яшашнинг
Завқи-шавқига
Жўр этолсам сас-садосини.
Эл қувончи мавжин
Вазн қилиб,
Ёв дилини ўртасам дейман.
Қунт этаман,
Юрак талпинади,
Ватан бурчин ўтасам дейман!
Бу ватанда меҳнат эгасининг
Шони бордир, куйла, шеърларим.
Тупроғида отам —
Партизаннинг
Қони бордир, куйла, шеърларим.
Жон ва таним —
Ватаним учун!
Жангда кўкрак керсин шеърларим!
Меҳрим ва меҳнатим
Шунга атадим,
Курашчан сафларга кирсин шеърларим!

1938

ТОНГ ЭДИ.

Лирик куйдай хотиримда қолган:
Ёлғиз эдик икков.

Тонг эди.

Ларзон шохга қўниб эрка булбул
Бўй пуркади.

Эсласанг эди —

Шунда

кўкрагингга тушган гул баргини
Ўйнаб туриб „севаман“ девдинг.
Май топгидек тоза дил сузингга
Вафо қилдинг, Гулгинам:
Севдинг.

Бол дудокдан учган у сузингни
Садаф чашма саси олқади.

Севги тонгим куйин ўша чашма
Ҳамон

такрор қилиб оқади.

„Севги ўзи жуда кекса нарса.
Янгилайди уни ҳар навқирон дил“.

Не бахтлар унда,

не умидлар,

Аниқ ва чароғон куринса манзил.

Ажаб фасл баҳор!

Унинг куйин —

Байроннинг романтик сози ҳам чалган.
Курк тополмай ўзга,

олам бўйлаб,

Фақат гулгун баҳор куйин куйлаб,
Алишернинг дили баҳр олган.

А Б А Д И Я Т

— Ёдимдадир...
— Менинг ҳам ёдимда!
Куз ёшимга шимғиған дамлар.
Назаримда кимдир: „у улмади,
Йиғлама, бас, жим!“— деган дамлар.
Шундан буён у дам ёдимдадир,
Ёди билан кўз ёшим томди;
Шундан буён қуёш уфқларда
Неча сўниб, неча бор ёнди.
Аммо,
Юмилган куз қайта ёнмас экан,
Юмилган куз ёнмади; бироқ,
Тухтамади ҳаёт кўкси ичра
Тепишидан жанговар юрак.
Муқаддас ниятлар ажалга ёт экан.
Умри боқий экан меҳнат қилганнинг,
Ўлимга улимдир номи, ўз умрига
Абадият бунёд қилганнинг.
Горькийга улим йўқ!
У ҳаёт! Демак,
У биз билан, у Павел билан!
У ҳамқадам букун буюк манзил кузлаб
Темир қадам отган эл билан!

1939.

1

Қ А С А М

Қасам — қилич!
Ажал аламидан,
Жонон видосидан армуғон қолдинг.
Ўлим!
Сенга қилич қайрадим мен:
Сен севгимнинг жаннатин олдинг.

Кўк урмонлар мавжин севар эдим.
Энг ширин уйларим, гуллар, чечаклар.
Кўрдим —
Шундан буён хаёлимда
Меҳр денгизлари,
утли қучоқлар...
Жарангли оҳанглар тўлқинидай —
Софлигинг йулимдан тўхтатар эди.
Ёрқин уйлар қалбимга нур сепар,
Шу уйлар аллалаб ухлатар эди.
Нечун севдинг мени, учувчи қиз?
Биламан: дарёдай бағри кенг эдинг.
Мақоминг кукларда, донгдор эдинг, аммо —

Дилинг билан менга тенг эдинг.

Қувноқ ширинлигинг хотирлайман:
Кузинг тийранига термулар эдим,
Нигоҳинг руҳимга баҳор киритар, лекин —

Севги иқрорим-ла кўнгил гулбоғингга
Оташ ё совуқлик ташламай дердим.

Ўтли кузларингнинг шошқин сўроғи
Нетардим, гумондан озод этмаса!
Кузнинг айтган сузи ҳақ ва бегумон,
Кузда дилнинг узи ярқирайди,
Куз дил учун софдил таржимон.
„Меҳрибоним“ дединг,
Айтдинг, учқурим,
Тилинг бормади-да, кузларинг айтди.
Севги чечаклари барқ урди,

гўё

Шод гудаклик кунларим қайтди.
Ёз қуёши каби ишончлийдинг,
Ишончим сабримни етаклаб кетди.
Учрашувлар сайин меҳринг баҳоридан
Сахий совғаларинг этаклаб кетдим.
Учрашувлар сайин кузинг тўлқинида
Ой нури синганин курдим, тўймадим.

Тундай сочинг силаб, тинч кечалар,
Севгили юрагинг товшин тингладим.
Юрак мардларди лабга лаб босганда.
Қолди у уятчанг, тонгги бўсалар,
Қанийди уларнинг лазиз товушларин
Эшитсам, яна бир такрор бўлсалар!
Ҳуснинг аввал парвозингда кўрдим.
Бундай севги билан севган эрмасдим.
Сен деб жон бермакка чора тополмадим,
Аммо жон берсалар сени бермасдим.

Шундай севар эдим...
қайтиб келмади.

Сўнгги марта экан узатув.
Офат омад тонг н фазода;
Ўлим офат бўлиб келган бу гал,
Сўнгги марта экан кузатув.
Қулоғимдан кетмайди шум хабар,
Сўнгги видо инграйди, қаранг.
Ҳамдамин йўқотган нотавон юрак
Кукрак қафасида титрайди аранг.
Шу видо юракнинг исёнкорона —
Тилакларин музлатди, ёмон.
Шу видо севгимнинг бўстонидаги
Чечакларни юлди беомон.

Қасам — қилич!
Ажал аламидан,
Жонон видосидан армуғон қолдинг,
Улим!

Сенга қилич қайрадим мен.
Сен севгимнинг жаннатин олдинг,
Рост,
Фақат сен ололардинг уни,
Онт ичдим, онтим деб роҳатдан кечдим,
Хуни бийрон бўлмай ёдлолмайман ёрни,
Алам қадаҳига ёш томизиб ичдим,

Ўлимга улимман, қасамим бор,
Қиличимга қувват берингиз!
Ўлиш шубҳа, лекин шон муқаррар,
Жангга кетдим, ҳув... от берингиз!
Кетдим. Дилда ғайрат тошаётир,
Ўлимнинг аршини бузмоқчиман мен.
Қайтарманг. Номим йуқ йилномада ҳали...
Ҳали неча торлар узмоқчиман мен.
Бармоқ босиб тоғлар тунтармакка
Бурун инсон фаҳми етмаган.
Чашма буйлаб қизғалдоқ терганда,
Шум боладан, биров, жанговар шоир
Ўсарини хаёл этмаган.
Жангда муъжиз булсам ажабми?
Қасамим — хаёли бангилик эмас.
Совет элиданмен, отам — музаффар халқ.
Зафар менга янгилик эмас.
Қасам — қилич!
Ажал аламидан.
Жонон видосидан армуғон қолдинг.
Улим! Сенга

Қилич қайрадим мен.
Сен севгимнинг жаннатин олдинг.
Ўлимга улимман, қасамим бор,
Қиличимга қувват берингиз!
Ўлим шубҳа, лекин шон муқаррар,
Жангга кетдим, ҳув... от берингиз!

1940.

ШЕЪР ВА ҲАЁТ

Ухламай
суқ билан
туннинг сирларини,
Тонгнинг софлигини
кузатдим.
Куннинг нурларидан,
боғнинг атридан
Зеб олиб шеъримни безатдим.
Шеър жуда гузал,
мисралар ширин,
Музанинг жамоли бегубор экан.
Аммо
бош кутариб боқсам,
яна ҳаёт
Шеъримдан минг қатла ҳусндор экан.

1910.

Дарғазад
һиһлар

Келажакка боқдик, боқамиз.
Ўқ теккандай бўлди қалб
қирғоғига.
Чайқатдилар тинч зур денгизни,
Босқинчилик дарддир сизга,
йиртқицлар!
Босиб қўяжакмиз бу дардингизни!
Қузғол!
Қузғол, эл ўғлонлари.
Зилзилалар солиб қадамла!
Мард жанговар майдонда
синалар,
Ғайрат, иродангни, кучингни
жамла!

1941.
25 июнь.

ЖАНГЧИНИНГ БАЙРАМ КЕЧАСИ

Юлдузга қарайман. Бош остимда шинель.
Байрам кечалари ёдимга тушар.
Ўнгимда—ясанган, кулган оташин эл,
Сабрсиз бир тилак дилга ёпишар.
Майин қанот билан урилар экан —
Завқли эсдаликлар — толмас кузларим,
Қанча ширин булса ҳаёт кезлари,
Ўлим шу қадар шум туйилар экан.

Тонгда атака бор. Жуш урган умидлар
Тоқат косасини силкитди.
Ширин ўйлардан сунг қолган минутлар
Ҳар бири бир йилдай куриниб кетди.
Ҳали беш соат бор. Ҳали беш соат!
Қачон ёришаркан осмон кузгуси?
Қанчаки самимий дилнинг севгиси,
Шунча серзаҳардир ундаги нафрат.

Хаёл — кечмишларнинг карвони, узун...
Ана, сарбон унга майнинг офтоби.
Жанг тузони оша курсатади юзин
Май — бахтли кунларнинг ноёби.
О, жанговар байрам, мангу бахт учун
Олға, қонлар кечиб юрамиз ҳануз.
Қанча ёрқин булса хаёлдаги кундуз,
Шунчалик зим-зиё куринади тун.

Шарбат лаззатимас, қасос оловидан
Букун ҳаддан ошиқ ҳисларим уйғоқ.

Дустлар, дилкашларнинг кулиб-яйровидан
Базм шов-шувидан бу ерлар узоқ.
Узоқман, аммо сиз энг яқинимсиз.
Қилич жаранглари ундар манзилга.
Нечоғлиқ меҳрибон булса дуст дилга,
Душманга қулларим шунча раҳмсиз!

1943

ҒАЛАБА ИШОНЧИ

Ҳаётинг курашдан бошланса экан..

Первомайский

Ўзи билган сир билан мағрур гул,
Сирли суҳбатларни кутади яна.
Ушш суҳбатларнинг шайдоси йигит
Кундагидан барвақт келмоқда — ана.
Кўкси қалқар юрак гурзисидан,
Кўзлар севинч билан йилтирар.
Балки куплан кутган орзу хабарин,
Туй хабарин балки келтирар.
Интизор кузларин тикди қиз,
Йигит сузлаб берди кунглида борин:
— Олам байрамига қўшайлик тўйни,
Ватан чорлаб қолди, дилбарим.
Тилак тила: голиб қайтайин
Ғалабалар олиб қайтайин!..

Покиза ҳам эркин севишдик,
Ҳеч ким кунглимизни қилмади йироқ.
На Фарҳоддай қилич тутдим мен,
На қалбимни ёндирди фироқ.
Хайр энди, жонгинам,
Шу муқаддас кундан,
Мардона қадамдан бошлансин ҳаёт.
Бошлансин умримиз...
Ватан ёди билан,
Сенинг ёдинг билан мен уйнатай от...

— Шартим бор: менга ҳам рухсат бер, ёрим
Жанговар сафларни тулдирмоқ учун,
Мен ҳам ҳақ олайин туйнинг турида

Кукрак кериб ултирмоқ учун.
Мен шифолар берай сафдошларингга,
Сен ёв кукрагига ғазаб ўқин от.
Сунгра туйимизни олам туй қилсин,
Майли, кураш билан бошлансин ҳаёт...

Йигит ўпди, соддадил йигит,
Биринчи бор ўпди умрида.
Йигит ўпди. Чумилгандай бўлди —
Меҳрибон кузларнинг нурида.
Йигит ўпди, унинг қалбидан
Севги ҳарорати қуйилди.
Йигит ўпди, шунда лабларидан
Ватан ўшган каби туйилди.

Колхоз боғчасидан узолмай кузин,
Тухтаб қолгансимон тоғ узра қуёш.
Мақтангандай кулар нофармон гулким,
Севги суҳбатлари у билан сирдош.

1941:

Н У Р О Ш И Қ Л А Р И

(„Электрнома“* китобига)

Офарин, сув бўғиб, олов қилганлар,
Тош кесар мардларнинг мардоналари.
Офарин, ёғдуга ошиқ бўлганлар,
Ёғду китобининг дурдоналари.
Бу китоб бизларнинг улуғлигимиз
Асрдан асрга олиб утажак,
Ундаги ҳар бир ном меҳнат садоси,
Шонимиз ҳақида улмас бир эртак.
У — халқ шуҳратига қурилган ҳайкал,
Жанговар йилларнинг олтин китоби.
Шу китоб гувоҳки, тоғлар тунтарар
Халқлар қудратининг гирдоби.
Ҳаётсеварларнинг қасидаси шу,
Бизнинг муъжизалар шунда намоён.
Ерда қуёш яратмоқчи булган,
Фарҳод афсонасин чин қилган замон.
Офарин, сув бўғиб, олов қилганлар,
Тош кесар мардларнинг мардоналари.
Офарин, ёғдуга ошиқ бўлганлар,
Ёғду китобининг дурдоналари!
Ҳаммамиз ҳам ҳаётга нур излаб,
Оламда яшаймиз бир ном туфайли —
Умр бўйи излаб топган нуримиз
„Ленин“ деб ёзмоққа сарф бўлса майли.

1943.

* Фарҳод ГЭС қурилиши қаҳрамонларининг номи ёзилган „Ҳурмат китоби“.

ВАЙРОНА

Тун. Вайрона. Ойна чил-чил синиқ,
Йиғлайди оч мушук ёлғиз кўчада.
Жонини қаҳратон ямлаб ўтса-да,
Кетмайди — кулбанинг ғиштлари илиқ.

Меҳмондўст расмини тасвир этибди
Қайси бир эрканинг қўғирчоқлари...
Юзларин қурумлар босиб кетибди,
Балки гудак қизнинг овунчоқлари...

1943.

ТУҒИШГАНЛАР ҚАЙТАР

Атакада бир елкадош дустим
Сафда маҳкам туриб жон фидо қилди.
Ғарбга қараганча ҳамон юзи билан
Олға интилганча йиқилди.

Туғишган тупроқни қучиб ётади,
Гуё улганла ҳам бермоқчи эмас.
Она йиғлар, ўксиб йиғлар она,
Ғалаба уғлини қайтариб бермас.

Лекин қайтар унинг умрбод номи,
Қайтар шу ном билан туғишган зафар.
У яна минг карра, балки миллион карра
Қадрдонроқ булар бу сафар!

1943.

СОҒИНИШ

Шарқираб ҳовлимдан утарди анҳор.
Ёлғиз тол усарди анҳор буйида,
Булбул сайрар эди баргида баҳор,
Беланчак уйнарди қизлар қуйида.
Соғинчим ортади ёдласам уни,
Туғишган сингилдай меҳрибон шу тол.
Бундай соғинмасдим балки сарвини,
Нега юрагимга қадрдон шу тол?
Нега кўз олдимда жимирақ ҳамон
Танга-танга тушган унинг сояси?
Барги қулоғимда шивирлар ҳамон,
Орта борган сари туплар садоси?
Куртак чиқаргандир бу йил ҳисобсиз,
Келган қушчаларни яна шод этиб.
Сувга ўтганида таниш қушни қиз
Балки тикилгандир мени ёд этиб.
Болалар келгандир уйнаб тагига,
Ўйиб ёзган исмим кургандир.
Қизчалар баҳорги майин баргакни
Майда сочларига қушиб ўргандир.
Соғинчим ортади ёдласам уни,
Шу толнинг қаддини курармикинман?
Толим-толим ўсган яшил баргини
Лабларимга босиб сўрармикинман?

1944.

ВАТАН

(Госпиталга келган хатдан сўнг)

Тилимга олганим муқаддас номингми
Ё хаста куксимга жон бўлди пинҳон?
Она тили билан ёзган саломингми,
Ё тонгги шаббода келтирган илҳом?
Қалбимга уйилган эсдаликларингми,
Ё бахтли кишининг ҳаёт лаззати?
Баҳор чоғидаги эркаликларини ми,
Ё қондошлик шаъни қилган иззатинг?
Ёзган мактубингда соғинч сатрларми,
Меҳринг достонидан шоҳона мисра?
Сени мен сингари ҳамма қадрларми,
Ё севгимдай севги йўқмикан сира?

1945.

МОСКВАНИНГ ҚАЛБИ

1944

Бу —
тошдан тикланган
кадимий шаҳар
Шу тобда
гуёки жонли бир одам.
Гуё кўксида зур оташин юрак,
Энг олий армонлар
унда жамул-жам.
Бу юрак
ут билан қоришиб кетган —
Буюк бир жангчининг
сўнмас юраги,
Ҳар бир москвалик,
ҳар хонадоннинг
Қувончи,
алами,
бахти,
тилаги;
Гудак чеҳрасида чечакдай кулги,
Донбасс шахтёрининг
фидокор руҳи,
Партизан белорус қалбидаги ўч,
Келажак кунларнинг ҳусни, шукуҳи,
Онанинг муқаддас меҳри,
армони,
Бадаҳшон қизининг ҳижрон қайғуси,
Фронтдан хат олган ота қувончи —
Бари
шу юракнинг жонли туйғуси

Ўрол домнасида
яллиғланган ўт
Шу қалб оловининг сунмас учқуни.
Томирида янги қон тўлқини урар
Элда
бир чақалоқ туғилган куни.
Бу қалбнинг
талпиниб,
гурс-гурс тегишида
Қаҳрамон халқимнинг иродаси бор.
Унга жон риштаси билан
туташган инсон
Умиди,
тақдири,
умри бегубор.
Москва —
ут қалбли, енгилмас солдат
Умрбод шу куйи ёдлансин,
майли.
Порлоқ коммунизм арафасида
У
Зафар қуёши каби
чиройли!

**КУЗАЛАР ТЎЛҒАЗИБ
КУМГИЛ БОҒИНГГА**

Уч йил бурун узум пишар-пишмас
Шароб армонида кетмаганмидим?
Сени кўкрагимга босиб бир нафас
Боғда видо торин чертмаганмидим?
Бу йил ҳам у дилбар узумзоргинам
Зангори маржонлар билан безаниб,
Навдаси сурилар узра узаниб,
Яна серхушомад булганмикин-а?
Узум пишганида эрта куз,
Мени ёд қилгали чиққан чоғингда
Вазмин бошларидан сайлаб-сайлаб уз,
Кузалар тўлғазиб кумгил боғингга.
Чевар қўлларингдан шу умидим бор.
Биз тантана билан қайтганда ғолиб,
Лим-лим пиёлани қўлларга олиб,
Боғбонга тилармиз умри беғубор.

1944.

* * *

Икки нарса оғир кўнглимга асли,
Икки нарса учун йуқ менда бардош:
Бири — душманимнинг шодон қаҳқаҳаси,
Бири — дўст кузида мултиллаган ёш.

1945.

ЕВРОПА ДАН ХАТ

Мана фашист юрти менинг қаршимда
Бугун нафрат билан босдим тупроғин.
Тавба қон қустирсин эслатиб шунда
Сталинградни ёндирган чоғин.

Мана шу — бахтимга чангал узатган,
Мана шу — вабонинг туғилган жойи.
Мана Европанинг шуҳратин сотган,
Шу ҳақорат қилган унинг чиройин.

Мана шу — қон ҳиди бурқиган сарой,
Мана шунда унинг жаллод-хоқони.
Мана шу — қулликни тирилтирган жой,
Инсоннинг фожиа майдони.

Мана шу — наслининг шаънин булғатган;
Тузлиғига тупурган нонкўр.
Гётеинг руҳини зор-зор йиглатган,
Тиши синган маълун одамхур.

Мана шу — дуч келиб инсон қаҳрига,
Ўлимга юз тутган қонунсиз давлат.
Уни қора тақдир тортган бағрига,
Унга қучоқ очган мудҳиш ҳалокат.

Бугун нафрат билан босдим тупроғин,
Ҳар бир қадамимни кузатар олам.
Мағрур нафрат билан топтаб ўтай уни,
Қоплондай раҳмсиз булганман бу дам!

1945 апрель.

ҒАЛАБА

Қучоқлаш, миллионлар!

Табаррук бу кун,
Денгиз-денгиз тўлқин тошди қалблардан.
Қучоқлаш, ташладинг аламлар юкин,
Юлдузлар чақнасин лаблардан!

Қучоқлаш, миллионлар!

Байрам бошланди,
Тарих ғалаба деб урди бу кун бонг.
Нурли ёшлар билан кўзлар ёшланди.
Қуёшни гул қилиб тутди бугун тонг.

Қучоқлаш, миллионлар!

Ҳеч кимнинг умрида —
Бу қадар бахтиёр кун бўлган эмас,
Ҳеч қачон бу жаҳон қуёш нурида
Бугунгидай яйраб чўмилган эмас!

Қучоқлаш, миллионлар!

Шу кун елкадан
Ағдарилиб тушди мусибатли тоғ.
У булут умрбод кетди улкадан,
Баҳодир жангчига очайлик қучоқ!

Баҳодир!

Бошингга тож булсин қуёш,
Ташаккурлар билан қалбимиз тулиқ.
Энди ҳеч бир номард кутаролмас бош,
Ғолиблар элининг шуҳрати улуғ!

1945.

ЖАНГЧИ ҚАБРИ ЕНИДА

Жангга наъра тортиб кирган чоғида
Майдонни титратган эдижудрати.
Ғолиб мамлакатнинг мағрур байроғида
Қон билан ёзилмиш унинг шуҳрати.

1946.

Тоходдам
сўнг

Й Ү Л Б Ү Л С И Н

(Янги бешйиллик қаҳрамонларига)

Дилда ишончингни ўтли бурондан,
Қонли дарёлардан олиб ўтганда,
Ғиртди ғазабли куксингни умид,
Қил букмай, бу кунга келиб етганда
Йўл бўлсин, биродар, йўл бўлсин энди,
Умид-ишончларинг мул бўлсин энди.

Ҳаққоният, виждон, адлу мурувват
Қуёш булиб боққан сенинг йулингга.
На йиртқич, на тикан бу йулга чиқмас,
Шухрат қиличи бор энди қулингга,
Йул булсин, биродар, йул булсин энди,
Бахту қувончларинг мўл бўлсин энди.

Замбарак товшини тинглаб, орзиқиб,
Шодликни қумсаган эди кунгиллар.
Баралла чалинди тантанали куй
Очилди карвонга беғубор йулар,
Йул бўлсин, биродар, йул булсин энди,
Мулки давлатларинг мўл булсин энди.

Гигантлар осмонга бурқитсин тутун.
Қудратли моторлар ғулғула солсин.
Нози-неъмат билан тўлсин боғларинг,
Қуёш хирмонингдан ҳайратда қолсин,
Йул бўлсин, биродар, йул бўлсин энди,
Айшу фароғатинг мул бўлсин энди.

1946.

Т Е Р И М Ч И Қ И З Г А

Меҳрингни ҳам бирга қўшиб эккандинг
Ерга чигит эккан онингда.

(Уйғун)

Эзгу ният билан эккан экансан:
Муқаддас кунларда кутарди бошин.
Бугун, очилганда, юмшоқ юзида
Буюк ғалабанинг ўйнар қуёши.

Муқаддас кунларда кўтарди бошин.
Ёзнинг ҳуснин олиб кетди сентябрь.
Эрка бўлиб қолди кузнинг гузали,
Чевар қўлларингни кутар бесабр.

Ёзнинг ҳуснин олиб кетди сентябрь,
Узоқда хазонрез шамол юрибди.
Тулипти, териб ол, ерга тўммасин,
Манглай тери каби титраб турибди.

Узоқда хазонрез шамол юрибди,
Кумуш табассумин сулдирар келса,
У улгурса, сен улгурман қолсанг,
Ўзингни номусга қолдирар келса.

Кумуш табассуминг сулдирар келса.
Хирмон қуёш каби пайдо булганда
Мағрурланма унинг шуъласида,
Тинчланмагин ҳатто ваъданг тулганда.

Хирмон қуёш каби пайдо булганда,
Ҳар кун сийракланиб қолар юлдузлар.

Яна тонг отгунча жим-жим очилиб,
Сени қаршилай деб йулингни кўзлар.
Сийраклашиб қолса олтин юдузлар,
Яна қадрлироқ билгин уларни.
„Меҳрингни ҳам унга қушиб эккандинг“
Ташлаб уни асло кетиб бўларми?

1945.

ТИНЧ ОКЕАН

Кум-кук сахро, гүё иккинчи осмон
Уфқдан уфққа ёзган қанотин.
Азалдан тинчликни севгани учун
Тинч океан дея қўйганлар отин.

Аммо нопок этиб мусаффо кўксин
Қонли из қолдириб сузди самурай.
Зангори осмонин тутун булғади.
Муқаддас тинчлигин бузди самурай.

Узоқ Шарқ соҳилин ларзага солиб,
Шонли армиямиз ҳужум бошлади.
Қаҳрамон халқимнинг улуғ қудрати
Тинчлик душманини янчиб ташлади.

Куч билан тўлғанди улуғ океан
Ғазаб тулқинлари сиғмай бағрига.
Душманнинг чил-парчин бўлган кемасин
Ва жирканч ниятин ютди қаърига.

Мана кўм-кук сахро ётар ястаниб.
Яна тинч, яна пок, гузал, бепоён.
Унинг қуёш каби ёрқин юзидан
Ташаккур уқийди бизнинг посбон.

Салмоқ билан силжиб зур тўлқинлари
Аллалаб тебратар қирғоғимизни.
Салқин шаббодаси келиб олқишлар
Бизнинг ғолибона байроғимизни.

9 сентябрь, 1947.

ШЕР ЮРАК ЛОЧИНЛАР

- (Авиация кунига)

Бахтиёр келинчак чеҳрасидай сулув,
Осмоннинг ҳуснига разм этиб боқ-чи!
У, ернинг қанотли фарзандларига
Қуёшни гулдаста қилиб тутмоқчи.

Эни-бўйин кезган шулар оламнинг,
Осмон жанглариининг шулар шоввози.
Совет лочинлари деган шуҳрати —
Баланд. Шуҳратидан баланд парвози.

Бутун эркинлигин, бутун софлигин
Осмон шуларга ато этгандир.
Чунки эркинликлар ва софликларнинг
Чинакам қадрига шулар етгандир.

Жирканч ният билан осмонга чиқиб
Қузғунлар ер узра солганда соя,
Тутун доғлаганда осмон кузгусин
Шулар софлигини қилди ҳимоя.

Олам равшан бўлди, сўнди юлдузлар
Гастелло ўт бўлиб чақнаган онда,
Қон, олов сачраган нуқталар мангу
Порлоқ юлдуз бўлиб қолди осмонда.

Нуқрадай кўринган сомон йул эмас,
Кукда Покришкиннинг шонли излари;

Қийғир парвозидан олур андоза
Қанот қоқса элнинг учқур қизлари.
Бизнинг асримизда куйлар қанотли
Қанотлидир орзу, қанотли ёшлик.
Бизнинг асримизда қуёшли умр,
Қуёшли истиқбол, йўллар қуёшли.

1946.

КРЕМЛЬ АРЧАЛАРИ
ГУРКУРАР МАНГУ

Водим шаббодаси,
Сендин илтимос:
Шак қанот қоқиб шимолга учгин,
Кремль арчаларин аллалаб қучгин,
Қайноқ лабларингни баргларига бос.

Уларни халқ меҳри мангу кўкартган.
Оламни яшартиб турар ҳар бири.
Баргларида шабнам —
Муҳаббат билан
Тикилган миллионлаб кузларнинг нури.

Қучсанг — соф нафаси урар кўксингга,
Тайга аёзидай тиниқ, беғубор.
Кезган ўлкаларинг тушар эсингга,
Жийдагул фаслининг хушбуйи ҳам бор...

Бу — буюк Россия табиатининг
Сокин салобати, улуғвор ҳусни;
Бу — ҳаёт, халқ меҳри,
Сақлар бетиним
Мавзолей ёнида муқаддас постни.

Янги йил арчаси ҳар хонадонда —
Ёшлик абадийлик тимсолидир бу.
Шундай,
Олам тўри — Қизил майдонда
Янги аср арчаси гуркурар мангу.

1952.

Б У Ю К О И Л А

Узоқ Помир қишлоғида
Бирор фарзанд туғилса —
Қушнилар шод,
Боққан каби истиқболнинг ҳуснига.
Оналарнинг қалби шошар:
Қизмикан?
Ё ўғилча?
Она — Ватан ўзи турар бешигининг устида.
Ё иншоот бошланаркан улуг Волга лабида
Шаҳар,
Қишлоқ
Бирваракай оёғига қалқади.
Буюк орзу туғилади ҳар кишининг қалбида,
Мамлакатнинг ҳар бурчидан
Эшелонлар оқади.
Мирзачулда пайдо бўлса
Атри бурқиб
Янги боғ,
Шимолда ҳам,
Жанубда ҳам мевасининг таърифи.
Халқим ўзи парваришлар, —
Саноғида ҳар япроқ,
Тилдан тилга кучиб юрар боғбон исми-шарифи.
Узоқ Шарқ кемасидан
Янги қушиқ таралса,
Болтиққача
Бутун юртнинг
Осмонини тутати.

Куй
Қалб билан англанади дўст қалбида яралса,
Масофалар,
Чегаралар,
Тоғлар ошиб утади.
Янги норма
Таклиф этса Ленинград ишчиси,
Оёқ узра тинглар
Юртим
Байроқдорнинг хитобин.
Забойчиси,
Мартенчиси,
Нефтчиси,
Гиштчиси
Виждони-ла тафтиш қилар уз ишининг шитобин.

Мана шундан
Ватанамиз баракаси, қудрати.
Файзига минг файз қўшамиз,
Қалбига қалбимизни.
Мана шундай,
Партиямиз иродаси, идроки
Бирлаштирган
Бир қуёшнинг нурлари каби бизни.

РАЙКОМ

Уни баланд жойга солишган,
Районнинг энг куркам биноси.
Пештоқи ярқирар олис-олисдан,
Ғозғон мрамаридан зинаси.
Қизил байроқ турар тепасида
Осмон денгизида чайқалиб,
Параднийнинг икки чеккасида
Ленин, Сталиннинг ҳайкали.

Шуъла оқимидай равон йўллар,
Қон томири каби симлар минг тармоқ.
Оддий кузга курингани булар,
Кўринмаганлари яна ҳам купроқ:
Куз нурлари,
Қалб туйғулари...
Ҳаммаси шу ерга келиб туташган,
Шийпон, хошадонлар, колхоз уйлари,
Элеватор, шахта, утов ва даштдан —
Ҳаммаси шу ерга келиб туташган.
Бир жойда юз берса мушкуллик ё дард,
Ёки шодлик булса яқин-йироқда,
Бир жойда туғилса зафар ё фарзанд —
Дарров сезилади юракда...
Райком ухламайди,
Деразасида
Район ҳаётининг ўчмайди қўри.
Бўлғуси боғларнинг майин баррасида —
Кўчат баргларида йилтилар нури.

Райком ухламайди — меҳнат юртининг
Ором нафасини сезади.
Районнинг эртанги ижодкор куни
Тонг нурлари билан чизади.
Бу режада — қалблар кўркемлиги,
Ёшу кексаларнинг уйи, туйғуси...

Ана СХМ нинг ёш механиги
Абажур тагида ҳамон уйқусиз.
У ариза ёзар.
Унинг кўзларида
Қасам вақтидаги ҳаяжон.
Умр йўлини кўрар ёзган сўзларида —
Эрта улуг сафдан олар жой...
Унинг кўз олдида райком биноси,
Ёзгон мрамаридан зинаси...

Тунги хирмонлардай тўлишиб ҳар дам
Далалар уфқида тонг оқаради.
Бу пайт пахтакор чол —
Қошида шабнам —
Мрамар зиналардан чиқиб боради.
Ёруғ.
Қош чимириб кирди отахон,
Юзига ранг қунди қизил гиламдан.
Секретарь аппарат ёнида,
Телефон
Марказий Комитет билан уланган.
Секретарь, кўзида жиндек ҳаяжон,
Гуё сўрар эди отадан шу пайт:
„Нима жавоб қилай, отахон?“
— Бажарамиз, уғлим. Қатъий. Айт. —
Бахтли бир уй билан, тикилади чол,
Киприкда йилт-йилт нур — гуё куз ёшлар.
Шу бугун
Марказком билан,
Эҳтимол,
Москва сўзлашар..,
Пахтакор қалбидан чиққан бу қасам
Шундай қатъий янграр Кремлда ҳам.

Ишон, эй жонажон улуг пойтахт,
Қаттиқ ишонабер райкомимизга,
У яхши билади халқ ўйин ҳар вақт,
У — ҳам ақл, ҳам виждон, ҳам юрак бизга.

1952.

ОЛТИН ДАРВОЗА

(Янги йилга)

Эртакда манзилга отланган ботир
Темир дарвозага учрабди бурун:
Афсона мулкани фатҳ этиб дарҳол,
Говларни фалакка қилибди соврун.

Сунгра дуч келибди кумуш дарвоза,
Ботир ғайрат билан давон ошибди.
Деви-Аҳраманни қилиб чил-парчин,
Яна муддаога яқинлашибди.

Очилмиш қаршида олтин дарвоза,
От суриб кирибди — бир дунё эмиш.
Кураш билан меҳнат завқини билсанг,
Не истаса кунглинг муҳайё эмиш...

Гуё шундай бугун ботир халқимиз —
Очилди қаршида олтин дарвоза!
Курсатди юзини янги бир жаҳон
Ери оқ, осмони садафдек тоза.

Жаҳонки, ичида жаҳонлар бордир,
Лаҳзасида йиллар, йилда асрлар.
Қулоққа чалинар дастгоҳ товуши,
Узоқдан куринар боғлар, қасрлар...

Унда ойдин йуллар, беғубор тонглар,
Ундан хушбуй ҳидлар урар димоққа,
Ҳилпирар байроқлар, базм — тўйлардан
Шодон қаҳқаҳалар етар қулоққа.

Домна печларидан бурқулар олов,
Денгиздай тебранар олтин буғдойзор.
Ана чевар қуллар саралар чигит,
Ана олим ҳамон тунлари бедор.

Бу — узоқ истиқбол остонасидир,
Ялтираб кўринган фақат зарҳали.
Ботир халқимизнинг қадами бардам,
Биллур дарвозалар очилар ҳали.

1946.

ҚОЗОН УНИВЕРСИТЕТИ

Қидим кўл бўйида баланд, баҳайбат,
Олтмиш тўрт устунли ҳаво ранг бино.
Учюқлардан тиниқ осмон билан —
Гутишиб кетгандай кўринар гуё.
Кекса донишманднинг манглайи каби
Ўйчан ярқирайди ясси пештоқи.
У гуё ер узра азалдан барқарор,
Гуё бунда мангу ва боқи.
Бунда Ленин тунлар китоб устида
Ҳали наслар-ла суҳбатлашарди.
Доҳиёна уйда янги бир жаҳон
Ҳали куртак бўлиб бунда яшарди.
Шундай буюкликни кўтарганида
Бу мрамор устунлар толмаганмикин?
Бўсаға тошига тикилиб қарайман:
Муборак излари қолмаганмикин?
Хаёлни судрайди нонвой боланинг*
Мрамарга уйилган шуҳратли номи.
Ана у, зинанинг қуйи бурчида
Қамиш саватида бировнинг нони.
Швейцар кўзини шамғалат қилиб
Харидорни кутар интизор...
Шу буюк даргоҳда буюк умрларнинг
Бебаҳо йиллари бўлган экан хор...
Тарих бу бинонинг бусағасига
Азиз қадамларни курибдир раво.
Шунда ўтказгандир ўйчан шогирдлигин —

* Алеша Пешков — М. Горький кўзда тутилади. — *ред*

Нафосатнинг деви — Толстой бобо.
Хурматли мударрис Илья Ульянов
Ўғли Володяга қилган угитин,
Бу ердаги минглаб шогирдга ҳам
Ҳар куни уқдирган булиши мумкин.

Эрта куз, Волганинг кул ранг тулқинида
Дастлабки сариг барг чайқалганида,
Жигули тоғлари олтиндай сарғайиб,
Кук арчаларгина тик қолганида
Оппоқ булут каби қалқиб уфуқдан
„Туқай“ пароходи сузади салмоқ.
Палубада тўла қизлар, йигитлар,
Гармонга жўр бўлиб куйлашар қувноқ.
Она юрт, ҳақида ҳамоҳанг нақарот,
Чувашча, марийча, бошқирдча қушиқ.
Тулиб оққан она — Волга каби
Севимли, тўлқинли, жонажон ва шўх.
Пароход товушидан титраб янграганда
Қозон Кремлида қадимги минор
Бехосдан жонланиб кетар палуба.
Студент — ёшларнинг қушиғи тинар.
Ҳалиги баҳайбат, ҳаво ранг бино
Қуёшдай куринар улар кузига.
Оққушдай талпинар бесабр юраклар
Шодлик нури югурар юзига.
Кекса донишманднинг манглайи каби
Ўйчан ярқирайди бино пештоқи.
У гуё ер узра азалдан бор-у,
Гуё шунда мангу ва боқи.

1947. Қозон.

ДУСТЛИК ТҮЙИМИЗ

Салом,
 июли Совет Украинаси,
Дустлик тўйимизнинг гуллари сенга.
Қон-қардош халқларнинг зўр оиласи
Оғанин табриклар йуллади сенга.
Баҳордай гуркураб,
 қуёшдай балқиб
Дўстларга очасан қулочларингни.
Тақдирин Москва билан боғлаган халқим
Чуқур тушунади
 қувончларингни.
Москва булмаса
 (бу — даҳшатли фараз)
Юртим асрларнинг зулмат йўлида,
Қайси бир малъуннинг қонли қулида
Ингарди... қулликда, ололмай нафас...
Йўқ, уч юз йил бурун,
 уч аср бурун
Икки улуғ оға-ини қул берган йиллар
Дўстлик тонгимизнинг кўрдик илк нуриин,
Нажот умиди-ла ёришди диллар.
Биз азиз онасин топган гўдакдек,
Интилдик Она — Русь сийнаси сари,
Дустликка орзиққан битта юракдек
Тарас ва Фурқатнинг мунгли куйлари.
Октябрь — дўстларнинг юрак ёлқини,
Бирлаштирди бизни
 тақдир йулида.
Дўстлик байроғимиз шунда балқиди

Кўп миллатли

Державанинг

метин қўлида.

Ҳашаротларин қидирди бизнинг орадан,
Буни унутмаймиз,

кўзларимиз — ўқ.

Дўстлик, гражданликка ҳақи бор одам
Буни унутмоққа ҳақи йўқ.

Партия бирлаштирди бизни мангуға,
Партияга аталган юрак сузимиз.

У етаклаб келган ҳаёт тонгида
Кремль юлдузи — бахт юлдузимиз,

Қудратли Россия — азиз онамиз,

Биз — содиқ,

миннатдор,

мард ўғиллари.

Сенга,

туйбошимиз — Улуғ оғамиз,

Ўн олти чаманнинг байрам гуллари.

1954

М А Й Ш Е Ъ Р И

Май

Хлётнинг ўлмас мадҳиясидир,
Арксевар қалбларда ўчмас аланга.
Май шодлигин билган
бахт эгасидир,
Меҳнат довруғини ёяр оламга,

Ҳар йил азиз меҳмон у бизнинг элга,
Табриklar улуғвор қадамимизни,
Қон, оловдан чиқиб,
яна пок йулга
Гурс-гурс қадам қўйган одамимизни.

Топган зафаримиз кўриб, олқишлаб,
Олтин муҳр босиб тасдиқ этади.
Кейин, билакларга қувват бағишлаб,
Бизга оқ йул тилаб яна кетади.

У қирқ йил аввал ҳам бу юртда бўлган,
Не кўрган пешона шуридан бошқа?
Ёзёвонда „томчи сув“ деб ўлган
Заҳматкаш деҳқоннинг гўридан бошқа?

Энди кўнглимизда бахт қувончи бор,
Май билан юртимиз ҳуснда тенгдош.
Биздан бошланади дарё ва баҳор,
Бизнинг юртдан чиқар оламга қуёш.

Азиз май, қутлуғ кун, жанговар байрам,
Умрбод қолгинг бор шу юртда асли.

Дарвоқе, май тугул, январь булса ҳам,
Барча кунларимиз қайноқ нафасли.

Мана, қийғос унди колхозда чигит,
Баргига шудрингдан аввал тер қунар.
Деҳқон қалбидаги қувонч ва умид
Учқулоқ баргида нур булиб уйнар.

Ҳар кимнинг иш билан фикри-ёди банд,
Бугдой қирларининг куринмас чети.
Мана тоқларини очди Самарқанд,
Қува боғларига улашган кети.

Чирчиқ гигантининг кул ранг тутунин
Чатқол этагига ёяр шабода.
Чупонлар уйқусиз утказар тунин,
Кум-кўк адирларда булутдай пода.

Азиз май, қутлуғ кун, жанговар байрам,
Умрбод қолгинг бор шу юртда асли!
Дарвоқе, май тугул, январь булса ҳам,
Кунлар майдагидай баҳор нафасли!

1947.

1949 й и л

Тонг келади шарқдан. Бепоеён юртни
Нур-ла безаб утар мисли бир наққош.
Кремль юлдузига тегиб чақнайди-ю,
Бутун юрт устида балқийди қуёш.

Уч йил — уч баҳодир бинокор утди,
Сочлари оқариб шуҳрат нурида.
Бугун тўртинчисин туғилган куни,
Беш йилликнинг тожи унинг қулида.

Б йроқ тикди карвон зур давон узра
Олдинда давонлар йуқ эмас. Бироқ —
Бундан яна ёрқин куринур манзил,
Атом пуписаси яна хавфсизроқ.

Бугун ҳар кўнгилда ифтихор, шодлик,
Нақ келажак билан қул туташган кун.
Буюк тилак билан қадаҳ тутинг дўстлар:
— Азиз юримизнинг толеи учун!

ЗАРРА ДАН ҚУЕШ

Дерларки, бир замон қумлоқ соҳилда
Қуйчивон топганмиш бир зарра олтин.
Умид шу заррадай йилтиллаб дилда,
Эл Зарафшон қуймиш дарёнинг отин.
Титроқ кафтларига олиб телмургандир,
Яна атрофига боққандир хомуш:
Яна сап-сариг қум, сарғайган қамиш.
Нам кўзин чирт юмиб, юз ўгиргандир...

Энди

Куз узолмас водийдан чўпон:
Ёз боши — шафақдай гилос ёлқини,
Куз боши — йулларда карвон-карвон
Колхоз даласининг оппоқ олтини.
Дарёлар зарафшон, йуллар зарафшон,
Саҳий ер, ҳимматли қуллар зарафшон.

Олтиндан кам эмас, олтиндан афзал
Пахтаси, буғдойи, ипак, барраси.
Ҳозир
Водий узра қуёш —
Бир маҳал
Қалбда йилтиллаган умид зарраси.

1951

Е Ш Л И К К О Л О Н Н А С И

Ёшлик колоннаси элтган бир маҳал
Ёввойи тайгага ҳаёт нафасин.
Ўн минг километр йул юриб бориб,
Амур ёқасига тиккан капасин.

Ботқоғин, бўронин, вабосин енгган,
Енгган қилич тилли қаҳратонини.
Ўша қора тунлар мудҳиш ўлканинг
Қуёшини топган, топган тонгини.

Шу капа ўрнида тикланди, усди
Комсомольск шаҳри — Шарқнинг гўзали.
Океан кораблидан ярақлаб куринар
Ёшликнинг абадий мағрур ҳайкали!

Бу уша колонна! Бу уша ёшлик!
„Гурс-гурс“ни сездингми, афсона чўли?
Ленин маршрути билан келмоқда —
Бугун шур кўксингга тушибди йўли.

Қутурма, кекса чўл! Ёшлик келаётир!
Қум бурон, гармсел бас келмас унга.
Бахтиёр ҳаётнинг шуъласи тушар
Ажин босган шур манглайингга!

Боғларга бурканган кўм-кўк ўлкамиз
Ҳуснига доғ бўлиб турганинг етар.
Шунча гўзал номли водийлар ичра
Хунук лақаб билан юрганинг етар.

Асрлик қайғули қиссангни унут,
Қайта туғиласан, ҳукмимиз шундай.
Янгидан баҳордай умринг бошланар,
Олда истиқболинг ярқирар кундай.

Ёшлик келаётир, тингла, Мирзачул,
Тингла, қўшиғининг кучли янграшин.
Ўз шуҳратин, ҳуснин бағишлар сенга,
Мангу ёш бўласан, мангу ям-яшил!

1949.

•

МОСКВА

Инсон сенга толпинади,
Сенга тикилган кўзлар.
Қалбдан чиқиб қалбга сингар
Сенга аталган сузлар.

Дунёда энг катта қувонч,
Энг муқаддас туйғулар
Сен туфайли барқ уради,
Сен туфайли туғилар.

Дўстларинг куп узоқда ҳам,
Аммо жон-дили бунда.
Олий тилак-орзулари
Учрашади қалбингда!

1951.

ТОШКЕНТЛИКЛАР

Ҳали тонг тумани кўтарилмаган,
Ҳали асфальтларда нам йилтиллади;
Байрам завқи билан уйғонган шаҳар
Кремль курантин тинглайди.
Япроқлар шитирлар оёқ остида,
Олтин куз ва байрам бир-бирига кўрк.
Етаклашиб борар икки дуст:
Бири — етти яшар, бири — етмиш тўрт.
Куча, майдонларни титратган куйлар
Гуё янграмоқда шулар қалбида.
Пойтахт ҳаётининг ҳарорати бор
Ҳаяжонли юрак зарбида.
Бобо ўйга толар муюшда тухтаб
Мемориал мармарнинг рупарасида.
Унда ўз умрининг шонли лавҳасин —
Куриб, бахти порлар кўз қарашида.
„Нима учун“, „Қачон?“, „Фрунзе ким?..“
Гўдакнинг саволи куп бениҳоя.
Шунча эртакларни айтолган бобо
Суз топмас ўз умрин қилса ҳикоя...
Чет эллик меҳмонлар дўстона кулиб
Қизил майдон томон утдилар.
Дуркун бир жувоннинг қулидан қувноқ,
Жажжи чақалоқни олиб упдилар.
— Бобо, нега келган улар Тошкентга?
Анов иккитаси нега жингалак?
Жавоб берар бобо, ўзи қониқмас,
Яна сўзлаб кетар ҳижжалаб.
Боланинг саволи сира тугамас,

Нима учун? дейди, нимага? Қачон?
Ўзи қониқмайди жавобига бобо,
Улгуrolмас жавобига чол...
Театр майдонига келганларида
Тажанглиги етди чегарасига:
Бу ерларда бозор бўлганини
Тушунтиролмади неварасига...
Лекин қучиб, кифтига ўтқазди,
Тезроқ бориб, олиш керак жой.
Пропускни қайтариб, честь бериб уларга,
— Чап минбарга,— деди постовой.
... Гўдак саволларин ўйларди бобо:
„Халқингга бўлолсанг чин уғил,
Биз қилган ишларни англабгина қолмай,
Ўзинг яратарсан ундан улуғин“.

1953.

ОЛТИН ДАРВОЗА

I

Ленин десам, ёдимдан кучарлар
Тарихнинг улугвор донишмандлари.
Мисоли: офтоб чиққач, учарлар
Осмон юзидаги юлдузлар бари.

II

У — абадий, — дедим, қонмадим сузимдан,
Асли абадийлик Лениннинг ўзи!
У — улугвор, — дедим, койидим ўзимдан:
Чароғ, бамисоли, ёқдим кундузи.

III

Бу умр — башарнинг кафтидаги дур,
Инсоннинг тақдирин айтувчи юлдуз.
Бу — ҳар лаҳзасига миллион-миллион куз.
Яна миллион ақл тикилган умр.

IV

Инсон уйгонганда тинглаб сўзини
Топди тилсимотнинг олтин калидин,
Юзида уз аксин куриб, ўзининг —
Инсон эканлигин шунда таниди.

V

Бутун замонларнинг минбарида Ленин.
Шоирлар умрбод куйларлар уни.
Асрлар, насллар утарлар, лекин,
Кеча кўргандайин суйларлар уни.

* * *

Тонг отади.
Катта деразамдан
Кириб келай дейди мусаффо осмон.
Тунги чарчоқ кетиб бутун аъзомдан,
Қуёш келтиради янги шеърга ном.

Ҳорманг!— дейсан боқиб ҳар деразадан
Қуёшли, ҳур улкам.
— Бул омон!
Ҳар бир янги кунинг туғилганида
Янги туғилгандай буламан.

Олтин нур уйнайди қоғоз бетида,
Шу нурдан топади қалб уз дунёсин:
Кремль юлдузининг шаффоф ёқутлари,
Қадрдон халқимнинг меҳри-зиёсин.

Шунда оқиб келар яна сатрлар,
Улуғ рус оғага биринчи сузим:
„Тенг дустлар қатори, менинг юртимга
Қуёшли улка деб ном берган ўзинг“.

Эрталаб қуёшнинг бу боқишида
Партиям
Ишимдан олгандай хабар...
Деразадан тушган нур учун раҳмағ,
Қуёш учун раҳмағ дунёлар қадар!

САГУ СТУДЕНТИГА

Сен ҳали йўқ эдинг,
Сенинг бахтинг учун
Ўт-олов ичида жанг ўкирарди.
Буюк юртнинг буюк тақдирида
Ленин
Умринг йулин равшан кўрарди.
У, машъаллар ёқди бу йулга,
САГУ ни қуёшдай барқарор этди,
Гўё қўлидаги қалам учидан
Нур чақнаб,
Қоронғу Шарқни ёритди.

1950

ҚУЁШ ПАРЧАСИ

Қора булут қоплаб олган осмондай бўғиқ
Сулгон Аҳмад жомесининг қора гумбази.
Цилин судрар узлатларга ёруғ дунёдан
Нигроқ аза йиғисидай имомнинг ваъзи.

Сунаётган дил утидай шамлар пирпирар,
Букчайганча тебранишар қора соялар;
Соя эмас, бурчакларда сужудга кетган —
Қора ридо кийган юзлаб шурлик аёллар.

Туфлисини ечиб кирди бизнинг Ҳадича,
Ловилларди Марғилоннинг ёрқин атласи.
У бир қуёш парчасидай пайдо булганда
Титраб кетди хира шамлар заиф шарпаси.

Унинг учун бу маросим — қадим бир музей.
Аммо дили нега мунча орзиқиб кетди?
Нега фарёд тошиб келди куксин ёргудай,
Қузи тиниб, изтироби поёнга етди?

Чунки азиз оналарни, дугоналарни
Бундай жонли экспонатдай тамоша қилмоқ
Сира, сира хаёлига келган эмасди,
Куз солди-ю, пок қалбига гўё тушди доғ.

Чунки бу қиз Ленин очган Университетнинг
Қуёшли кўк гумбазидай баланд залида
Ўз муқаддас ҳуқуқлари, эрки ҳақида
Мароқ билан лекциялар тинглаганида

Бу жаҳонда мунча буғиқ, бундай қоронғу,
Зиқ бурчаклар борлигини уйламаганди.
Қаердадир она кунгли, қиз орзусига
Жаҳон мунча торлигини уйламаганди.

Ҳа, Ҳадича, тарихдаги урнимиз шундай --
Ки, Данкодай қалбин машъал этган йулчимиз.
Кўп тақдирлар тўғрисида уйламоқ керак,
Бу ҳам бизнинг ҳуқуқимиз, виждон бурчимиз.

Истамбул
1956.

П А Р Т И Я М И З

(хор)

Давримизнинг қаҳрамони,
Ғолиб юртнинг шараф-шони.
Ҳаётимиз оташ қалби,
Халқимизнинг пок виждони —
Партиямиз.

Партиямиз, Сенинг билан
Курашларда
қон тукиб,
Шиддаткор,
Жанговар
синовлардан ўтганмиз,
Биз садоқат туғрисида
Қасам ичиб,
тиз чўкиб,
Муқаддас,
Енгилмас
байроғингни ўпганмиз.

Инсоният ифтихори,
Янги дунё ижодкори.
Улуғ Ленин ғоясининг
Мардонавор байроқдори --
Партиямиз.

Партиямиз, Сенинг билан
Курашларда,
қон тўкиб,
Шиддаткор,
Жанговар
синовлардан утганмиз.
Биз садоқат туғрисида

ПАХТА

Эриб қоришгандай қуёшга бутун —
Осмон.

Қараб булмас...

қилт этмас япроқ.

Шуъла, шуъла оқар...

жазирама, тин.

Тинликдан зинғиллаб чарчайди қулоқ.

Сезилар даланинг тўйиқ нафаси.

Кўм-кўк, уфққача ёзмиш қулочин...

О, тинч даламизнинг донгдор меваси,

Яйраб, тўйиб шимир ёзнинг қуёшин.

Бу вақт шимолда тун, ўрмонлар гуллар,

Унда пахтакорнинг дусту, оғаси

Жануб саҳросининг иқболин ўйлаб,

Сол билан оқизар тайга ёгочин.

Изғириндан суниб тунлари гулхан

Бурканса пахталик тўн-чопонини

Жануб офтобининг ҳарорати билан,

Меҳри билан

Исит тани-жонини.

1951.

ЛЕНИН ДЕКРЕТИ

Совнарком. Эшикда соқчилар титрар.
Раис кабинети ёқувсиз ва зах.
Чироқлар уйқусиз кузлардай хира
Ва тонг совугидан бармоқлар карахт.

Ильич буни сезар... Аммо хаёли
Ҳаёт қовжираган узоқ чулларда:
Булуirmi — гармсел ҳукмидан олиб,
Берсак захматпеша сахий қўлларга?

Булуr. Биз бу она ерни
тағинда
Ёвузроқ қуллардан юлиб ололдик.
Ҳозир босқинчининг оёқ тагида
Қадрдон бу тупроқ ёнар оловдек...

... Ильич столида қандсиз чой совур.
Телеграф лентаси ётар буралиб.
Доҳий Царицинни қилар тасаввур,
Чамалар қушиннинг нонин, қуролин...

Чироқ ёғи тугаб, яна ёқилди.
Қоғозлар устида титрар сояси.
Эҳтимол зеҳнида шу пайт чақилди
Машҳур ГОЭЛРО нинг ёрқин ғояси.

„Улуғ хаёлпараст“ кўзида гуё
Истиқбол ГЭС ларин қудратли нури;
Ҳали номи ҳам йўқ, Сирнинг сири бўлган
Фарҳодимиз балки шуларнинг бири...

... Ильич деразага тикилди бирпас:
Петроград тонги аста оқарди.
Яланғоч шоҳларда бўртади куртак,
Ҳовлида қор суви сизиб оқарди...

Мана шу илк баҳор, шу совуқ эрта
Ленин Мирзачўлни олди қаламга.
Ленинчи Совнарком шу илк Декретда
Танитди пахтакор номин оламга.

1955

ПАХТА БАЙРАМИ

Барглар олтинланиб далада, боғда,
Тукин пахтакор ёз авжга етганда,
Салқин ва оромбахш кузак шаббода
Манглай терларини ялаб кетганда,
Биринчи қировдан тонгда осмон
Сумбула сувидай тиниқ бўлганда,
Сахий куз файзидан яшнаб дастурхон,
Колхоз омборлари донга тулганда,
Тўйиб кузатганда пахтазорингни
Бир ажиб байрамни қумсайсан киши.
Азиз ҳукуматинг дилда борингни
Бир онадай сезса — нақадар яхши!
Байрам! Байрам букун,— янгроқ шиордек
Бесабр туйғулар уйғотар дилда.
Ғалабалар билан кутиб олай деб
Аҳди-паймон қилар ҳар ким кўнгилда.
Эрта-индин СХМ товушидан
Юлдузлар сўнмасдан уйғонар дала,
Эрта-индин меҳнат, терим шавқидан
Шошқалоқ қизларнинг уйқуси чала.
Терим бошланганда сезар қалбимиз
Кунлар, соатларнинг қадри-қимматин.
Юксак баҳолади улуг халқимиз
Миннатдор деҳқоннинг касбин, ҳимматин.
Ғолиб сафлар билан тантана қуриш
Буюк халқимизнинг севган одати.
Байрамда тенг дўстлар сафида туриш —
Ҳар бир пахтакорнинг бахт-саодати.
Пахтанинг байрам боп маҳнати ҳам бор,
Яша, пахтакорнинг ҳосил байрами.
Пахта халқимизга миллий ифтихор.
Бугун ўзбекларнинг асл байрами!

1956.

ЙЎЛДАН РЕПОРТАЖ*

1. ҚАҲРАМОНЛАР ПОЕЗДИ

Паровоз пишқиарар, қучоқ тўла гуллар,
Перронда бусалар чақнар кетма-кет.
Нурлар тўлқинидан майдон гувиллар,
Қалбин бериб юборгудай талпинар Тошкент.
Олқишлар қўйнидан отилиб чиққан
Эй юлдуз манглайли шонли эшелон,
Қаҳрамонлар етилтирган узбек элидан
Улуғ пойтахтга сидқидил салом.
Салобатли юкдан толиққан каби
Оппоқ қор остида мудрар далалар.
Учқур ғилдиракнинг оҳангдор зарби
Ширин хаёлларни аста аллалар.
Кўзин деразадан узмас Саодат,
Гулаҳмад аканинг бахтиёр қизи.
Мағрур ва камтарин, оқил, боадаб,
Порлоқ бир ўй билан нурланар юзи.
Тонг шамоли тегиб кўкрагингизга.
Далалар куркидан тулғанганмисиз?
Шабнам қунганида кипригингизга,
Ажиб бир ҳис билан уйғонганмисиз?
Мана шунинг завқи унинг кузида,
Меҳнат, ҳаяжонли кураш онлари.
Балки шунга қушилгандир тасавурида,
Олтин юлдуз олгандаги ҳаяжонлари.
Москва йулида эшелонимиз,
Чуллар изғиринин қирқар парлари.
Олқишлар пахтакор қаҳрамонларни
Орденли Кустанай ғаллакорлари.
Улуғ Россиянинг донгдор шаҳарлари,
Қутлуғ деб чиққанди истиқболига.

*) С. Акбрий билан ҳамкорликда ёзилди — авт.

Улуғ бешйилликнинг илк карвони бу!
Азиз Москвамиз! Меҳринг қуёшдек
Ҳаёт йулимизда порлайди мангу!

3. МЕҲНАТ ГАНТАНАСИ

Дўст бағридай очиқ Спасск қопқаси,
Шимол изгирини бетларни ялар,
Сезгандай жанубнинг баҳор нафасин
Қиш уқасин тўкар таниш арчалар.
Бу улуғ даргоҳга ҳар ким ва ҳар гал
Илк бор кирган каби ҳаяжонланар.
Ёнар ёқут юлдуз, қуббалар зарҳал,
Ўтмиш ва келажак бирдан жонланар:
Бири — кўҳна, синиқ шох қўнғироқдай,
Бири — хазон билмас поёнсиз боғдай.
Нортуядай чуккан ўтмиш сояси
Иқбол юлдузлари олдида хира.
Катта Кремль саройининг пиллапояси,
Шипда қандиллардан олтин доира.
Ёритиб туради Ильичнинг юзин
Миллий байрогимиз шаффоф ёлқини.
Дўстлар сизларга ҳам етгандир шу зум
Ватан қалбидаги шодлик тулқини.
Сиз ҳам тикка туриб радио ёнида
Олқишлагандирсиз партиямизни,
Қарсақлар эфирни титратганида
Ёнимизда сездик, миллионлар, Сизни.
Климент Ефремович қул қуйиб бағрига,
Айтаркан улуғ халқ ташаккурини,
Курдик унинг кумуш сочларида
Ўзбек қуёшининг иссиқ нурини.
Залларни яна ҳам жозибадор этди
Олтин юлдузларнинг ялт-ялт ёниши.
Мана бирин-кетин минбарга ўтди
Олимбой, Қумрихон, Фанишер..
Қақроқ қуриқларни ағдарган йигит,
Чулга миллионларни тортган сўзамол,
Қўл бераркан чорпахил қаддини эгиб
Бирдан сўз тополмай қолди шу замон.
Баъзида камтарин қалб ҳаяжони
Оташин нутқлардан гузалроқ, майли,

Баъзан узун, гўзал сўзлар маржони
Кучоқ олишганинг ўрни босмайди.
Бугун ўзбек халқи қадим Кремлнинг
Улуғвор залларин тўрида меҳмон.
Иъзати пунчалар бир камтар элнинг.
Раҳбарлар, деҳқонлар улфат, ёнма-ён,
Кавказ шароблари ёқутдай ёнар,
Хушбўй русча пишган Олтой нонлари,
Қозоқнинг қазиси, Намангандан анор,
Гуркурар дўстликнинг дастурхонлари.
Меҳмонлар саройнинг ҳар хонасида
Меҳмонларга тўла Георгиевск зали.
Меҳнатнинг бу олий тантанасида
Қадаҳ жарангги ҳам юксак маъноли.
Рақс этар оқ қушдай тошкентлик қизлар,
Фарғона куйлари янграб гумбазда.
Қандиллар тагида порлар юлдузлар,
Қалбларга нақшланар ажойиб лаҳза.
Биз уни эслармиз далалар бағрида,
Юлдузлар чамани чарақлаганда.
Бепоён Мирзачул уфқларида
Қуёшдай хирмонлар ярақлаганда.
Биз уни эслармиз қувончли пайтлар,
Оғир ҳаяжонли кураш онлари;
Ватан бойлигини яна купайтар
Шонли ўлкамизнинг қаҳрамонлари.

1956

Видеодом
сүзи

БРЯНСК ҰРМОНИДА

Барг тўшалган урмон суқмоқлари.
Куз шошади, дил ҳовлиқади.
Олисдан келганим билган сингари
Азим қайрағочлар пешвоз чиқади.
Бахмал каби майин шовиллаши
Гуё салобатли ҳуснин ардоқлар.
Бирдан йул устига тугарак, яшил,
Гулдор дастурхонин ёзар утлоқлар.

Аммо дилни чулғар ҳазин бир туйғу,
Титраб талпингандай барглар бесабр.
Кимнинг сўлган гули,
Кимники экан бу
Қайин соясида чуққайган қабр...
Солдат булсанг, тийиб нафасим,
Манглайимни босай қабрингга.
Балки мени қучган шу дуркун фасл
Бир вақт куртак булган сенинг қалбингда.

Гуркуранг, қайинлар,
Сулдирманг гулларни,
Унга соя солинг қадингиз эгиб.
Баҳрингизни очган сарин елларни
Дуддан софлагандир балки шу йнгит...

1956.

Ажойиб истиқбол тонги отади.
Чиркин урмалаган уруш йулин тусиб
Ёш баҳор ястаниб ётади.
Баҳор улкалари,

ёшлик ўлкалари —
Яшнаб гуркураган яшил минтақа.
Урушнинг гармсел, офат, ҳашароти
Яқинлаша олмас мутлақо.
Сиз миллион қалбларнинг иродасини
Миллионлар тилидан баён этганда
Ҳаяжонли юрак қонингизнинг
Тулқини сезилар бизнинг ҳам танда.
Айтинг,

биз тинчликнинг содиқ дустимиз,
Ўзимиз жангларда яратдик уни.
Сталинградни эслатинг уларга, —
Шундаймиз сақлашда халқ тинчлигини.
Қасамёд қиламиз,

тинчлик қўшинининг
Пулат сафларида маҳкам туришга.
Айтинг: нафратлаймиз уруш жарчиларин,
Айтинг:

йўл қўймаймиз урушга!

1950.

ВИЖДОН СУЗИ

Жаноб!

Дипломатлик виждонсизлик эмас.

Аслида инсоний касб эди,

бироқ,

Атому долларни сақичдай чайнаб

Бунча гапирасиз узундан-узоқ?

Тўғри, бу — Боқуни, Рурни тушда кўриб

Алахсираб қолган хўжайин ҳукми.

Ахир инсон бор-ку ёруғ дунёда,

У ҳақда бир оғиз гапингиз йўқми!

Кеча озод бўлган Европанинг

ҳали

Қувонч ёшларидан аримай кўзи,

Заҳарли тутундай тилар уни яна

Сиз каби ёлланган ифвогар сузи.

Чақалоқ кўзига боққанмисиз ҳеч?

Унда келажакнинг ҳусни бор гўё,

Титиб кўрганмисиз виждон мулкингизни,

Шулар ҳаққи, борми заррача зиё?

Она тупроқ билан қучоқлашиб куйган

Сталинград жангчиси

жон берар вақти

Гўё эндигина туғилган одамдай

Шавқ ва ҳавас билан ҳаётга боқди.

Тирик қолганларга шундай ишонди у,

Ўша ишонч билан улди бахтиёр.

Сиз ва мен тирикмиз,

мен сиздан сурайман:

Уни унутмоққа кимнинг ҳаққи бор?!

Сафсатаңгиз билан,
яраси битмаган
Қалбни пармаламанг, қайтаринг жавоб:
Атом нима экан!

Ана шу одамнинг
Юраги ҳақида гапиринг, жаноб!
Бу юракнинг қайноқ, қутлуғ қони
Тупроққа бекорга сингдими?

Етар!

Энди бу тупроқнинг чанги кукка чиқса,
Ҳар зарраси атом бомбангиз югар.
Терговчи ким, дерсиз,

Мен — кечаги солдат.

Мени эсламайсиз, чоғи, минбарда.
Олти мамлакатни яёв юриб утдим,
Изимни упдилар ҳар бир шаҳарда;
Илгари Донбасда шахта қурганман,
(Таржимаи ҳолим ўзимга ёққан.)
Шахтамни уз қўлим билан портлатганда
Юрагимдан сирқиб қон оққан.
Ҳар ғиштига терим сингган эди,
Емиришга етдики ирода кучим,
Энди шинель ечиб ишга киришганда,
Кучим бор унтасин тикламоқ учун.
Мана шундан кейин,

Сизга айтгали

Қалбимда нима суз борлиги аён.
Бу сузлар миллионлаб виждон сўзи,

балки

Бир неча миллиони сизга ёнма-ён.
Титраманг,

ҳар ерда айтилган сўзлар,
Бу сўзларни сиз ҳам биларсизку-а?
Қонсираган жаллодларга улим!
Бор булсин ҳақиқат! Москва!

1947.

КОРЕЯ СОЛДАТИГА

Мен
Кузларим ғазаб билан ёниб,
Ўт ичра
Юрганда ғарбга — олдинга,
Қадамим кузатдинг
Ҳаяжонланиб,
Ярам оғриғини сездинг
Қалбингда.
Энди
Мен
Кузатиб оғир сафарингни,
Дардинг, умидларинг билан яшайман.
Ҳар кеч
Бир салмоқлаб жанг — зафарингни,
Сунгра иш кунимга якун ясайман.
Душманимиз уша-уша.
Фақат,
Бизга у Берлиндан келганди босиб,
Сизга Вашингтондан.
Ўша!
Ўша жаллод
Менинг боламни ҳам улдирган осиб.
Душман — уруш.
Мен урушда енгдим,
Мен урушга қарши жангдаман ҳамон.
Мен тинчлик қураман
Шимариб енгим,
Мени ўзинг билан билгин ёнма-ён.
Мен тинч меҳнат билан

Тинч келажагинг
Порлоқ тимсолини қураётирман.
Унга
Сендай
Миллионлаб кишининг
Ўтли йуллар босиб
Етиб келишини
Гўё куз ўнгимда кўраётирман.
Тебранмас куч — дўстлигимиз кучи,
Солдат дустлиги-ла
Мангу
Дўстлашдик.
Чунки биз бахт учун,
Тинчлигимиз учун
Кураш йулларида учрашдик.
Истиқбол ухшашдир
Йуллар сингари.
Бу йўлнинг ҳақлигин исбот қил такрор.
Бу йўлни танлаган жаҳон халқлари.
Бу йулда
Ватаним —
Улуғ байроқдор.

1952.

Уни талвасага солар куйларимиз,
Қалтиратар бизнинг улуғвор тинчлик.
Тинчлик сафларида сен биз билан бирга
Бизнинг сафларимиз енгилмас,
кучли.

Ҳар тонгимиз, боғларимизда
Сенинг куйларинг бор, сенинг изларинг.
Сен куйлаган келажакда, ҳаётимизда,
Қалбимизда яшар ўтли сузларинг.

1952.

БОЛАЛАР

Меҳмон эдим.
Мезбонимнинг қушииси кирди.
Кекса хотин; юзларини қорайтган қуёш.
Нафасини ростлаёлмай зўрга гапирди.
Кузларида нурдай тиниқ йилтиллерди ёш.

Кирган экан зўр қувончи ичига сиғмай,
Телеграмма узатилди қуллардан қўлга.
— Болагинам келадиган бупти, айланай,
Болагинам чиқипти йўлга.

Бола! Бола билармикан онанинг ҳолин:
Уйқу қўнмас бу тун она киприкларига,
Орзиққан кўнглида меҳри лиммо-лим,
Ҳозирданоқ ўғлин сезар иссиқ бағрида...

Девор оша қўшни ёққа боқсам эрталаб
Тол тагида чукка тушиб нотаниш ҳарбий
Каптарларга дон сепарди кулиб, эркалаб;
Атрофида ёш болалар — тўйдаги каби.

„Қайсикин?“ деб,
Мен деворга қўйдим тирсакни.
Она чиқди,
— Кутганингиз келдими, хола?
Кампир кулиб полковникни имлаб кўрсатди:
— Келди, келди, танишинглар, айланай болам,

Орденларин жаранглатиб қўзғалди ердан
Кукраги бир қулоч забардаст йигит.
Юрди — гуё тулиб кетди ҳовли ҳам бирдан,
Чехрасида онасининг меҳрибонлиги.

Чакка сочи нуқра каби ярқираар кунда,
Куз ёнида ажинлари — нур, тарам-тарам.
Азим, дуркун чинор каби турди қаршимда.
Боламиш-а. Болани қаранг!..

Билар!

„Бола“ билар экан оналар ҳолин,
Билар: нечун уйқу қунмас киприкларига,
Билар: дилларида меҳр лиммо-лим,
Фарзанд доим оналарнинг иссиқ бағрида.

Шунинг учун кўкси порлоқ,
Ўзи қутқазган
Миллион-миллион гўдакларнинг тақдири каби.
У бахтиёр,
тиззасига бир-бир утқазган
Шу каптардай болаларнинг ҳар бири каби.

Ёнидаги бу болалар, бу жажжи қизлар
У туфайли баҳраманддир она меҳридан.
Пағонида чарақлаган катта юлдузлар —
Оналарнинг кузидаги қувонч нуридан.

1953.

ТИНЧЛИК ЖАРЧИСИГА — ОЗОДЛИКИ

„Нозим Ҳикматнинг онаси рас-
сом Желил „Ватан“ деган турк
газетасида уз аризасини бостириб
чиқарди. У аризасида ўглининг
очлик эълон қилишига қушилган-
лигини айтади. Желил Стамбул-
нинг серқатнов кучаларидан
бирига плакат кўтариб чиқди. Пла-
катда шундай деб ёзилган: „Ноҳақ
қамалган ўғлим Нозим Ҳикмат
очлик эълон қилди. Мен ўғлим-
нинг бу ишини қувватлайман. Биз-
ни қутқазини истаганлар пети-
цияга қўл қўйсинлар“.

(Газета хабаридан).

Она!

Биз биламиз

сенинг бағрингдан

Қандай юлганларин жигарпорангни.

Худди шундай,

ўн уч йилнинг ҳар дақиқаси

Омонсиз юлмоқда оқ соч толангни.

Сенинг куз ўнгингда тирик ўғлинг оч,

Зах зиндон тошлари сўради рангин.

Қалбингдаги

унинг ўрни —

очиқ ярага

Темир панжаранинг томади занги.

Келгинди келтирган зиндон тошидан

Бугун

ўглинг эмас,

юртинг инграйди.

Ваҳший асрлардай бундан узоқда

Кимдир

креслода

зиндонлар калидин

Бармоғига илиб уйнаган чоқда
Сенинг фарёдингни титраб тинглайди.
Зиндон тошларини ёриб чиққан сас
Унга

фақат Москвани эмас,
Хавфлидай курсатар мазлум Шарқниям.
Очлик билан исён қилар шоир:
„Шарқлиям,
исёнда ҳақлиям!“

Она!

Тинчлик куйчисининг мағрур онаси!
Ўғлингдай, исёнда ҳақлисан буткул.
Халқлар хитобида

сенинг фарёдинг
Қиличнинг қайрилмас дамидай уткир.
Курашнинг оловли сафида ўғлинг,
Коммунизм замонининг қалбида сўзи.
Буюк тинчлик қўшинининг
ҳар қушиғида,

Ҳар ғалаба,
ҳар қудратли зарбида сузи;
Тинчлик минбарида
миллионлар қалбин

Изҳор этган

нотиқ асабида бор.
Қиргоқда ажнабий кемани кўриб
Ўртанган докернинг ғазабиде бор.
„Боку нефтларини шаробдай шимирган“,
Москвани ҳайқариб куйлаган одам
Ҳеч қандай зиндонга сиғмайди,
чунки
Бу ҳозир бир шоир эмас, бир олам!
Она! Сен биласан —

менинг халқим якдил.
Мен шу оиланинг куйчи аъзоси,
Шоирлик ҳаққимдир десам,
шу мисралар
Икки юз миллионли халқим имзоси.
Арзинг имзоловчи миллион эрларнинг
Шоир созидаги ҳисси муқаддас.

Бу эллар

Ўзининг қалб куйчисини
Йиртқич чангалида қолдирмас!
Онанинг овози —

энг инсоний овоз.

Инсон ғазабидан титранг, жоҳиллар!
Турмалар,

занжирлар даврин нафратлаб,
Босиб, янчиб утган инсоннинг энди
Кўз олдида кум-кук,

ёрқин соҳиллар!

Бургутпарвоз шоир ёзсин қанотин,
Кўкрагига тегсин баҳор нафаси.
Шоирга эрк!

Ижодга эрк!

Созга эрк!

Тинчликнинг fronti буйлаб янграсин!

1950,

Шарқда тонг нурига кўмилиб қолган
Гулчамбардай аркдан кузим узилмас...

Дўстликсиз чегара бузилиши мумкин,
Аммо чегарасиз дўстлик
бузилмас.

1956.

Дастгоҳ вазнида

7 А. Мухтор

* * *

Кучли шаршарага пиёла тутиб,
Лиммо-лим тўлатиб сув олиб бўлмас.
Умид пиёласи лабига юқиб,
Садафдай товланган томчи қолса бас.

Бир шаршара кўрдим, янги шаршара.
Балки тўла бўлмас бу гал идишим.
Балки янги десам тўғри ҳам бўлмас,
Ҳар ҳолда, узимнинг илк бор ичишим.

Тун-кун шаршарадай заводда ҳаёт,
Буғ, дуд, олов, шов-шув, қорамой, темир...
Бақувват шеър керак дастгоҳ вазнида.
Азамат болганинг ҳар зарби — шеър.

„Қуруқ шовқин!“ деманг, йуқ; қудрат, сабот,
Энг нозик туйғулар тортди меҳримни,
Қўшиқ булмай булмас меҳнат бор жойда;
Одамлар қалбидан топдим шеъримни.

Қалбларки, офтоб акс этган кўзгу,
Унда келажакнинг кўрк, қиёфаси.
Цехларда машина шовқини эмас,
Ватан ва замоннинг қайноқ нафаси!

Кучли шаршарага пиёла тутиб,
Лиммо-лим тўлатиб сув олиб бўлмас.
Умид пиёласи тубида юқиб,
Садафдай товланган томчи қолса бас.

ИШЧИ СИНФИ ВАХТАДА

Сталевар

шонли съезд

Вахтасида тураркан,
Қалби тепар ҳаяжонда,
Тежар минутларини:
Кўз ўнгида
Станоксоз,
Нефтчи дустларин курар,
Курар Съезд мажлисининг
Сарбаланд минбарини.
Партияга, Москвага,
Ураллик устозига
Юракдан тошиб келган
Миннатдорлик сузи бор.
Бир вақт унинг мағрур номи
Луғатда ҳам йуқ эди,
Мана энди прокати,
Пўлати бор,

ўзи бор.

Бир замонлар, эҳтимолки,
У тугилган даҳада
Пахта савағичининг
Оқиш гарди учгандир...
Байроқдай қизил тонгда,
Жанглар ут-оловида
Мастеровой отаси
Рус ишчисин қучганди;
Севди, билди, сингдирди,
Олиб келди мукаммал

Рус ишчилар синфининг
Шонли анъанасини,
Ўз умрида неча бор
Юрагидан кечирган
Меҳнат ғалабасининг
Завқи, тантанасини;
Алексей Стаханов
Забойида туғилган
Улуғ тўлқин билан тенгдош
Донгдор уғли шахтада.
Ота-уғил,
 комбинатлар,
Завод, цех, агрегатлар,
Шаҳар, пойтахт, республика,
Ишчи синфи вахтада.
Паровозлар пишқиради,
Эшелонлар йўлларда,
Платформада станоклар,
Кабель, экскаватор.
Ташсельмашдан кук денгизга
Чиқар „зангор кема“лар,
Пахтазорда ном қўйишар:
„Лауреат“
 „Новатор“.
Ҳар кун қуёш туғилади
Чирчиқ каскадларида,
Фарҳод салқи симларида
Қувват, ҳаёт жуш урган.
Афсонавий Мирзачўлда
Бугун баҳор кезади —
Ленин ғоялари билан
Халқ орзуси қушилган.
Бешйиллик фарзандлари
Оҳангарон, Бекобод —
Ўлкамизнинг куксида
Қиммат баҳо безаклар;
Бешйилликда яна курди
Порлоқ истиқболини
Кечагина туғилган
Бу бахтли эғизаклар.
Порлар Ғазгон мармари
Метро саройларида,

Волга-Дон тўғонида
Хилковонинг цементи;
Таштекстильмаш ватерлари
Трехгоркада мақтовли,
Марғилон ипагин кияр
МГУ студенти.
Российский, Рожневанинг
Инженерлик мактаби
Ишчимизга рус халқининг
Сахий қулидай очиқ.
Тунлар Ленин китобининг
Ҳар бир шонли варағи
Қаршисида истиқболнинг
Порлоқ йулидай очиқ.
Шонли тарих давомини
Энди у ҳам яратар;
Ана, съезд залида
Ғаниевнинг узи бор.
Партияга, Ватанига,
Москвалик устозига
Юракдан тошиб келган
Миннатдорлик сузи бор.
Қора тутун тўлғанаркан
Сталинград осмонида,
„Тракторний“ цехлари
Кираркан қонли жангга,
Изғиринда чайла қуриб,
Қум ғирчиллаб тишида,
У мартенга ғишт қуйганди
Тунлар ёқиб аланга.
У тинчликни узи қурди,
Ўзи билар қадрини,
Уни узи мустаҳкамлар
Ўзи сақлар абадий.
Тинчлик учун жон берган
Макар Мазай қасами
Доим куз ўнгидадир
Пулат ёлқини каби!
Партияга, Москвага,
Улуғ рус оғасига
Юракдан тошиб келган
Миннатдорлик сузи бор.

1953

* * *

Бобомнинг бобоси гудок билан турган,
Отам ҳам, онам ҳам, баримиз —
Бутун оиламиз гудок билан турар,
Гудок билан турар шаҳримиз.

Гудок бўлса, шошиб, ҳамма нарса
Гуё жон киргандай бирдан қимирлар,
Соатлар ҳам шунга тўғриланар,
Интизомга кирар кунлар, умрлар.

Овқатга ҳам гудок, ишга ҳам гудок,
Баҳорда ҳам гудок, қишда ҳам гудок.

Меҳнат йўқдай гудок бўлмаса,
Ҳаёт йўқдай меҳнат булмаса;
Нафасим сиқилар смена тугагач
Янгроқ товуши билан ҳаво тулмаса.

Ўз вақтида булиб турса гудок
Жуда яхши, ўғлим, жуда соз.
Умринг шу гудокдай янграб утсин, майли,
Бемаврит гудоклар булмасин, холос.

Шумлик, фалокатдан дарак берар у,
Пармалар мияни, қалбни беомон...
Ҳай-ҳай ёмон, ўғлим, бемаҳал гудок.
Ҳай-ҳай, ёмон...

1955.

ТОКАРЬ АҲМАД МУЗОКАРАСИ

Ленинградликлар бир шиор отди,
Катта шовқин бўлди заводда.
Мажлисда кундаланг қуйилди савол:
— Қушилса коллектив қиларми удда?
Аввал қуюв цехин машҳур нотиги
Иван Макаренко чиқиб сузлади.
Кейин токарь Аҳмад.

У олдин залдан
Жангдан келганларни бир-бир кузлади:
— Биз энди бошқамиз.

Бурунги Иван,
Илгариги Аҳмад эмасмиз.
Бизни олов билан қўрқитмасинлар,
Тобланиб бўлганмиз,

куймасмиз!

Энди бизнинг куч ҳам, ирода ҳам,
Ақлимиз ҳам минг чанд зиёда.
Аҳмад билан Иваннинг курганин
Ҳеч ким кўрганмикин дунёда?!
Биз кечирган йиллар — баҳодир йиллар,
Биз кечирган йиллар шундай улуғвор —
У йилларнинг изи ердагина эмас,
Келажак асрлар юзида ҳам бор.
Оққан қонимизга қайрилиб боқмадик,
Аммо кулни упдик — шоҳиддир қуёш.
Бир йил кечмишини кўрдик бир нафасда,
Сочимиз оқарди, аммо қолдик ёш.
Оналар дуоси ёзилган мактуб
Кукрак чўнтагида қонга буланди.

Мана шундай қилиб, солдат юрагига
Она юрт юраги келиб уланди.
Бир-қултум сув бўлиб ичилганда
Кузда ҳаёт ути қайта ёқилди.
Ярим қултум сув бериб дустга дуст
Ярим ҳаётини ҳадя қилди.
Карпат қоясига куксимиз қўйиб ҳам
Россия қалбининг сездик зарбини.
Уч ол дея ҳар тош чуғланса-ю,
Чуғ тутиб кетмасми солдат қалбини!
Ҳар кучада, ҳар уй, ҳар хонада
Яқинда, узоқда, ҳар кун, ҳар фасл
Ўзимизга уриб, ловиллаб турди
Топталган тупроқнинг олов нафаси.
...Мана қаршидаги йга ун қадам...
Кузга куринади юз тош сингари.
Ўн минг километр босдик шу хилда,
Мардлик бошлаб юрди бизни илгари.
Шу тупроқнинг меҳри бошлаб юрди,
Бошлаб юрди бизни буюк бир алам.
Бошлаб юрди ҳаёт, муқаддас туйғу,
Шулар бошлаб қайтди цехга ҳам.
Темир қизигидан чиққан ёқимли ҳид
Яна димоқларга урилган куни
Умрлик бахт билан табрик қилди бизни
Асабларга сингган дастгоҳ шовқини...

Қараса, Аҳмаджон,
қайнаб тошиб кетиб,
Анча гап гапириб қўйибди чоғи.
Жўшқин нотиқликдан узи уялиб
Салмоқроқ гапирди бу ёғин:
— Ўтган шуҳратини пеш қилди деманг,
Эндиги йилларга тааллуқи бор.
Айтмоқчиман — тобланган одаммиз,
Бизга эски норма кетмади зинҳор.
Ўтган шуҳратини пеш қилди деманг,
Ваъда берарканмиз — кимга ишондик?
Қайдан келадиган кучга таяниб
Турт йилга беш йиллик иш олдик?
Фақат ўзимизга ишонамиз, ҳа!

Баски шундай экан, биз ўзимиз ким?
Мана шу саволни ўзимга бериб,
Кимлигимиз ҳақда бир оз тухталдим.
Ҳа, энди биз бошқа одаммиз,
Қалбда сақлаб жанглар ҳароратини
Цехга кирсак дастгоҳ сезиб турар
Ҳар бир қадамимиз салобатини.
Ленинградликлар ҳақ гапни айтди.
Рост айтсам, кўнглимда бор эди шу гап.
Дустмиз-да! Дилимиз бир чиқди.

Энди

Ишимиз бир чиқса не ажаб!

1948.

КЕКСА МАСТЕР СЎЗИ

— Ҳа, ютқаздим...

Лекин

топдим битта баҳона:

Мен

Бойсунда қурбошини гурга тиққанман,

Сталинградни

Оларканмиз хонама-хона,

Полк байроғин

Ўт ичидан олиб чиққанман.

Мана байроқ,

Шогирдларим.

Тан олдим энди:

Мени душман енголмади.

Дустларим енгди.

1956.

ҲАМШАҲАРЛАРИМ

Ҳамшаҳар, аслида, қариндошдай гап,
Куришмоқ шарт эмас, аммо, қўл қисиб.
Мана, мен купларин танитайман ҳам,
Лекин курганимда — юзлари иссиқ.
Кузга куз тушганда чеҳра нурланар.
Товушсиз гаплашган казимиз.
Ҳар кун бир хонада ётиб тургандай,
Ўта курингандай қалбимиз.

Нега шундай дея уйлайсан киши,
Бунда йуқ албатта ҳеч қанақа сир.
Ҳаётимиз бир оз ухшагандан балки,
Балки бир хил уйлар уйлагандандир.
Чиндан, зеҳн солсанг, биз ҳамшаҳарлар
Куп вақт бир нуқтада фикри-ёдимиз.
Ҳаммани бир йула уйлатадиган
Воқиага тула бу ҳаётимиз.

Масалан, ўлкага навбаҳор келиб,
Эртага колхозда бошланса экиш,
Бугун шаҳарда ҳам катта-кичикнинг
Бошида албатта бир турли ташвиш.
Мастер уй суради: ёқтирдиларми
Универсалга қилган запас гайкамни?
Куз олдида шийпон агитаторнинг,
Бастакор нотага солар куқламни...
Ё фалончи рекорд қуйибди деса,
Ҳамманинг хаёли ушанда шу кун.
Ҳаттоки ўша кеч купларнинг туши

Шаксиз бир-бирига ухшаши мумкин.
Яқин туюларкан, чиндан, ҳамшаҳар.
Хаёлга чумасан юрган ерингда,
Боғингга дустларинг кириб келгандай
Пайдо булдилар баъзан шеърингда.

Мана, Ташсельмашнинг машҳур токари,
Уйи турт квартал мендан нарида.
Комбинезонин ечиб, шевёт кияди
Кечин томошага чиққанларида.
Янги дастгоҳининг лойиҳасини
Чунтагида сақлаб турт йил урушди.
Землянкада чупдан циркуль ясаса,
Баъзан солдатлар ҳам кулишди.
Атрофида ўлим изғиб юрса ҳам,
Хаёлда ўлчарди дастгоҳ чархини.
Икки атакадан ғолиб чиқди у
Ўша лойиҳасин битирган куни.
Бир хаёли штик учида-ю,
Бир хаёли эди заводда.
Улуғ ғалаба ҳам, янги дастгоҳ ҳам
Ўз фарзанди булиб туғилди утда.
Шу дастгоҳи билан қон томири бир,
Унга меҳри ҳақда не айтсалар – чин.
Шу дастгоҳсиз фараз қилолмас
Эллигинчи йилга етиб боришин.

Ана йулакчадан биров келади,
Ҳамшаҳарларимнинг энг кичиги шу.
Ҳар нарса зеҳнини тортади унинг —
Одамлар, нарсалар, ранглар ва шов-шув.
У ҳам шу шаҳарнинг хужайинидек,
Дадил юриб келар, жажжи ва митти.
Эҳтиёткорликдан, ғамхур ойдиси
Қулқопин енгига тикиб берипти.
Ҳу кузатиб қолди „боғча опа“си,
Бошида икки юз боланинг ғами.
Аммо бола билмас опа ақлида
Ўзининг тақдири аллаланганин...

Бир дераза порлар устки қаватда
Тонг юлдузи билан басма-бас,

Унда туни буйи уй сураб олим,
Қалбада ижод ўти мишжа қоқтирмас.
Олим дастгоҳдаги ишчи дўстининг
Секундин секундга тўғрилар,
Балки бу хонада буюк ихтиро
Эрталаб кун билан бирга туғилар.
Балки эртасига бутун бир гигант
Янги усул билан ишлай бошлайди.
Янгилик цехларга дарёдай кириб,
Эски нормаларни янчиб ташлайди.

Ҳамшаҳарларимдан, ҳў, тағин бири!
Салкам йигирмата касби-кори бор,
Умрида купларнинг савобин топган,
Қулинг дард кўрмагур, шоҳпардоз меъмор!
Қурган уйларининг ойнаси кундай —
Ёруғ булишини яхши куради.
Архитектор уғли билан баъзан
Стиль талашиб ҳам туради.
Ҳозир яшнаб ётган комбинат шаҳрин
Биринчи ғиштини қуйган шу киши.
Чол мамнунки, буюк келажакка
Ундан ёдгор булиб қолади иши.
Мана шунинг учун бахтиёр ота
Кексайиб қолса ҳам, сочи оқариб,
Келажак йилларнинг гузаллигини
Бориб келган каби қилади таъриф.

Ғоят купдир менинг ҳамшаҳарларим,
Таништиролмаман сизга ҳаммасин;
Аммо улар билан ҳамнафас киши
Нечук тақдиридан мағрурланмасин!
Минг каллада минг уй чувалар, лекин
Бир жойдан топасиз калавасини.
Янги фарзанд кутган онадай, Ватан
Кутар бешйилликнинг ғалабасини.
Ҳар ўтли қалб, ҳар бир баракали қул —
Севимли Ватаннинг битмас қуввати.
Ҳар кимнинг ўрни бор, ҳар ким постида
Буюк машинанинг битта мурвати.

Ҳаёт ажиб симфония! Унда —
Ҳамшаҳарларимнинг бордир овози.
Ҳар ким бугун қўшган улушидан шод,
Аммо эртасига ундан норози, —
Эртасига ундан купроқ ишлай дер,
Бурчга қиёс қилар ўз чамасини.

Янги фарзанд кутган онадай, Ватан
Кутар бешйилликнинг тантанасини!

1948.

Кичик
новеллалар

Ч О Л У К А М П И Р Л А Р

Дадаали саксон бешни урган,
Фақат кўзларида чақнар ёшлиги.
Лекин ўзи ҳали
Бориб турган
Илғор бригаданинг бошлиги.
... Тонгда эшик қоқди ҳовлиқиб котиб:
Бобони кенгашга чақиршибди.
Район марказида
Соқол тарашлатиб,
Атрини бурқитиб поездга чиқди.
Купедан лорсиллаб келиб, вагонда
Бир кампир утирди рупарасига.
Шойи румолини бўйнига солганда
Бир нима ялт этди кўз қарашида.
Не! Ризвон кампир?
Э-ҳа... йигитча.
Йул булсин, жажжи қиз?
Шундоқ, айланиб...
Ўзлари-чи? — Биз ҳам шу, пича
Ўйнаб келайлик деб чиқдик шайланиб.

Йигитлик чоғида уни куйдирган,
Сир бермаган, мағрур шу Ризвон.
Куз қисиб ҳам курган,
Совчи ҳам қуйдирган, —
Унамаган, қурғур, шу Ризвон.

- О, сиз-эй, юрибсиз? Невара боқиб...
- Юрибмиз, тупроқдан ташқари...

Жувари қурияпсиз? Шақилдоқ қоқиб...
— Ҳа, шундоқ... Жувари...

Вокзал.

Қучоқларда кузак гуллари.

Бино пештоқида яшнайти шиор:

„Хуш келибсиз, кенгаш вакиллари!“

Пастда — илғорларнинг сурати, қатор ..

Дадаали пирпиратиб кўзин

Портретларга тикилди. Ҳайрон:

Илғор пахтакорлар орасида — ўзи,

Илғор пиллачилар ичида... Ризвон!

— Иҳм! — деб йўталди ёнида кимдир,

Боқса: Ризвон ўзи турибди кулиб.

Курмаганга олди кампир тушмагур.

— Иҳм! — деди чол ҳам йўталган бўлиб.

Кампир

Чол расмини имлади қош қоқиб:

Чол ҳам

Кампир расмин кўрсатиб туриб:

— Невара боқиб денг?

— Ҳа, невара боқиб...

— Жувари қўриб денг?

— Жувари қуриб...

1953.

/

Т Е Р И М Д А

Бункерини ағдаради Латиф,
Этак тутган қизлар солади гапга,
У, пичинг аралаш қушигин айтиб
Яна машинасин бурар эгатга.
Чамалаб кетади ҳар келганида...
Хирмон усган сари кўнгли барқ урар.
СХМи денгиз елканидай
Олислардан кўм-кўк ярқирар.
„Одамлари софдил,
Пахтаси шиғил“ —
Латиф қувонади уйлаган сари:
Ажойиб колхозга тушди-да бу йил.
Зап унгидан келди ишлари.
Иш мундоқ бупти-да!
Ҳаммасидан ҳам
Қизларини айтинг, ҳай-ҳай-ҳай...
Бири-биридан шух,
Ишда олов,
Куркам,
Боринги, саралаб қўйгандай.

Шундай ўйнаб-кулиб ишлар эди у,
Ўхшамасди сира мунглига.
Кутилмаган воқиа булди-ю,
Бир ғулгула тушди кўнглига.
Рулга утирганда бир кун эрталаб
Бункер биқинига боқса бош эгиб,
Қиррали тош билан
Биров

Тимдалаб
Байт ёзиб кетибди:
„Чиройли йигит,
Кунглингиз тош экан, парво қилмайсиз,
Юракнинг дардини куздан билмайсиз.
МТС қизлари шайдо қилганмиди,
Колхоз қизларини кузга илмайсиз?“

Аввал жаҳли чиқди Латифнинг:
— Ия!
Қулига чипқонлар чиққур, кимикин?
Шундоқ яппа-янги машинани-я...
Шўхлик эвида-да... —
Деди-ю, лекин,
Яна бир ўқиди — жиз этди қалби.
Рули титраб кетди қўлида.
Гўё машинаси буйсунмай қолди —
Чиқиб кетай деди йулидан....

Ўйнаб-кулиб
Ишлаб юрарди у.
Ўхшамасди сира мунглига,
Мана шу воқиа булди булди-ю,
Бир ғулғула тушди кунглига.
Ҳар дам уқиб қуяр.
Ёд олди бутун
Ҳар бир ибораси, калимасини.
Қайси бири ёзди?
Меҳрисимикин?
Салимасимикин, Ҳалимасими?

Ҳалимаси булса кошкийди...

1953.

МАМАДАЛИ ОТА — ПАХТАКОР

Мамадали асраб сўнгги кўз нури
Оқ гардиш кўзойнак тақиб юради.
Меҳнат

Тақдирлаган бобонинг умрин:
Давлатдан пенсия олиб туради.
Қулга олиб бужғун ҳассасини,
Ҳар кун элдан бурун Чорсуга чиқиб,
Муюшда „Ўзкитоб“ киоскасининг
Очилишин пойлар ошиқиб.

Анов келаётган Татьянахонми?
Ҳа, уша, шошқалоқ, юзлари қизил...

У танийди кекса газетхонни:

— „Қизил Ўзбекистон“?

— Ҳа, қизим.

Газетани ёзиб кунга солади чол.

Янги бўёқ ҳиди анқийди.

Таниш сарлавҳалар —

„Халқаро аҳвол“,

Махсус мухбирларнинг танқиди...

Қаншарига суриб кўзойнагин,

аввал

Шошиб бош мақола тагига боқар.
Дилдагидай булса кундалик жадвал —
Кузларидан гўё нур оқар.

„Кунлик ўсиш“ кам булса мабодо,
Кузин босиб тушар қуюқ қошлари.
Кузак булутлари кезса ҳавода,
Чолнинг безовтадир куз қарашлари.

Бугун газетани шундоқ очди-ю,
Ёш куёв сиңғари яшнаб кетди чол.
„Бобой худди орден опти-ю,
Фармон чиқибди-да“ дейсиз эҳтимол.
Дилга сиғдиролмайд қувонч ҳисларин,
Тўхтатиб нотаниш икки ўртоқни:
— Балли, анжонликлар — дели,—
офарин,

Олиб кетишибди улоқни! —
Дук-дук юриб кетди, қомати тикка,
Ажинлар урнига чеҳрасида нур.
Бужғун ҳассани ҳам олди қўлтиққа,
Уни ёшартирди қувонч ва ғурур.

— Андижонликми ё Мамадали? — йуқ.
— Ўғли каттаконмас ўша обкомда?
Демак, бу областга унинг даҳли йуқ?
— Даҳли бор-да. Ҳамма гап шунда!

* * *

Бу жойларнинг лаҳшат, ваҳмасин
Болалигимдаёқ сўзлар эдилар.
Шомансурнинг маймоқ Раҳимасин
Шу жойда жин чалган дейдилар.
Ботқоғи қаърига тортаркан ёмон,
Тинмай тулғанаркан нор буйи қамиш.
Кундуз ялмағуздай шивирлаб шамол,
Тунлари гудакдай йиглармиш.
Бир томони пастқам чакалак,
Келгинди авлиё мозори эмиш,
Кундуз калтакесак, тунда кўршапалак,
Шомда алвастилар бозори эмиш...

Шу гапларни уйлаб, бамайлихотир,
Мийигимда кулиб борардим. Бирдан...
Узоққа тикилиб тақатақ қотдим,
Тан жимирлаб кетди муз каби тердан...
Қоп-қора бир нарса мумдай ярқираб
Ботқоқдан лип этиб куриниб қолди.
Бошига сочди-ю сувни пақирлаб,
Қамиш орасига кириб йуқолди.
Рост айтсам, зўрғатдан келдим ўзимга,
Қулоққа чалинди таниш бир шов-шув...
Қамиш тепасидан чиқди шу зумда
Экскаваторнинг забардаст ковши...

ХИЕБОНДА

Раис ҳикоясин тинглагансимон
Салқин хиебонда тинди шаббода.
Яшил скамьяда ўтирган меҳмон
Бош чайқаб қуярди гоҳода.
Ҳикояда жонланар оғир
Уруш йилларининг хотиралари,
Меҳнатда ғалаба қозонган, ботир
Колхоз қизларининг шод чеҳралари.
— „Бу ерда ўсмасди ҳаттоки тикан.
Шамол қум келтириб уярди.
Эртакда бу ҳақда хуп тўғри айтган:
„Қуш учса қаноти куярди...“

Раис „қуш“ деганда, худди атайлаб,
Қайдадир, қуюқ барг ичида, боғда
Булбул ширин-ширин сайраб юборди.
Ўйнаб қайтиб келди салқин шаббода.
Раис ҳикояси етмай охирга,
Қушча меҳмоннинг ҳам бўлди ўйини.
Анчагача қараб дарахт шохига
Эриб тингладилар булбул куйини. .

1952.

Ч О Л

Дарғомнинг* саҳрога туташ четида
Гуё маёқ булиб зўр денгиз узра —
Куп йиллардан бери турарди ёлғиз
Пастак бир айвонли қумшувоқ ҳужра.
Куп йиллардан бери шунда яшарди
Букчайган, яккабош чегачи Ниёз.
Колхоз подасини боқиб юрадиган
Пучуқ невараси бор эди, холос.
Асли деҳқон эди, миришкор эди,
Кетмонга ярамай қолди-ю бели —
„Эски эрмагингиз қилинг“ деди раис,
Чегачилик қилар ўшандан бери.
Севар бу касбин ҳам, савобли касб дер,
Элнинг юмуши куп, вақт етмайди гоҳ.
Ҳужрага келгунча ёлғиз оёқ йўл
Куп серқатнов эди, усмасди гиёҳ.
Буйрадан соявон қилиб олган у,
Жазирама кунда терлаб пишар чол.
Атрофида доим уюм-уюм идиш,
Синиқ чойнак, чинни, пиёла, сопол...

Бир кун ўлтирарди чиннисин ямаб,
Чиз-чиз тортар эди камонни.
Саҳрода нимадир гувлади бирдан,
Булутдай чанг босди жануб томонни.
Чанг ичидан чиқди қўнғиз машина.
Чол бир четга қўйди олмос пармасин,

* Хоразмда бир қишлоқ.

Машин ўта берди тухтър-тухтамас,
Кимдир кабинадан суқди калласин.
Юзи-кўзи чанг босган бу йигит
Нимадир айтмоққа шошилди:
— Ҳой, отахон, ҳорманг, уй сизникими?
— Бизники, хуш кепсиз, яшулли.
— Бу уй бузилади, хабардормисиз?
Идорага боринг, тушунтиради.
— А, а? Эсинг борми, нима деганинг?
Чол ғудуллаб қолди, титради.
Ғазабланиб, лаънатлай кетди у,
Падари, арвоҳи, гўри қолмади...
Аллақачон жўнаб кетди машина,
Аммо чол тилини тухтатолмади.
— Ҳай, кимсан сен, уйни бузадиган?
Бу уйда бобомнинг бели букилган.
Саксон йил турганман бу ҳужрада мен,
Менинг киндик қоним шунда тукилган.
Ҳой, сен кимсан узинг, уй бузадиган!
Бузиб бўпсан ука, ҳазилмиди бу.
Ҳукуматга чиқиб бир арз қилайки,
Алабингни берсин, сени қара-ю...

Бир кун яна келди қунғиз машина.
Худди уша жойнинг узига.
Кабинадан уша йигит чиқиб
Қулини соявон қилди юзига.
Қараса, ҳалиги уйдан дарак йуқ,
Ниёз—чол тупроқни текислаяпти...
Югура солиб қучди йигитни у:
— Болам, чучинмабман у кунги гапти.
Чол одамман, хафа булма, ўғлим,
„Берди“ син эшитмай ура берибман.
Икки кундан бери йулингга чиқиб,
Узр сўрайин деб қараб турибман.
— Ким бузди, отахон, уйни, узингизми?
— Ҳа, ўзим. Ўша кун сен кетгандаёқ
Ҳовлиқиб неварам келди ёнимга,
Мунақа гаплардан у хабардорроқ.
Темир йул келаркан, деди, Тошкентдан,
Худди ҳовлимиздан ўтаркан деди,
Азбаройи худо, теримга сиғмабман,

Сал булса юрагим ёрилар эди.
Шодлигимдан кетмонни олдим-у,
Шартта-шартта бузиб ташладим.
Ишқилиб рост булсин, укажон шу гап,
Куп қадим орзу бу, куп қадим...
— Ота, уй қуришга не керак, айтинг?
— Йуқ, асло! Жойини курсатсангиз бас.
Юз кам ун минг ғишт қуйиб қуйибман,
Уйни ўзим буздим, ахир сиз эмас.
— Иуқ, гап ундай эмас,— деди у йигит,—
Нима сурасангиз берамиз, тайёр.
Чол ўйлаб турди-да, ёлборгандай деди:
— Ундай булса, бир илтимос бор.
Темир йўл утиши рост булса ағар,
Ўғлим, узгинангдан бир илтимос бор:
Мени чол демагин, белга қувват кирди,
Ҳашарга айт, болам, қолдирма зинҳор.

1949.

МИС ҚАЛПОҚЛИ ЙИГИТ

Ҳали халқ куринмас куча-куйларда,
Тонгнинг ғира-шира булган маҳали.
Тунги уйқусини ширин уйларга
Алмаштирган қизлар турмаган ҳали...
Сўнгги қаватдаги ойнадан шунда
Ёлқиннинг қип-қизил тили ялт этди.
Чирсиллаб бурқсиб чиққан тутунда
Кимдир чинқирарди:
— Вой-дод! Ҳт кетди...

Келди жангир-жунгур қизил машина,
Куз очиб юмгунча ичак тортилди.
Кимдир шоти қўяр тик том бошига
Биров ичкарига қараб отилди.
Мис қалпоқли йигит чиқар тирмашиб
Бешинчи қаватнинг ойнаси томон;
Юзин ямласа ҳам олов чирмашиб,
Нарвонни узайтар, урмалар ҳамон...
У олов ичидан чопиб, энтикиб
Бир қизни кўтариб чиқди йулакка.
Қиз, эсин йиголмай, унга куз тикиб
Туларди, шалаббо, куйган куйлакда...
Йигит,

ҳеч воқиа булгани йуқдай,
Яна тутун ичра шунғиди ўқдай.

Куйган киприклари пирпираса-да,
Қиз урнидан жилмай уни излади.
Гоҳ томда куринди, гоҳ дераза-да
Йигитнинг қурумли, ёнган юзлари.

Қиз кузин узмасди...
Йигит кетаркан,
Уялиб, артарди манглай „қашқа“син.
Бир утни учирди...
Лекин гумоним бор —
Ёқиб кетмадими бунда бошқасин?..

БРИГАДИРИМИЗ

Чўл бағрида канал,
Зилол сув.
Ўттиз гектар яхлит еримиз.
Ёшлик оиламиз меҳнаткаш, тотув,
Назми бўлса
Бригадиримиз.
Юзи олов,
Кўзлари ҳам олов.
Қаттиқ қўлли, сезгир, меҳрибон.
Кунглимиздагини пайқайди дарров,
Ҳар биримиз учун бағишлайди жон.
МТС нинг механиклари ҳам
Ҳайиқиб туради, рост гап, Назмидан.
Мағрур пичинг отишади ҳар дам,
Аммо
Чиқишмайди унинг измидан.
Ўзи ишлайди-ю ҳаммамиздан купроқ,
Слётларда бизни мақтайди.
Руй-рост гапиради ачитиб,
Бироқ
Орқангиздан сизни ёқлайди.
Жиндек чала булса ишингиз,
Ҳай-ҳай,
Аччиқ танқидига қулоқ солсангиз,
Қани энди ер ёрилса шу пайт —
Кирибгина кета қолсангиз.
Тикка боқолмайсиз,
Кошкийди,
Тошиб айтолсангиз бирон суз.

— Ошиқмисиз, паришонсиз? — дейди,
Қайдан билганига ҳайронсиз.
Ўртамизга тушса,
Янграр қаҳқаҳа.
Овози ёқимли,
Сузи булса уқ.
Курган тушингизни билади,
Ҳа, ҳа,
Ўлай агар, билмагани йуқ.
Фақат...
Йигитларга қайрилиб боқмас
Сайр этганда канал буйида.
Билмайдик, тунлар мижжа қоқмас
Нор йигитлар унинг куйида.
Тунлар бизга татимади уйқу...
У булса
Назарга илмайди.
Фақат шуни сира сезмайди у,
Фақат шуни...
Гуё билмайди...

1953.

* * *

Бир туп урик
Якка ўсган экан;
Ёлғиз томоқмасми, — роса унибди.
Бодроқ-бодроқ булиб гуллаганида
Куланкаси билан дуст тутинибди,

Соя дам уннга-ю дам чапга утиб,
Дам чўзилиб ётиб,
Дам булиб тикка:
— Мендан ҳам содиқроқ дуст тополмайсан,
Сенсиз мен ҳам йўқман,—
деркан ўриikka...

Бир куни қараса
Соя йўқ эмиш.
(Булут куни уни излаш—кулгили)
Ёмгир ҳам қуйибди, — дўсти ҳамон йўқ...
Ерга яксон бупти ўрикнинг гули.

Эҳ ўрик! Соя ҳам дўст бўладими?
Лаққа тушибсан-да лоп урса.
Дўст бўлса, ҳар қандай об-ҳавода
Енгинангда турса...

1957.

Oma

* * *

Инсоннинг илк айтган сўзи онадир,
Сунг бор ҳам шу сўзни тилга оладир.
Инсонга онанинг меҳри машъалдай.
Кунглида бир умр порлаб ёнадир.

1945.

БОЛА

Тун огиб, тим қаро бўлганда осмон.
Салмоқ нафас олиб ухлайди ҳаёт.
Оромга чулғанган ҳар бир тирик жон,
Ҳатто паррандалар қоқмайди қанот.

Гуллар ҳам ухлаган беркитиб юзин,
Табиат яшашдан гуё тўхтаган.
Ҳатто шабадалар дайдиб кун узун
Энди ўнгирларга кириб ухлаган.

Ҳужрада бедармон мудрайди чироқ,
Она бешик узра эгкан бошини.
Ёлғиз шу муштипар тун буйи уйғоқ,
Ўпиб тўёлмайди кўзу қошини.

Тун сайин баҳридан кечиб уйқунинг,
Тун сайин камаяр кўзларида нур.
Умидларга тўлган куй айтиб, унинг—
Порлок истиқболин қилар тасаввур,

1945.

1.

О Н А Х У Р С А Н Д

Она хурсанд —

Юзи қуёш каби,
Тетапоя булган севган ғунчаси;
Сира йиқилмасдан остонага қадар
Биринчи бор юрган жон уғилчаси!
Тинчимайди она:

— Кел!

Кел қучоғимга,

Озор торта кўрмасин жонинг...

Ўша ўғил

бугун

жангга отланганда:

— Бор, ўғлим,

бор, —

дейди онаси. —

Халқнинг игнаси деб

жон берсанг майли,

Бош эгма, кўнглимнинг гавҳар донаси!

Она хурсанд —

юзи қуёш каби,

Юзи қуёш каби порлаб ёнади,

Порлаб ёнади нур кузида ёш каби,

Кўзидан ёш каби шуъла томади.

1942.

МУҚАДДАСЛИК

Ватан борки, ҳаёт, саодат бор,
Унда улғайгандир олтин севгимиз.
Душманни титратган нафрат сезгимиз,
Унинг меҳри билан инсон бахтиёр.

Ватан деб кечарлар баҳодирлар қон,
Оналар арслондай ўғлидан жудо,
Ошиқлар севгисин айлайди қурбон,
Истиқболи қуёш умрлар фидо.

Она Ватан деймиз уни ҳар нафас,
Улуғламоқ учун қадр-эҳтиромин.
Неники кўнглимиз билса муқаддас.
Севиб, Она дея атаймиз номин.

1945.

О Н А

(Баллада)

Ҳали машриқ яғраб кулганича йўқ.
Ҳали тонг ҳуснига роса тўлмаган.
Қора ўрмон ҳали унга шивирлаб,
Тунги сирларини сўзлаб бўлмаган.
Бу фақат иккинчи соф хушнафас тонг.
Тутун кечагина кетиб улгурган.
Кечагина урмон кўкси суюниб,
Баргларнинг рангига ҳаёт югурган.
Кўксин Европага мағрур керароқ
Муборак сарҳадда посбон туради.
Қушлар товушиданми бир оз мунгганиб,
Атроф теваракда майор юради.
Узоқдан, дастлабки тонг нурларида
Хира бир куланка якин келарди.
Қайғадир интилар, негадир талпинар,
Дам тиззада юриб, дам йиқиларди.
У урмондан учган баргни тутди-да,
Недир кукрағига балки сигмади,
Юракдан чиқариб бир сўз айтди-да,
Баргни юзларига босиб йиғлади.
Ўзининг паришон уйлари каби
Тим қора сочлари тарқалиб кетган.
Тим қора сочлари тиканли урмонда
Тирналган кўксини чала беркитган.
Унинг юзи мудҳиш, дарғазаб,
Кўзларида сўнмас олов бор,
Беҳол кипригида бахт томчилари,
Назарида сир кўп, лекин беғубор.
Интиларки, сира қайтгиси йўқ —

Бўрон эмас, фалак заҳар тўкса-да,
 Ўзи беҳуш, аммо эҳтимолки,
 Тоғдай юрак бўлса кўксида.
 Шундай интиларки, йиртиқ кўйлаги,
 Яланг оёғида эътибори йўқ.
 Сарҳадни ўтди-да босиб, у тиз чўкди.
 Балки ибодатга... ё мадори йўқ.
 — Кимсиз?
 — Русман.
 — Қайдан?
 — Қулликдан.
 — Ёлғизми? — деди-ю, майор қолди жим.
 Бош қўйгиси келди оёқларига.
 Мардона юраги қон булди лим-лим:
 — „Бу йулларда даҳшатли йиртқиқлар
 Учраган жонворни ямлаб ютсалар,
 Бу йўлларни қуроли қўшинлар
 Неча ойлаб юриб, босиб утсалар...“
 — „Кунлар, ойлар юрдим, кўп узоқ юрдим.
 Манзилимни сўрди нечалар.
 Кимсасиз чуллардан ўтдим кундузи,
 Ёввойи ўрмонни кездим кечалар.
 Тошқин дарёларни кечдим ёлғизи,
 Ўлимдан қутқазди оққан ёғочлар,
 Қояли тоғлардан ошдим эмаклаб,
 Товонимни тилди қиррали тошлар.
 Қонли изларимдан қашқирлар тушди.
 Кўксим билан юрдим чангалзорларда.
 Тиканлар тирнади бағримни,
 Тунаб қолдим қўрқинч ғорларда.
 Илиғ ёш жон берди, тандан илгимни —
 Қаҳратон изғирин суғуриб олганда.
 Сув курмаган бўм-буш саҳрони
 Илдиз ялаб ўтдим, ташна қолганда.
 ... Мен онаман, менинг севган ўғлим,
 Мана шу тупроқ деб берган жонини!..
 (Она юзларини тупроққа қўйди-да,
 Оқизди кўз ёшу юрак қонини)
 Манзилим шу эди. Энди армон йўқ*,
 Кўксин ёриб чиқди азобли нафас,
 Ўглининг исмини айтмоқчи бўлди,
 Лекин лабларида қолди сўнгги сас.

Балки Русиянинг кўнгли сезгандир,
Сарҳад узра ўлди нотаниш она...
Қулликни нафратлаб шарқдан тонг отди, —
Тонгги фожиадан мангу нишона.
Ўша тонгдан бери онанинг руҳи.
Тунлари тоғларда сарсари эмиш,
Ҳар кеча ўрмонга тун бўлиб тушган
Муштипар онанинг сочлари эмиш.
Қоялар, унгирлар оралаб юриб
Унинг фожиасин сузлармиш еллар.
Баъзан кечалари уша ўрмондан
Дам алла, дам фарёд эшитилур дерлар.

1944.

Қ А Й Н О Н А

Қадим эртақларда у — куланкадек,
Баъзан ёвуз, баъзан шум қадам.
Борингки,
яшириб нима қилардик —
Гоҳо ўзимизнинг ёзувчилар ҳам...

...Йуқ, мен сизни доим
она деган
Азиз ном-ла атаб, очай қулочим.
Онам менга ҳаёт, умр берган,
Сиз бергансиз умрим қувончин.

!

.

БАҲОДИР

Кўп йиллар жангларда кезди у,
Кўп йиллар даҳшатга боқди юзма-юз.
На ёв енгди уни, на ҳижрон, қайғу.
Кўп йиллар қувлади ўлим изма-из.

Кўп йиллар кўрмадик кипригида ёш,
Севмас эди эрка, заиф, мунглини.
Гуёки кўксида юрак эмас, тош.
Овлай олмас эди ҳислар кунглини.

Юмганда дунёдан сўнг бор кўзини,
Ҳеч қандай армонлар қилмади, лекин —
Бир гудакдай айтди „она“ сўзини...

• • • • •
Опани ёд этмай ўлган бормикин?

1946.

БАСТИ ХОЛА ЗАПОРОЖЬЕДА

(Булган воқиа)

Ўрмон этаклари

сарғиш,

бўм-бўш дала,

Пичан ғарамларнинг анқиган ҳиди.

Неварасин бошлаб шунда Басти хола

Эргалабдан бери йўл юрар эди...

Бир чўпон болани учратди Басти,

— Ўзбек лейтенантнинг қабрими?

Ҳо-о-ов — деди-ю, отга қамчи босди,

Бу ҳам билар экан вақтнинг қадрини.

Чоли айтганди-я, сарсон бўласан,

Чет жой...

тўғри чиқди чолнинг гинаси.

Энди кимдан сўрсин?

Қайга борсин кампир?

Қайда ётганикин болагинаси...

Бирдан қундуз каби „Зим“ кўринди ортда,

Сирти йилт-йилт этар —

йўллар баланд-паст.

Йўллар чангиб кетди —

бировлар отда,

Яна одам тўла икки тарантас.

Машина ичида

Бизнинг Басти хола

Гуллар орасида кўрди ўзини.

Қараса — ёнида ўша чўпон бола.

Кампир зўрға топди „Здрас“ сўзини.

Қайинзорга етгач, сукутга толиб,

Гулчамбар кўтариб яёв юрдилар.
Бегона одамлар
Телпакларин олиб,
Солдат қабри узра бир зум турдилар...
Нотаниш тушларга ишониб

қуйди бош,
Бағирдан бағирга ўтди муштипар.
— Тинч ёт, ўғлим, тупроғинг мисли пар,
Тетикман, дўстларинг менга қайғудош...

...ўғлин тирик кўргансимон булди,
Уни овулларга олиб кетдилар.
Хатадан хатага юриб меҳмон булди,
Боғлардан боғларга элтдилар.
Сунгги ёшим тукай қабрига деб,
Чиқиб кетган эди она бош олиб.
Аммо Бувайдага, уғлин топгандек,
Қайтиб келди қувнаб, ёшариб.

1957.

Арука
Кутубдари

РАҲМАТ, МЕҲРИБОНИМ

Сой буйида мактаб.
Худди оппоқ булут.
Осмон парчасидай деразалар...
Жим.
Гўё кўк кўз билан
Менга боқар кулиб
Кечагина ўтган шўх болалигим.
Ўғлим ҳам тикилди кузлари ёниб,
Мен ҳам
Туйиб-туйиб
Узоқ қарадим.
— Раҳмат, мактаб.
Раҳмат, меҳрибоним,
Ватан хизматига ярадим.
Қанча дарё кечдим,
Қачон, неча марта
Каскани, гоҳ танни тешиб ўтди уқ,—
Барин эслолмайман.
Аммо ўша эрта,
Ўша куз эртасин унутганим йўқ.
Унутганим йўқ мен,
Анна Григорьевна,
Илк бор сочларимни силаганингиз,
Биринчи синфга етаклаб кириб,
Ўнинчида
Оқ йул тилаганингиз.
Меҳр тула эди қарашингиз ҳар вақт,
Бир умр дилимда шуъласи қолди.
Ҳаётимда бўлган

Ҳар қувонч,
Ҳар бахт
Ҳамиша Сизни ҳам ёдимга солди.
Нурли чехрангизда қолдиргандир из
Болалигимизнинг шўх бебошлиги.
Лекин кексаликмас кумуш сочларингиз,
Бу —
Мендек мингларнинг сўлмас ёшлиги.
Сиз тилаган бахтнинг ўзи деб билдим
Яна сиз томонга тушган йўлимни:
Мен ўз бахт йўлимдан
Етаклаб келдим
Етти ёшга тўлган тўнгич ўғлимни.
Фахру ишонч билан талпинар болам
Сизга,
Гўзал ёшлик санъаткорига.
Сиздан миннатдорман —
У бир ғишт қўйса ҳам
Улуғ Коммунизм пойдеворига.

НИҲОЛ

Гурсиллаб йиқилди кекса қайрағоч,
Чучиб милт-милт этди тунда юлдузлар.
Тарвақайлаб ётар йуғон, яланғоч,
Тупроқни ўпириб чиққан илдизлар...
Атай бориб кўрдим эртаси куни.
Гўё — чол, ёнбошлаб ётарди беҳол.
Тагида эгилиб, гўёки уни
Суяб турар эди заиф бир ниҳол.
Худди ёш барглари шивирлар секин:
„Кифтимга ташлайвер кекса гавдангни...“

Бу гап бир чўпчакка ўхшайди, лекин
Ишонгиси келар одамнинг...

„СЕВАМАН“

Бу сўзни бировдан эшитган эмас,
Уни ўз қалбидан излаб топганди.
Бу сўз ёш умри-ла унинг чамбарчас,
Унинг ўзи билан бирга тобланди.

Шу сўз билан мушкул пайтда тетик,
Оғир сафарлардан саломат қайтди.
Ўзи учун уни янги кашф этиб,
Сен учун ардоқлаб улғайтди.

Кўнглига дам қурқув, дам қувонч тўлиб,
Қалбида яшириб сақлади уни.
Узоқдан кўринди муқаддас бўлиб
Шу сўзни шивирлаб айтажак куни.

Мана, айтди.

Аммо сен унга:

— Ҳамманг шундай дейсан, биламан...—

дединг.

Интизор йигитнинг бир оғиз сизингга
Умрин тикканини уйлаганмидинг?

Қайдан илинтирдинг енгилтак гапни?
Шу гўзал лабларинг қандай жуфтлашди?
Ким ўргатди сенга,
Ёш қиз,
Ким ўргатди
Олий, соф туйғуга туфлашни?

М А Я К О В С К И Й У Й И Д А

1. А Р А Г О Н

Дусти тирик вақтлардаги каби
Балки,
туғри аэропортдан келгандир
шошиб.

Ҳар нарса қадрдон унга;
куз тикади — .

Буфетда
чақмоқ қанд,
чай қошиқ...

Ўша кенгбар стол
ва шам қандили.

Гуё
шеър баҳси янграр
бунда ҳозир ҳам...

Таниш бир ишора
кузга чалиндими —
Йилтиллади кипригида нам...

„Партия бу —
ишимизнинг абадийлиги“.

„Партия —
қуёшдир бошимиз узра“.

Жуда ухшаш...
сатрларнинг ўқ кабилиги,

Азим буй,
ўтли кўз
ва иссиқ чехра.

Фақат сочи оппоқ...
кумушдан, қордан.

У бош эгиб қолди бир зумга.
Гуё
 курашларда сочи оқарган
Поэзия
 келган таъзимга.

2. ОИНА ТАГИДАГИ ҚУЛ ЕЗМАЛАР

Оғир, завқли меҳнат,
 ўжарлик,
 чидам,
Уйқусиз тунларнинг сирли излари...
Шоир
 минглаб тонна
 сўз рудасидан
Мисқоллаб
 радийни
 шундай излади.
Бу варақлар
 балки сўриб олгандир
Шоир юрагининг кучи, қудратин.
Аммо,
 шулар билан
 мангу қолгандир
Поэзиямизнинг шону шуҳрати.

3. КИТОБХОНА

Китоблар.
 Энг сара,
 энг нафис,
 янгроқ.
Поэзиямизнинг авжи кўклами.
Жанговар сафдаги
 солдатдай турар,
Ўзбек шоирининг тўплами.
Гуё
 эшитилгандай оёқ шарпаси,

Гўё ўзи қад кўтарар...
барваста,
- катта.

Гўё
қирқ тилдаги шогирдлар аро
„Тирикдай,
тириклар билан
суҳбатда...“

*1954 йил, декабрь
Москва.*

* • *

P...z

Баҳор булутлари, хумрайган, пахмоқ,
Худди ҳозир қуяр шовиллаб ёмғир.
Кўкни қайчи билан тилкалар чақмоқ,
Сунгра:

гумбур...

гумбур...

Аmmo мен биламан —

ёмғир тинар ҳам

Найкамалак балқир...

қувнар япроқлар.

Шу баҳор кунига ухшайсан, эркам,
Жаҳлинг чиққан чоқлар...

1955.

Т А Н И Ш

Ишдан келарканман,
Ҳар кун трамвайда
Кузимга туқнашар таниш кузлари.
Хорғин, сочи оппоқ, тишлари майда,
Куксида колодка излари.

Бир вақт ёшликдаги расмини курганман
Фронт газетасин бир бурчагида.
„Унинг ҳисобида — ун турт „фердинанд“
Деб ёзилган эди расм тагида.

Қилган иши арзир нақ жар солишга,
У булса на эслар, на суз айтади.
Ҳар кун шу йул билан аста бориб ишга,
Яна шу йул билан аста қайтади.

1957.

* * *

Орамизда эркаю мағрур,
Сузга чечан эди Марзия.
Чақнар эди чехрасиди нур,
Шух ва ишчан эди Марзия.

Мен йигитнинг айтмай отини,
Эҳтиётсиз экан афтидан:
Қиз кузига тик қарабди-да,
Ўйламабди оқибатини.

Мана энди кунгли паришон,
Кузларида хаёл кезади,
Шухликлардан қолмади нишон,
Ўзин доим ёлғиз сезади.

Марзиянинг қора кузига
Ҳай, шух йигит, нега ҳам боқдинг?
Нега соя солдинг юзига,
Юрагида нега ут ёқдинг...

1955.

* * *

Ҳамзаободнинг булоқ сувлари
Тешиб чиқар ернинг метин қобиғин.
Оқар чил-чил синган ойна сингари,
Қадим қояларнинг асраб совуғин.
Нурли шилдираши яшартар дилни,
Тошида усган гул киради мингга.
Қул сол, ювиб кетар дарду гардингни,
Она ер қувватин берар қалбингга...

1956.

.

-

* * *

Юрганмисан Чимён тоғларида?
Чуққисида қор,
Курганмисан, уша тоғ бағрида
Яшнайти баҳор.
Курган булсанг, келган чоқларимда
Ёдингда сақла:
Таъна билан боқма сочларимга,
Бағримни ёқма.

1956.

ЙУЛДА

Ястанган кук яйлов,
Бир учи тоғда.
Эгнида баҳорнинг гулдор кўйлаги.
Йулдан ута туриб шухчан шаббода
Этагин тортқилаб уйнади...
Кейин,
Девор ошиб,
Боққа кириб бирдан
Безовта қилди-да, қариган тутни,
Тагида
Қушни қиз унутиб қолдирган
Кунгил дафтариини варақлаб ўтди...
„Бури болалайди“ узоқ дарада,
(Гуё деразамнинг илак пардаси).
Ёмгир чорлагандек
Худди шу орада
Кумушдай шилдирар тоғ шаршараси.
Ана тасма-тасма олтин камалак
Товус патин ёйди водий устида.
Афсус, машинамиз туролмас андак,
Қараб туёлмадим ҳуснига.
Бу водий ҳуснига
(Ичай қасамёд)
Туймайди бир умр кўзини тиккан.
Аммо бир дақиқа,
Баъзан,
Умрбод
Севиб қолмок учун кифоя экан...
1954.

* * *

Дарахтларни буркаб
Оқ туман сузар.
Эшитилмас қушлар навоси.
Нега мунча ғамгин...
Нега дилни эзар
Эрта баҳор куни бу куз ҳавоси?
Мен нега юрибман
Боғни айланиб,
Уйда ахир ишим оз эмас:
Столда ётибди чала сатрлар...
Мен нега юрибман,
Кўнглим ёзилмас?..

Бир қиз,
 бир йигитни кўрдим шу дамда.
Улар шошиб келиб,
 тез қул олишди.
Шумшайган дарахтлар тагида, намда
Узоқ,
 узоқ туриб қолишди...
Бахтлиман.
 О, менинг толеим куркам.
Кўнглим қувончларга тулди лиммо-лим,
Чунки,
 қаердадир,
 узоқ бўлса ҳам,
Ер юзида сен борсан, жоним.

• • •

Дадам машхур печкачи утган.
Доим қурум эди юзи, соқоли.
Лойли қулларига андава тутган,
Юргани-юрганди ҳовлима-ҳовли.

„Жон ҳузурин билар одам фарзанди,—
Савоб иш бу, углим“— дерди бечора.
Печкачи булгин деб васият қилганди,
Бажара олмадим. Не чора...

Печ қуриб уйларни йситмасам ҳам,
Шеърим билан
Жиндек булса-да
Одамлар қалбини исита олсам —
Рози бул, дада...

1956.

* * *

Боғ оралаб ўрмалайди тун,
Девор буйларига чуқди шарпаси.
Қайдадир ош пишар.

Гоҳ ўқтин-ўқтин
Тўлғанар дуторнинг мунгли пардаси.
Чироғлар ёнмаган.

Шамол тўзғитар
Кечки учоқдаги чуғларни.
Девор орқасида тинганда лутор
Ўксиб, титраб, кимдир йиғларди.

Яна келмадими?
Йиғламагин, бас.
Севгига доғ тушса, кўз ёш юволмас...

СОЧ ОҶИ

(С. Шипачевдан)

Сочимда тароқдан қолдириб излар.
Ясаниб юраман гўё навқирон.
Аmmo мени бир оз хуш курган қизлар
Чол деб аташади анчадан буён.
Баъзида узимдан ёшроқ ўртоқлар,
Рост айтсам, хижолат қилишади заб.
Қул беришдан аввал, учрашган чоғлар
Сочимнинг оқидан очишади гап.
Майли, гапирсинлар, билсинлар, бироқ —
Шундай давр эдики биз курган замон,
Ўттизда тушди-ю сочимизга оқ,
Олтмиш ёшимизда булдик навқирон.

НАСЛЛАРГА

(С. Шипачевдан)

Сиз ҳали ғойибсиз, сиз — нур, сиз — тупроқ,
Олда хаёл кузи етмас асрлар.
Бизлар қаршингизда масъулмиз бироқ,
Сиз бизга пайвандсиз, узоқ насллар.
Мушкул булди жанглар, жанглар беаёв,
Юз йиллар хавф ичра кўринди бизга.
Бизга даҳшат солиб ўт очганда ёв,
Учқун сачрагандир даргоҳингизга.

ХОЛА ВА БОЛА

Бошга тугун қўйиб йўл олди хола,
Жажжи набирасин ушлаб қўлидан.
Тонг ёмғири ювган қишлоқ йулидан
Балки биринчи бор юрарди бола.

Гул баргларин узиб йулга сочарди,
Дам зеҳнин тортарди гулдор капалак,
Баъзан полизларда қамиш капалар
Бола хаёлини олиб қочарди.

У бир навниҳолга термулиб қолди,
Узоқдан товуши етарди аранг:
— Сочи пахмоқ экан, ҳидини қаранг.
Ўёғи ингичка, мана бу толни...

— Юрсанг-чи, жувонмарг, лақилламасдан.

...Кунглим шу болага талпинди кучсиз,
Гуёки бир гўзал лавҳага уч суз
Уч қора чизиқдай тортилди қасддан.

Бола булганмисиз сира, холажон?
Онага меҳрни ўргатиб булмас,
Аммо шу уч сўздан сунди-ку ҳавас,
Сунди жажжи қалбада ширин ҳаяжон...

1957.

ХАЗОН

„Ялтачи капалак“ — дейди кўча-кўй.
Мода журналидан айрилмас ёдинг.
Дастурхон кутариб юрдинг туйма-туй,
Эсиз, эснаб ўтди яна бир ёзинг.

Кўрдингми, кўчада хазон ёнади,
Аччиғ тутунларга тулади осмон.
Тунлари ойналар яллиғланади,
Биқсиб майдонларда ёнади хазон.

Бу пилдираб учган сариғ баргларми,
Ё азиз соатлар, кунларингмикин...
Қара, тутун босди боғу паркларни,
Балки утган ёзинг ёнмоқда секин...

Огоҳ бул, дамларнинг қадрин билганлар
Мул-кул ҳосил йиққан каттакон кузда
Умринг хазон бўлиб ёнар, йиғларсан,
Аччиғ тутун ичра ёш олиб кузга...

1956.

* * *

Икков ёлгиз эдик хонада бу тун.
Мен уни овутмоқ булардим фақат:
Бир кун қолди ахир, атиги бир кун,
Мунча бесабрсан, мунча бетоқат?

— Йуқ... йўқ... — дер эди у менга ҳар сафар;
Мен уни овутмоқ булардим ҳамон:
— Минг-минг рангдор чироғ, ёнмоқда шаҳар!
Боқсанг-чи қайнаган кўчалар томон.

— Йуқ, йўқ,— дер эди у ҳамон бир хилда.
Мен уни овутмоқ булардим тинмай:
— Бизни „Победа“ миз кутар соҳилда,
Мунча эзилмагин, сабр эт, талпинмай.

— Йуқ, йўқ! — дер эди у. Ҳамон беҳуда
Мен уни овутмоқ булардим нуқул:
— Жуда соғингансан, биламан, жуда.
Эртага кетамиз, мунғайма, кунгил!

*Париж, 1956.
Отель „терминус ост“*

* * *

Кузги еллар, хазонрез еллар,
Боғлардан боғларга кучасиз.
Гуллар хушбуйини,
Олтин баргларни
Қаёқларга олиб учасиз?

Яланғоч шохларда изғиб,
Кучиб кетган
Қушлар уясини титасиз.
Куз олдимда тортқилаб, юлқиб,
Ёз ҳуснини олиб кетасиз.

Аммо мен биламан —
Олиб кетолмайсиз
Умрим баҳорининг бир япроғини.
Куклам шаббодаси бўлиб қайтарсиз
Ғарқ пишган боғларим соғиниб.

1956, ноябрь.

* * *

Эслаб ёшлигимни — шеър илҳомчисин,
Уйда ултирардим хаёлчан. Бироқ
Деразамни чертди ёмғир томчиси,
Ер-кўкни титратди момақалдироқ.
Ҳовлида болалар шух қичқирарди:
„— Найкамалак, шойи палак, чиқ!“
Мени гўё ёшлик чақирарди,
Мени чорлаб янграрди қушиқ.
Мен бошяланғ чиқдим шошилиб,
Унинг иссиқ кафтин сезарди елкам.

Хотирада эмас экан ёшлик,
Ёшлик — шу ҳаётнинг узида экан.

1957

* * *

Баъзида ёшимга ёш қушадилар,
Кўнглимга олмайман ҳамон мен.
Қариликдан эмас,
Дунё кўрганликдан;
Дунё кўрган булсам ёмонми?
Эртароқ ярапман, демак, турмушга.
Ёш кутар, аммо иш кутарми?
Ўйлаб кўринг ахир,
Қирққа кирмасдан
Қирқни яшаганга етарми?

1957.

* * *

Тукин кузак, туй боп кузак келди.
Боғда пилдирайди олтин тангалар.
Чоллар қамиш билан боғлайди белни,
Ивирсиб ясанар совчи янгалар.

Дунёнинг ташвиши бошларидами,
Куйиб пишмаса-чи булар бу чоғлиқ.
Қайлиқларнинг бахти, севгиси, ғами,
Тақдири гуёки шуларга боғлиқ.

Улар билмайдик, қиз билан йигит
Зимдан бир-бирини купдан танлаган,
Муҳаббат аҳдини кунгилга тугиб
Илк буса муҳри-ла мустаҳкамлаган.

1956.

• • •

Умрим узоқ бўлар
(Сезиб турар кунгил) —
Баракали булар, шубҳасиз.
Кумуш чуққисига қарайман дадил:
Мен бормасман унга туҳфасиз.
Қандайдир „иккинчи умр“ни қумсаб
Зойи кетказгим йўқ хаёл кучини.
Фарзандлик, гражданлик шонли бурчини
Адо этмоқ учун берилган фурсат
Кам деб нолимайман.
Умрим булар узун,
Бирор дақиқаси беҳуда кетмас.
Аммо
Шу юртимни
Кўриб тўймоқ учун
Севиб туймоқ учун етмас,
Йўқ, етмас...

1951.

Болаларга

КОМСОМОЛ МИНБАРДА

Бугун Москвада
Қардош элларнинг,
Ватаннинг энг сара ўғил-қизлари.
Ота-оналарнинг,
Ука-сингилларнинг
Бугун улардадир меҳр кўзлари.
Бизнинг вожатиймиз,
Меҳрибон дўстимиз —
Жанговар комсомол бугун минбарда.
Куксида тўрт орден,
У — ёшлик ҳуснимиз,
Сузлари қуйилар бизнинг дилларга.
Унинг чеҳрасида
Ватан офтоби,
Орзу, қаҳрамонлик, мардлик барқ урар.
Босиб ўтган йули —
Зафар китоби,
Олтин саҳифалар унда ярқирар.
Учинчи съездда
Мана шу минбардан
Улуғ Владимир Ильич гапирди.
Ана шундан кейин,
Оғир йилларда
Ўқиш, кураш булди ёшлик рапорти.
Шонли Комсомольск,
„Ёш гвардия“ —
Шундай рапорт бериш унинг одати.
Она Ватан,
Улуғ Партия.

Яна рапорт берар кенжа солдатинг,
У МГУ дан келган,
Китоб қўлтигида,
Уралмашдан келган, цехнинг илғори.
У чўллардан келган,
Унинг этигида
Олтой қирларининг гарди, губори.
Ҳали ҳаёт йўли —
Очилмаган қуриқ.
Олдинда кўп меҳнат, қийинликлар бор.
Аммо, у енгади,
Унинг йўли ёруғ,
Чунки, партиямиз унга меҳрибон.
Биз ҳам улғаямиз
Сен билан изма-из,
Ватанга бағишлаб қалб ўтимизни.
Съезд минбарида
Сени олқишлаймиз,
Қабул эт пионерлик салютимизни.
Ўқиш ва меҳнатда
Ўрнаксан бизга,
Ўзинг тоблагандай тобла ва ўргат.
Тинч, бахтли, жонажон
Ватанимизга
Пионер авлоди — янги куч-қудрат.

14 март, 1954.

ТИНЧЛИК СОЛДАТИ

Нор бобонинг
Кенжа уғли
Ўнйилликни битирди.
Ўша куни отасига
Икки ёрлиқ келтирди:
Бири—Олтин медаль билан
Етуклик аттестати.
Бири—Қизил юлдуз билан
Ёш солдатлик мандати.

— Оқ йул тиланг, отажон!
— Сен бахтлисан, азиз уғлим.
Солдат деган — буюк ном.
Солдатлик бу — муқаддас бурч.
Ишонч, шараф, эҳтиром.
Бизнинг давр шум давр эди —
Йигит бўлиш хатарлик.
Бизлар бундай повесткани
„Қора хат“ деб атардик.
Подшо бизга ишонмасди.
Сибирга жунатарди.
Бизни у вақт солдат эмас,
Мардикор деб атарди.
Мен Сибирда дарахт кесиб,
Рус оғамни танидим.
У қулимга берди шунда
Ҳақиқатнинг калидин.
— Сен қаддингни букма, — деди, —
Кесмагил қарағайни.
Талончилик урушига
Ёрдам берма, оғайни.

Шу ўрмонда ўша очди
Дўстларимнинг кўзини.
Меҳр билан тушунтирди
Улуғ Ленин сўзини.
Янграб кетди буюк Декрет,
Гуё шуъла ёғилди.
„Тинчлик!“ — Ленин сўзлари-ла
Қалбимизга ёзилди.
Биз ҳам ана шундан бери
Бўлдик тинчлик солдати.
Шундан бери қулимизда
Гражданлик мандати.
Қурол олиб, босмачини
Тоғимиздан қувладик.
Фашистни ҳам юртимиздан —
Боғимиздан қувладик.
Тинчлик Ленин меросидир,
Бахтимиз, келгусимиз.
Авлодлардан авлодларга
Васият қилгусимиз.
Тинчлик учун мен қон тукдим,
Аканг берди жонини.
Сақла уни, ўғлим, сақла
Кишилиқ виждонини!

Манэ, чиқди қишлоғидан
Тинчликнинг ёш солдати.
Кукрагида ота сўзи,
Қўлда шонли мандати.
Меҳр билан кузатади
Гўзал тоғли водийни.
Ҳозир бутун жаҳон курар
Унинг мағрур қаддини.
Жаҳон унга миллион-миллион
Умид кузини тикиб,
Тинглар бизнинг ёш солдатнинг
Тинчлик қасамёдини.
Кенжа уғил буюк сафда
Халқ тинчлигин сақлайди.
Ол байроқни упиб ичган
Қасамини оқлайди.

1951.

КАПТАРЛАР

Чопқиллаб бир тўда қизлар, болалар
Кум-кук майсазорга чиқди мактабдан.
Қувноқ қийқириқдан янграб далалар,
Қулларидан учди туп-туп оқ каптар.

Шилдираб елпинди жажжи қулларда
Каптар расми тушган китоб-дафтарлар.
Тиниқ осмон тула, сомон йўллардай
Узоқ-узоқларга учди каптарлар.

Тинчлик каптарининг дадил парвози
Болалар қалбига зўр қувонч солди.
Каптарлар—шуларнинг бахтли овози,
Қанотли қўшиғи, талпинган қалби.

1951.

ЧИН ЮРАКДАН

(Болаларни ҳимоя қилиш халқаро куни)

Она бағри чақалоққа
Оламдай кенг.
Сочларининг оқ толаси
Нур билан тенг.
Биз ўсгунча қанча ташвиш,
Ҳаяжонлар.
Чин юракдан раҳмат сизга,
Онажонлар.

Уғил-қизим омон бўлсин,
Бахтли булсин.
Келажаги порлоқ бўлсин,
Тотли булсин —
Деб жангларда қанча-қанча
Тукиб қонлар,
Қурбон булган қанча-қанча
Қаҳрамонлар.
Чин юракдан раҳмат сизга,
Отажонлар.

Бизни дея тинч ҳаётни
Қурмоқдасиз,
Чегарада доим сергак .
Турмоқдасиз,
Коммунизм иншоотин
Қурмоқдасиз.
Комбайнлар штурвалин
Бурмоқдасиз.

Денгизчилар, учувчилар,
Посбонлар,
Чин юракдан раҳмат сизга,
Акажонлар.

Мақтабда ҳам, боғчада ҳам
Ёнимизда.
Жасур уйлар уйғотасиз
Онгимизда.
Ғамхурликда она билан
Баробарсиз.
Орзумиздан, туйғумиздан
Бохабарсиз,
Ўқитувчи, тарбиячи
Қадрдонлар,
Чин юракдан раҳмат сизга,
Опажонлар.

Бугун яна бизни дея,
Фақат бизни.
Ўйлаб бизнинг ҳуқуқимиз,
Бахтимизни,
Кутарасиз олам буйлаб
Кучли овоз,
Қалбларимиз каптар булиб
Қилар парвоз.
Она, ота, ака, опа —
Меҳрибонлар,
Чин юракдан раҳмат сизга,
Жонажонлар!

1953.

ХУДДИ БИЗГА ЎХШАШ, ПИОНЕР

Тошкент темир йўли, Верёвкина
станцияси яқинидаги темир йўл
мактабининг пионерлари — Даврон
Эргашев ва Сулғонали Йўлчиев
пассажир поездини ҳалокатдан қут-
қариб қолди.

Султон шпаллардан ҳатлаб чопаркан,
Тер оқиб тушарди юзига.
Сезмас оёғига ботса ҳам тикан
Ҳеч нарса куринмас кузига.
Учарми у, ёки югурарми —
Билмас, ҳаяжондан қалтираб:
„Даврон хабар бериб улгурарми,
Йўлда қолмасмикин ҳансираб?“
Қаршисида сўнгсиз пўлат из;
Паровоз тутунин курди олисдан.
Юраги тепарди дук-дук, сабрсиз,
Қўрқарди тухтатолмай қолишдан.
Қичқирди — овози йуқ булди даштда,
Қулочини ёзди — кўрмади ҳеч ким.
Галстугин ечиб силкитди аста,
Бирдан кузларига ёш келди юм-юм.
Галстук оловдай ёнар қўлида,
Силкиди, силкиди яна янғидан.
Қувончи қалбига сиғмади шунда
Азиз галстукнинг қизил рангидан.
Гувлаб силжиётган узун эшелон
Тақатақ тухтади рупарасида.
Қайрилиб қараса — кўринди Даврон
Шошиб келаётган туп орасида...

Бир соатдан кейин пассажир поезд
Разъездда пишқириб тухтаган замон
Перрон тулиб кетди йуловчиларга,
Дув гап,

қувонч,
хайрат,

хаяжон:

— Шунда эмиш поездимизни
Ҳалокатдан қутқазган одам!
— Ростми?
— Шунда эмиш!
— Қандай одам экан?
— Сира унутмасдик битта кўрсак ҳам!
Шунда

купчиликнинг ичидан аста
Султон билан Даврон утиб қолишди,
Худди ҳеч нарсадан хабари йўқдай,
Иккиси жилмайиб,

қулоқ солишди.

Биров дер: — болалар сиз билмайсизми?
— Қанақа дов юрак экан? — биров дер.
Даврон қизаради:

— Бидамиз.

— Ким?

— Ким?

— Худди бизга ухшаш,
пионер!

1951.

ПУЛАТЖОН ЮЗ ТУП
КЎЧАТ ЭКМОҚЧИ

Улар бу янги уйга
Кўчиб келди шу бугун.
Пулат ҳам кўч ташиди,
Ўйинчоғи бир тугун.
Ўрнатилди жиҳозлар,
Дарпардалар қоқилди.
Сунг Пулат янги уйни
Тоза томоша қилди.
Ойнавонлик пешайвон,
Икки, уч, турт, беш хона!
Бири ётоқ, бири тур,
Энг кичиги ошхона.
Деворлари ҳаво ранг,
Шипда гулнинг сурати,
Бурама-бурама қувур печь,
Ичидан пар юради.
Жумраги ҳам, души ҳам
Бир хонада ҳаммаси.
Сув оқади тизиллаб,
Оқ чиннидан ваннаси.
Пулат туймас сайр этиб,
Ушлаб-ушлаб куради...
Кейин чопиб келди-да,
Ойисидан суради:
— Ойи, бунинг барини
Ўзи қурганми дадам?
— Йуқ, уғлим, даданг эмас,
Буни қурган куп одам.
— Дадам бунга тулашга

Қайдан опти шунча пул?
— У одамлар дадангдан
Пул олмайдилар буткул.
— Булмаса, у одамлар
Қариндошми дадамга?
Ёки биз ҳам уларга
Борамизми ёрдамга?
— Йўқ, бизга у одамлар
На қариндош, на таниш,
Битта мисол келтирай
(Бу эмасдир мақтаниш):
Мана, даданг инженер,
Машиналар қуради.
Кечалари ухламай
Шу ҳақда уй суради,
Машина хизмат қилар
Ҳамма-ҳамма одамга.
У одамлар на таниш,
На қариндош дадангга.
Аҳиллик билан безар
Одамлар турмушини,
Беминнат қилишади
Бир-бирининг ишини.
Бир киши ҳамма учун,
Ҳамма бир киши учун,
Биров кучин аямас
Купчилик иши учун.
Чунки купчилик ҳар вақт
Унинг учун ғам ейди.
У ҳам шу ғамхурликка
Муносиб булай дейди.
Мана шундай. Одамлар
Бўлсалар ҳам „бегона“,
Қариндошдай яқинлар,
Мақсадлари ягона.
Мана шу гапдан кейин
Пулатнинг хаёлига
Ҳамма курган-билгани
Келди галма-галига.
Кучада одамларнинг
Дарахт утқазганлари,
Боғча йулин текислаб

Асфальт ётқизганлари.
Кеча келиб тиклашди
Катта сойнинг купригин.
(Ўшанда курсанг эди,
Одамларнинг куплигин)
Учтаси тунука билан
Тусиб олиб юзини,
Электр билан тешди
Трамвайнинг изини.
Кейин уни улагач,
Турттаси ерни қазди,
Темир йулнинг тагидан
Сув қузури утказди.
Дам олиш куни бўлса,
Сойнинг чап томонига
Катта ҳайкъл қуйишди,
Гуллар экиб ёнига.
Бу одамлар ҳеч қачон
Шу кучада турмаган.
Пулат булса уларни
Илгари ҳеч курмаган.
Шундай экан, одамлар
„Бегона“ булсалар ҳам,
Бир-бирига азалдан
Дўст буларкан чинакам.
Аҳиллик безар экан
Одамларнинг турмушин.
Беминнат қилишаркан
Бир-бирининг юмушин.
Шуни уйлаб Пулатжон
Ухламади кечаси.
Бир иш мулжаллаб қуйди —
Тайёр булди режаси:
Қор эригандан кейин,
Ер қуригандан кейин,
Дустлари билан бирга
Энг серқатнов бир ерга
Юзта кучат экмоқчи!

1948.

КОМСОМОЛ

Комсомол Октябрь тонгида
Толеимиз билан бирга туғилган.
Унинг қўлидаги енгилмас байроқ
Шу тонг нури билан йўғрилган.

Бизнинг кўксимизда қизил галстук
Мана шу байроқнинг бир порасидай;
Бу байроқ биз учун азиз, муқаддас,
Қизил галстук ҳам куз қорасидай.

Жангларда жон берди оғаларимиз
Гузал келажакни бизларга атаб.
Комсомол тобланди кураш утида,
Шонли йўли бизга жанговар мактаб.

Буюк халқ меҳрига бўлди сазовор,
Ватан хизматиға атаб борлигин!
Орденлар чарақлаб кенг кукрагида,
Акс этар қалбининг беғуборлигин.

Комсомол билети тўш чунтагида —
Бахтиёр ёшликнинг асл мандати.
Комсомол — коммунизм сари борувчи
Ленинчи қўшиннинг илғор солдати.

Комсомол фахрли келажакимиз,
Ўқишда, курашда, меҳнатда урнак.
Унинг сафларига булмоқ муносиб —
Бизнинг қалбимизда ягона тилак.

1947.

ҲАЙДАР АМАКИ

Бизнинг қушни—этикдўз,
Ҳайдар амаки деган;
Адамга ҳам атайлаб
Бир этик тикиб берган;
Пишиқ этик, бемалол
Икки йилга етади,
Адам ўшани кийиб,
Фарҳод ГЭСга кетади.
Ҳайдар ака ҳазилкаш
(Бир ҳовлида турамиз,
Ҳовлидаги болалар
Уни яхши курамиз),
Кечқурун ишдан келса,
Ўзим эшик очаман,
— Ким очганин топинг, — деб
Тут ортига қочаман.
Топса эринмай қувиб,
Чирқиратиб тутади.
— Ҳа, ҳийлакор, сенми? — деб
Осмонга ирғитади.
Кеча бўлса келмади
Ўз вақтида ишидан,
Ҳовлида суриштирдим
Ҳамма-ҳамма кишидан.
Ана-мана келар деб,
Кутдим-кутдим, булмади,
Уйқу босди кузимни,
Ҳайдар ака келмади.
Деразадан қарасам

Қоп-қоронғи ҳамма ёқ,
Ойим эшитмасин деб
Юраман яланг оёқ.
Машина ҳам куринмас,
Трамвайлар ҳам тинди.
Ҳайдар ака бечора
Қандоқ келади энди...
Бир нарса шитир этса,
Дарров туриб оламан,
Эшикнинг тирқишидан
Аста қулоқ соламан.
Ғит-ғит этиб қоровул
Дарвозани ҳам ёпди.
Ҳеч нимани билмабман,
Кузим юмилиб қопти.
Ҳар куни ойим мени
Уйғотарди эркалаб,
Бугун булса дарровда
Ўзим турдим эрталаб.
Суриштираман — қушнимиз
Келган экан азонда,
Хурсанд бўлиб чиқдим
Қучиб олдим айвонда.
Тун буйи фабрикада
Тоза этик тикибди.
Стахановчи экан,
Шунга у кечикибди.
Адамнинг артелида
Анча амакилар бор.
Бири чархчи, тунукасоз,
Яна бири дурадгор...
Ишқилиб куп, санасанг
Бармоғинг етишмайди.
Собирнинг дадаси ҳам
Ўша жойда ишлайди.
Шуларнинг ҳаммасига
Янги этик зарурмиш.
Ҳайдар амаки булса,
Энг биринчи кадрмиш;
Шунинг учун қушнимиз
Кеч келади ўшандоқ,
Битта узи ишлармиш

Уч кишидан ҳам купроқ;
Ҳамма салом беради
Ишға кетган чоғида.
Нечта амаки булса
Ҳаммаси уртоғи-да.
Улар учун ишлайди,
Кечқурунми, ё тонгми...
Ҳамма ўртоғи бир хил
Этик кийса ёмонми!
Менинг адам синғари
Ялтиратиб турсалар,
Қирқ амаки бир текис
Ғирч-ғирч этиб юрсалар...
Қандай яхши булади!..

Шунинг учун ҳаммамиз
Уни яхши кураимиз.
Айниқса мен хурсандман:
Бир ҳовлида тураимиз!

1948.

МАЙ ҚЎШИҒИ

Мени қўшиқ уйғотди,
Қўшиқ билан тонг отди,
Байроқлар ёлқинидан
Кун юзида нур ортди.
Шу қўшиққа қўшилди
Отрядимиз қўшиғи.
Қизил галстугимиз
Шу ёлқиннинг бир чуғи.
Катта майдон титрайди,
Қўшиқ ҳамон янграйди.
Миллион овоз жур булиб
Еру кукни қамрайди.
Денгизларнинг тулқини,
Пўлатларнинг оқини,
Ёшлиқнинг доврўғи ҳам
Далаларнинг шовқини,
Гул-чечакнинг ҳусни ҳам,
Улуғ Ленин исми ҳам,
Мардлик, ғайрат, ирода —
Шу қўшиқда бари жам!
Баланд қилиб шиордек
„5“ рақамин кўтардик,
Ленин ҳайкали олдидан
Қасам ичиб ўтардик:
Васиятинг дилда ёд,
Сенга бизнинг қасамёд —
Сен айтгандай уқийди
Ёш авлод!

1950.

ВОЖА ТИЙИМИЗ — КОМСОМОЛ

1. ЭНГ БИРИНЧИ ДУСТЛАРИМ

Тетапоя бўлганимда
Яслига элтди ойим.
Оқ халат кийган опам
Кулиб боқди мулойим.
Ойим каби, отим айтиб,
Кўтариб қучди мени.
Энг биринчи дўстларимнинг
Сафига қушди мени...
Шу қиз комсомол эди.

2. Ҳ А Р Ф

Сира-сира унутмайман
Ўша қувноқ куз чоғин:
Энг биринчи ўқитучим
Менга очди қучоғин.
Синфга киргач савол берди:
— Бу ҳарфни ким билади?
Мен биламан деган эдим,
Пешонамни силади...
У ҳам комсомол эди.

3. ҚИЗИЛ ГАЛСТУК

Биринчи бор саф олдида
Тантанали сўзимни
Айтарканман ҳаяжондан
Зўрға тутдим ўзимни.

Шунда севган вожатиймиз
Далда берди кўнглимга
Алангадай галстукни
Тақиб қўйди бўйнимга...
У мард комсомол эди.

4. ҲАЁТ МАКТАБИ

Мен китобга меҳр қўйдим,
У нур сочди йўлимга.
Ёш гвардия қасамин
Такрор этдим дилимда.
Ватанимга юрагимнинг
Софлиги, бегардлиги!
Менга ҳаёт мактабидир
Кошевойнинг мардлиги...
У — абадий комсомол.

1954.

Поэмалар

АДОЛАТ

(Эртак)

- Кимни январь қизиқтирар?
- Барчамизни.
- Ўша ойда утказамиз арчамизни.
- Феврални-чи, биласизми?
- Булмасам-чи!
- Тарновлардан сувлар томар томчи-томчи.
- Март ойини курганмисиз?
- Кела бошлар
- Шимол ёқдан чуғур-чуғур қалдирғочлар.
- Апрель ойи эсингизда бордир озроқ?
- Шафтоли ҳам ўрик гули бодроқ-бодроқ.
- Май ҳақида сўрамайман...
- Сўраманг ҳам.
- Бирин-кетин келар икки улуғ байрам.
- Июнь ойин унутмангиз, қадрдонлар.
- Иш қизгин пайт: якунланалар имтиҳонлар.
- Июлни-чи?
- Эсимизда хушбўй боғи,
- Ширин-шакар меваларнинг пишган чоғи.
- Августни-чи?
- Деҳқонларнинг армонлари,
- Лим-лим тулар омборлари, хирмонлари.
- Сентябрь ҳам сизга...
- Асл мақсадимиз.
- Сентябрда очилади мактабимиз.
- Октябр-чи?
- Шу-да айни куз чоқлари,
- Сарғаяди дарахтларнинг япроқлари.
- Ноябрь-чи?

— Қолишмайди биридан ҳам,
Шу ойдадир яна битта улуғ байрам,
— Декабр-чи?
— Ҳамма ёқни муз қилади,
Деразага ҳар хил гуллар чизилади.
— Демак бəрин кўргансизлар бирин-кетин,
Аммо ҳеч ким бəрин бирдан кўрганмикин?
Барин бирдан кўрганмисиз?
— Ие, ие!

Келармиди бари бирга бутун кўйи?
— Ўн икки ой бир вақтда ҳеч келмаган.
Ё бири ҳам бир-икки кун кеч келмаган.
Июлдан сўнг май келганин кўрганим йўқ,
Ой тугамай ой келганин кўрганим йўқ.
Аммо бурун бунда бир қиз турган экан.
У, ун икки ойни бирдан курган экан.
— Ие, ие, бир ҳикоя қилмайсизми?
— Адолатнинг эртагини билмайсизми?
— Эшитмабмиз, айтиб беринг!
— Айтсаммикин,
Эски турмуш эртагига қайтсаммикин...

...Бурун замон бир тул кампир бўлган эмиш,
Қалби буткул ғазаб билан тўлган эмиш;
Бўлар экан унинг эрка арзандаси,
Суз айтолмас бу қишлоқнинг бир бандаси;
Ёвуз кампир куп бадавлат бўлган экан,
Хизматида қиз — Адолат бўлган экан.

Адолатнинг отаси йўқ, онаси йўқ,
Турай деса, турар жойи — хонаси йўқ.
Ҳеч ким унга кулиб боқмас шафқат билан,
Меҳнатини тақдирламас раҳмат билан.
Кампир уни калтаклатар, тепкилатар;
Арзандасин кеча-кундуз эркалатар.
Адолатхон асло ором олмас экан,
Қишин-ёзин ишдан сира толмас экан.
Яланг оёқ ўтин ташир қаҳратонда,
Тер артгани вақти булмас саратонда;
Шилдир-шилдир сувлар оқса баҳорларда,
Адолатхон гилам ювар анҳорларда.
Куз шамоли барг тўкади қилиб ўйин,

Адолатхон супуради ҳовуз бўйин.
 Саҳар туриб ҳайдаб кетар қўйларини,
 Сунгра келиб тозалайди уйларини.
 Ҳеч ким унга кулиб боқмас шафқат билан,
 Меҳнатини тақдирламас раҳмат билан.
 Арзандаси атлас-кимхоб кийганида,
 Новвот билан парвардалар еганида,
 Шум кампирнинг назаридан қўрқиб-пусиб,
 Адолатхон нон тишлайди юзин тусиб.
 Бой қизлари туйга борар пайт-пайт,
 Адолатга на тўй бору ва на ҳайит.
 Арзандаси Адолатни севмас эди.
 Дуппосларди, унга ҳеч кун бермас эди.
 Адолатни йўқ қилса-ю шу замонда,
 Чури қизни ҳеч курмаса хонадонда.
 Шу мақсадда эрка бир кун ётиб олди,
 Ҳийла билан касалликка узин солди.
 Ташқарида изгирин ел эсар эди,
 Қиш совуғи теккан ерин кесар эди.
 Онани ҳам, табибни ҳам сукди „касал“,
 Ҳийла билан кўз ёшини тукди „касал“,
 Хонадонни остин-устин қилди кампир,
 Хизматкорлар калтакни ҳам еди бир-бир.
 Адолат қиз хизматидан тухтамади.
 Арзанда деб, кечалари ухламади.
 Ҳеч мувофиқ дори-дармон топилмади,
 Арзанданинг сира оғзи ёпилмади.
 Қаймоқ деди, қаймоқ топиб келтирдилар,
 Ёнгоқ деди, ёнгоқ топиб келтирдилар.
 Майиз деди, қовун деди, асал, анор,
 Арзанданинг истагани булди тайёр.
 — Яна кунглинг нима истар, тилло қизим,
 Ширин қизим, ҳар нарсадан аъло қизим.
 — Купдан бери тансиқ томоқ курганим йўқ,
 Кук ялпиздан сомса қилиб берганинг йўқ.
 — Бўлар, қизим, ҳар нарсанинг вақти-жойи,
 Кук ялпизни қайлан топай январь ойи?
 — Бир ялпиз ҳам топилмаса сураганда
 Адолатга муҳаббатинг зур экан-да?—
 Арзандаси дод деб ўзин урди ҳар ён,
 Кук ялпизни қайдан топсин, кампир ҳайрон.
 Аммо дарҳол Адолатни чақирди у,

Ялпиз топиб келгин дея бақирди у.
— Январь ойи кўк ялпизни қайдан топай,
Изғиринда қайга бориб, қайга чопай?
Она-бола қичқирдилар унга шу чоқ:
— Куп гапирма, ол саватни, ҳаром томоқ!

Ярим кеча, изғиринда излаб ялпиз,
Адолатхон чиқиб кетди ўзи ёлғиз.
Қор бўрони тўзғир эди қиш елидан;
Қорга ботиб дам тизидан, дам белидан,
Адолатхон куз очолмай юрди ҳамон,
Қотиб қолди биёбонга чиққан замон.
Биёбонни босиб ўтди, тоза ҳориб,
Тўхтади у, бир ўрмонга етиб бориб.
Ўрмоннинг ҳам дарахлари яланғочлар,
Қиш қаҳридан қарсиллайди қайрағочлар.
Қора ўрмон даҳшат билан унга боқар,
Ичкарида шовқин солиб дарё оқар.
Дарёнинг ҳам қирғоғида қор билан муз,
Қаҳратонда қандай ўссин бунда ялпиз...
Турар экан боши қотиб у тангликда,
Катта гулхан ялтиради ялангликда,
Алангаси дарахларга чирмашади,
Тутунлари осмон билан бирлашади.
Атрофида тупланишиб аллакимлар,
Оқ соқолли бир кексанинг сўзин тинглар.
Санаб кўрса ўн иккита одам экан,
Ҳаммалари бир-бирига ҳамдам экан;
Кекса тўрда подшо каби ўлтирипти,
Оқ соқоли этагини тўлдирипти.
Кекса айтар:

Тун шамолин
Изғитаман,
Жаҳон буйлаб
Қор бўронин
Тузғитаман.

Шу орада Адолатни кўриб қолди,
Аҳволини сезиб ундан сўраб қолди:
— Нега келдинг, ҳай қизалоқ, бу бўронда?
Сават билан не қиласан бу ўрмонда?
— Мени зўрлаб юбордилар кўк ялпизга.

— Ким юборди, қайси золим, айтгин бизга?
 — Хўжайиним, арзандаси касал эди,
 Тилагани доим қанду асал эди,
 Мана бугун ялпиз сомса тиладилар,
 Ялпиз топ деб, мени уйдан қувладилар.
 — Келтиринглар ўт ёнига ўтқазамиз!
 Кенгашайлик — қизни қандай қутқазамиз?
 Ошнамитиз-ку, очиб қаранг кузингизни!
 Орамизда ким кўрмаган ушбу қизни?
 — Мен кўрганман сув бўйида кир ювганин;
 — Мен курганман далаларда мол қувганин;
 — Том бошини шуваганда кўрганим бор;
 — Қопга ўтин туяганда курганим бор;
 — Мен кўрганман хазонларни супурганда;
 — Мен кўрганман хирмон пойлаб утирганда;
 — Мен танидим, — деди кекса, — ушбу қизни,
 — Аммо қайдан топиб берсак кўк ялпизни?
 — Эй, ҳурматли оға! — деди бир қанчаси,
 Чолга қараб сўз бошлади уртанчаси:
 — Қарши бўлмас акамлар ҳам, укамлар ҳам,
 Бериб туринг урнингизни менга бир дам.
 — Жуда тўғри оғайнимиз Майнинг сўзи,
 Январь оға нима дейди энди узи?
 „Майли“ деди чол ҳам очиб чиройини,
 Бир соатга бериб турди ўз жойини.
 Май утирди бу уринга подшосимон,
 Баҳор бўлиб яшнаб кетди бутун урмон.
 Май айтади:

Яшна олам,
 Очил гуллар,
 Хушбуй ҳидлар
 Тарқатингиз
 Майин еллар.

Адолат ҳам саватини олиб қўлга,
 Бахмал каби сой бўйидан тушди йулга,
 Ялпиз деса, ялпиз тўла, гул деса гул,
 Сават хушбуй ялпиз билан тўлди буткул.
 У ўн икки биродарга раҳмат айтиб,
 Шод қўшиқлар айта-айта кетди қайтиб.
 Уйга қадар ой ёритди унинг йўлин,
 Гул-чечаклар безаб борди унгу сўлин.

Қўйган замон остонага оёғини,
 Яна совуқ қор босипти ҳар ёғини;
 Боягидай изғирин ел эсар эди.
 Қиш совуғи теккан ерни кесар эди.
 Қирган замон қичқирдилар кампиру қиз:
 — Қайда эдинг, ҳаром томоқ, қани ялпиз?!
 Уйнинг ичи ялпиз ҳиди билан тўлди,
 Кампир билан арзандаси ҳайрон булди;
 Кук ялпизни турга ёйиб ташлади у,
 Курганларин бир-бир айта бошлади у.
 Кампиру қиз буни тинглаб боши қотар,
 Ишонмаса, қаршисида ялпиз ётар.
 — Сенга улар бошқа нарса бермадим?
 Ё берса ҳам бизга олиб келмадингми?
 — Мен улардан бошқа нарса сурганим йуқ,
 Кук ялпиздан бошқа нарса кўрганим йуқ.
 — Аҳмоқ! Бирдан ўн икки ой кўрган аҳмоқ!
 Келиб-келиб бир кук ялпиз сурган аҳмоқ! —
 Арзандаси Адолатни қаргаб кетди,
 Онасидан ортиғроқ у таҳқир этди.
 — Бу пасткашни алдаптилар тоза бошлаб,
 Ўзим бўлсам келтирардим қоплаб-қоплаб;
 Биттасидан бир қоп олма олар эдим,
 Анорларни босиб-босиб солар эдим.
 Биттасидан қовун-тарвуз тилар эдим,
 Қисқаси, мен не олишни билар эдим.
 — Қани менинг ақллим, узинг кетгил,
 Улар сени алдай олмас, тезроқ етгил.
 — Ҳай онажон, икковимиз югурайлик,
 Қуни-қушни турғунича улгурайлик!
 Апил-тапил чиқиб кетди кампиру қиз,
 Адолатхон уйни пойлаб қолди ёлғиз.
 Ташқарида изғирин ел эсар эди,
 Қиш совуғи теккан ерин кесар эди.
 Кампиру қиз кўз очолмай юрди ҳамон,
 Қотиб қолди биёбонга чиққан замон.
 Қоронгида бир жонивор овоз қилмас,
 Изғиринда парранда ҳам парвоз қилмас.
 Биёбонни босиб ўтиб, тоза ҳориб,
 Тўхтадилар бир ўрмонга етиб бориб.
 Қора ўрмон даҳшат билан боқар эди,
 Ичкарида катта дарё оқар эди.

Турардилар бош қотириб, куп тангликда,
Катта гулхан ялтиради ялангликда,
Алангаси дарахтларга чирмашади,
Тутунлари осмон билан бирлашади.
Атрофига тўпланишиб аллакимлар,
Оқ соқоли бир кексанинг сўзин тинглар;
Санасалар ун иккита одам экан,
Ҳаммалари бир-бирига ҳамдам экан.
Кекса тўрда подшо каби ўлтирипти,
Оқ соқоли этагини тўлдирипти.
Шу орада у буларни кўриб қолди,
Ҳайрон бўлиб: „Не керак?“ деб сураб қолди.
Қизи деди:

— Мева бернинг бизга қоплаб,
Мана қанор, тўлғизингиз буни бошлаб.
— Мен сизларни танитайман, кўрганим йўқ,
Мен дунёга хўжайинман, қилмангиз дўқ,
Ойлар деди:
— Танитаймиз сизларни биз.
Кўрмаганмиз бунинг каби қизларни биз.
Январь деди:

Тун шамолин
Изғитаман,
Жаҳон бўйлаб
Қор буронин
Тўзғитаман.

Қорли бўрон тузгиб кетди, қоронги тун.
Йулларни ҳам бўрон кумиб кетди бутун.
Кампиру қиз адашдилар, музладилар,
Туни билан қишлоққа йул изладилар.
Шундан бери шум кампирнинг ўзи ҳам йўқ,
Қизи ҳам йўқ, заҳарханда сўзи ҳам йўқ.
Адолат ҳам курмай зулм-заҳматини,
Яйраб-яйраб қилар эмиш меҳнатини.
Ҳали-ҳали бахтли экан, бардам экан,
Ўн икки ой доим унга ҳамдам экан.

1948.

ПЎЛАТ ҚУЮВЧИ

1 бўлим

КАРВОНЛАР

Икки тундан бери чироқ ўчмайди,
Машинага тўлган қишлоқ кўчаси.
Кампир ивирсийди тандир ёнида,
Қизариб пишади сафар кулчаси.
Эгар-жабдуқ тикар икки ўспирин,
Шомурод чахлайди пўлат метинин.
Икки тундан бери тинмайди шов-шув,
Карвонлар,

карвонлар ўтар бетиним.

Колхоз дарвозасин қизлар безатар:
„Сизга оқ йўл булсин, тошкесар эрлар!
Карвонлар, у чўлга ҳаёт элтинтиз,
Одамга бош эгсин қақраган ерлар.“
Шайланиб,

кеккайиб, ана Шомурод ҳам

Майдонга келади кўплар кетидан.
У ҳам қурилишга йўлланма олган
Колхознинг комсомол комитетидан.

Кўтарилди ғулу,

силжиди карвон...

Булутдек чанг қупди ғилдираклардан,
Куз узмай қишлоқдан, новча тераклардан
Карвонда боради Шомурод полвон.

ЧУЛДА

Бу чуллар,

кўп қадим афсоналарда

Минг-минг нафрат билан олинган тилга.

Дерларки,
тўрт юз тош йул босган дарвиш
Шу ердан қайтибдир, етмай манзилга.
Осмонида қушлар

қанот қоқмаган,
Карвонлар ҳам четлаб ўтишар эмиш.
Одамлар бир умр тикиб унга куз,
Ҳар кун бир фалокат кутишар эмиш.
Дерларки,

адашиб қум гирдобида
Ном-нишонсиз кетган чўпондан булак,
Бу чўлга

ҳеч кимса оёқ босмаган,
Ҳеч кимса сайрини қилмаган тилак,

Кеча,

ярим тунда,
Сирдарёни кечиб,
Тўқсон машинали азим бир карвон,
Чўлнинг қоқ бағрини ёриб,

кириб келди,
Бадном тарихини топтаб беомон,
Фарҳод этагига

етди машиналар
Қуёш тоғ устида яллиғланмайин,
Тинимсиз изғирин ёввойи шамол
Тоғлар қоясига уриб манглайин,
Ернинг тупроғини титиб,

тузғитиб,
Дарғазаб гирдобга чирмаб,
кутарса,

На қуёш кўринар,
на юлдуз,
на кўк,
На чулнинг уфқида бир нарса.

А Т Т А Н Г

Тикан ҳам ўсмабди,
ер тақир тош,
Шамол ялмаб кетган бетини...
Бор ғайрати билан урди Шомурод,—

Ўт чақнаб,
қулидан учди метини.
Тишлар орасида гичирлайди қум,
Шамол тикқа урар афтига.
Ўзича нимадир гунғуллаб Полвон
Туфлаб-туфлаб қўяр кафтига.
„Э, аттанг,
бу ерга нима деб келдим.
Йўлланмасин йиртиб
ташламайманми?
Колхозимда гурс-гурс кетмон уриб
Роҳати жон қилиб яшамайманми.
Э, тентак, мана шу азоб урнига
Колхоз адириди битта қуриқ оч.
Ота касбини қил,
оилангни боқ.
Томорқангга қиттак арпа соч...”

Йигит узоқларга боқди кўнгилсиз,
Аммо куз олдини тузон беркитди:
Бугун урнатилган кигиз чайлани
Довул алғоқ-далғоқ совуриб кетди...

ГУЛХАН ВНИДА

Зур тош панасига гулхан ёқилди.
Одам,
саҳро,
тун,
ўт —
булди улфат чор.
Қулдан қулга ўтар гижимланган газет:
Информбюронинг хушхабари бор.
Карвонбоши булиб
келган қора йигит
Солдат шинелини ечиб ташлади,
Гурунгнинг қизиган жойига ўтиб,
Чулнинг келажагин сўзлай бошлади.
Тошга бошин қўйиб,
уй сурди Полвон,
Бошлиқнинг сузларин салмоқлаб курди.
Ақли кўп сузларга қилмади бовар,
Пахмоқ қошин чимириб, ўрнидан турди,

Пахса қилиб қупол қўлини,
 Бошлиққа гапирди оғиз тулатиб:
 — Кела солиб заводга уриндик,
 Тирикчилик оғир, уртоқ Пулатов,
 Олдин ҳужра-пужра
 қуриб олиш керак,
 Устахона, артель, дукон очайлик.
 Бирдан завод қуриб буладими?
 Ахир ўйлаб кўринг, ўртоқ начайлик...
 — Булмаган гап!
 — Ўртоқ Пулатов!
 — Кетмондаста қилсак устахона йуқ.
 — Биз завод қургани келганмиз!
 — Туғри.
 — Ваъдамиз бор.
 — Айтилган суз — уқ.
 Бошлиқ қул кутариб халқни тинчитди.
 Қўлтиқ таёғин ҳам отиб ташлади.
 Кружкадан қайноқ сувни хуплаб
 Сўзини бошқатдан бошлади.

М Е Х Н А Т Т О Н Г И

Шомурод кузини юмган соати
 Даҳшатли туш кўриб босинқиради:
 Гуё ўнгидаги каби дашт эмиш,
 Гуё тушида ҳам ел изғиради.
 Нафас олмоқ учун йуқ эмиш ҳаво,
 Танҳо ўзи эмиш тун қорасида.
 Ўшқириб, тулганиб, катга бир илон
 Пайдо булган эмиш рупарасида...
 Дод солса, ҳалқуми тикилар эмиш,
 Қочса — жилолмасмиш жойидан,
 Терлаб пишган эмиш...
 Аммо бир овоз
 Туқ-туқ эшитилармиш ғойибдан...
 Шомурод уйғонди.
 Атроф қора тун.
 Кузларин уқалаб, қувди уйқуни.
 Тош устига ёғиб қолган экан
 Уюшиб қолибди биқини.
 Ҳечким йуқ...
 чопонни олди қулига,

Ичидан қаргади лаънат чўлини,
Кетаркан, тупурди ётган урнига,
Аланглаб кўзлади келган йулини..

Гурс-гурс овоз келди нарироқдан,
Ломлар ярқиради тонг шуъласида.
Гумбурлаб қупади харсон тош...
Ҳали ўчмаганди кечаги гулхан,
Олов чирсилларди бир ғуласида.
Энди уйғонгандай бўлди Шомурод.
Олайиб боқди-да ўнгу сўлига,
Ўзини „номард!“ деб сукди ичидан,—
Дарров метинини олди қўлига.

ТОМЧИ ТЕР

Чуқурликдан сачраб тупроқ чиқади.
Тўзон кўтарилар осмонга.
Ел тинган.

Янги кун туғилар:

янги кун!

Гуё таҳсин айтар инсонга.
Ана, кўтарилар Шомурод полвон
Шағал уйимининг пастидан.
Забардаст кифтида харсон тош,
Бир томчи тер томди пешонасидан...

Бир томчи тер! Гуё шу томчида
Чўлнинг келажаги ярқираб кетди.
Шу томчи сингди-ю

лаънатланган чўлга,

Ҳар сиқим тупроғин табаррук этди.
Унга эгизакдир

шу дам узоқларда

Жангчи ярасидан томган қон.
Шу томчидан ҳаёт унар бунда,
Шундай бошланади бутун бир замон,
Пешонадан томган бу қайноқ томчи
Юрак оловининг учқуни.
У, пўлат тобловчи ёлқинга айланар
Азамат домналар ёқилган куни.

ҲАВТ КЕЛАЕТИР

Ертўланинг мурисидан бурқиб,
Тупроқ уюмларин оралар тутун.
Тинимсиз ғирчиллар арра товуши,
Автомашиналар ағдарар юкин.
Кеча Бухородан келган ғиштчилар
Қумнинг шағалини элайди.
Бехосдан гумбурлаб портлаган мина
Тоғнинг этагини чангга белейди.
Ҳў, дарё томонда, куртак ёрибди
Шомурод ўтқизган тол новдалари.
Қирғоқдан адашиб келган булсамикин,
Оралаб қолибди турт-беш бол ари...
Далварзиндан келди пўлат из,
Инженер чизғичин олди қўлига,
Уч тун машъал ёқиб
уч минг киши ишлаб,
Чулни туташтирди Тошкент йўлига.
Дупписин ирғитиб
„Ура“ қичқирди халқ
Ҳансираб паровоз кириб келганда.
Бир вагон китобу бир вагон тунука,
Этик, тахта, гуруч, ойна, ранда...
Ҳар кун эшелонлар келади,
Чинқириб ёради чулнинг ҳавосин,
Битмаган цехларнинг баланд девори
Чўзиб такрорлайди акси садосин.

СИЗ ПУЛАТ ШАҲРИНИНГ БИНОКОРИСИЗ...

Тоғ чўққисин тўсган девқомат цехга
Сўнғи ғишт қўйилди шу тонгдагина.
Самарқанддан келган беш уста билан
Шомурод кун узун қўйди ойна.
Бу азамат цехнинг ичи бир олам,
Осмон кирай дейди деразасидан,
Замазка ҳидлари...

Асаблар титрайди
Чиз-чиз этган ўткир олмос сасидан.
Бошлиқ машинада келиб тўхтади,
Ёнида қунгироқ кокилли рус қиз.
— Ҳорманглар.

— Ҳай-ҳай-ҳай.
— Полвонники рост.
Бош инженер мийиғида кулди.
Шомурод олдинга чиқди дарровда:
— Менга эртагача муҳлат берингиз.
— Бу хавфли иш.
— Бошим гаравда.
Биров кулди, биров ишонди ҳам,
Биров „афсона“ деб қичқирди.
Бутун участкада шу ҳақда жанжал,
Шовқин-сурон билан кеч кирди.

Эртасига —

Шомурод иш боши,
Деворнинг ёнида халқ қумурсқадай.
Шомурод терлаган, куйлаги шилта,
Минутлар кунгидан бугун қисқадай.
Темир сепоялар қоқилди,
Моторлар урнашди турт ёнга.
Дор уйиндагидай йўғон симдан
Киндиклар тортилди икки томонга.
Кулгандек деворнинг ваҳми, ҳайбатидан
„Ҳафсанми“ деб тушди енгиш қасдига.
Тошу темир билан ҳар ёндан қисди,
Пўлат из ўрнатди остига.
Кифтида оғир юк кўтарган каби,
Икки ёнга тираб икки оёғин,
Қошини чимириб,

чамалаб Полвон
Ҳайбатли деворга қаради тағин.
Халқ унга тикилган.

Ҳозир „Ҳа!“ деворса
Ёки турт моторни бирдан синдирар,
Ёки ағдарилиб юз тоннали темир
Мажақлаб полвонни ерга сингдирар...
Ҳамма жим.

Ҳамманинг дами ичида.
Рақибин йиққандай:

„Ҳа!“ деди Полвон.
Ғирчиллаб қўзғалди урнидан девор,
Пўлат изга тушиб силжиди равон.

Йигит бўлиб Полвон

муҳаббатнинг

Завқига толгани йуқ эди ҳали,
Ўз умрида бирор қиз кўнглига
Қўлини солгани йуқ эди ҳали.
Ишқ ўти юрагин уртаган эмас,
Қизларга гулдаста тутмаган.
Қалбида яшириб висол умидин
Оқшомлар бировни кутмаган.
Ёзмаган соғинчли муҳаббатнома,
Ҳижрон изтиробин татиб курмаган,
Севгили юракнинг товшини тинглаб,
Тунлари қиз сочин ўрмаган.
Билмайди уйқусиз тунларни,
Сирли хаёлларга булмаган асир,
Севгининг сеҳргар, сузсиз қўшиғи
Навқирон қалбига қилмаган таъсир.
Аммо...

Бошлиқ билан машинада келган
Қўнғироқ кокилли ўша қиз...
Кўзига чуғ каби кўринганди-ю,
Яшириб дардини тортарди ёлғиз.
— Хуп денг.

Бу чўлларда завод бино бўлди,
Тўнғич металлург ҳам туғилсин.
Шодланиб бошлиққа қул берди Полвон
— Хўп.

Пўлат қуювчи булганим бўлсин!

МАРТЕН ВНИДА

Цехнинг ўртасидан утган паровозни
Эритгудай бўлиб мартен ёнади.
Шомурод полвоннинг тер босган юзи
Ёлқин шуъласида яллиғланади.
Ана Мария қиз, олов ҳукмдори,
Манглайига қалққан меҳнатнинг зури.
Қаршисида етмиш мурват бор,
Ҳар бирида кўзининг нури.
Бирига тегизди чаққон қулини,
Чириллаб чарх урди минг пуд ғилдирак.
Яшиндай чақнади рубильникда ток,

Ҳайбатли машина юрди гулдураб.
Азамат панжаси билан чангаллаб,
Ўн тоннали яхлит темирни
Мартен оловига улоқтирганда
Жаҳаннам даҳшати босар бу ерни.
Баъзан ваҳимага тушади Полвон,
Зур пўлат қуюни оқади.
Кўк кўзойнак оша

баъзан у печга,
Баъзан Марияга настан боқади.
Баъзан ерга қараб узининг
„Полвон“ лақабидан гуё қилар ор;
Баъзан уз-ўзича пичирлаб, дейди:
„Зуваласи пўлат деганича бор.“
Ҳарорат минглардан ошганда,
Пулатнинг сифатин текширмоқ учун
Чарм қўлқопини авайлаб кийиб,
Лавага ботирди узун чўмичин.
Биринчи пўлатни қўлда дадил тутди;
Аммо цемент полга тукканда уни
Кузин қамаштирди, бошин гангитди
Қатиқдай сачраган пулат қуюни.
Чеккадан Мария кузатар экан,
Шогирднинг ҳолидан булди хабардор.
Қўпол ва бақувват қўлларига боқди —
Хаёлчан кўзида сирли қувонч бор...
„Ҳай, йигит, пўлатга қон бериш керак.
Биласизми, бундан

танк қилади-я?

Биласизми,

бунинг ҳар томчиси —

Қизил Армияга ҳады.

Газни куп берибсиз, мана

бери келинг,

Учқунидан қурқманг, тегмайди...
Бунда олов билан бирга ёниш керак,
Пўлат қўрқоқликни

севмайди“.

Шомурод бошини қуйи солиб турди,

Қизармасам дея хавф тортиброқ;

Мартен қаршисида билинмади,

чунки —

Барибир қип-қизил эди ҳаммаёқ.
Олов...

Олов...

Олов...

рудалар—
Сутдай оппоқ бўлиб эрийди,
Шомурод уйларди,
шу олов ёнида

Мариядай

дадил

турсам, дер эди.

ҲУНАР ВА УСТОЗ

— Яна кук чой беринг, самоварчи,
— Қаққа ичяпсан, Шомурод полвон?
Юрак-пурагингга ут кетдими дейман,
Туртта дамлаб бердим, чой дейсиз ҳамон?
— Ўчоғингиз эмас, мартен дейди уни.
Саккиз соат турдим рупарасида.
— Айтгандай, хуш,

қалай,

жун касб эканми?

Миш-миш тарқалибди эл орасида.

— Жун булганда қандай!

Биласизми —

Биз қуйган пулатдан танк қилади-я.

Ҳа, ишонаверинг,

бунинг ҳар томчиси

Қизил Армияга ҳады.

Қуйиб юборасан ихтиёрига

Қанчаки куч-қувват бўлса билакда,

Пулат куюнидай жушмоғи керак

Қанчаки ҳарорат булса юракда.

Кузларинг саккизу, қулогинг саккиз,

Кукраинг тоғ қадар булса унда оз.

Оловда аждардай тулғанасан.

Яхши.

... Менга бир нарсаси ёқмади, холос...

— Хуш?

— Уни даставвал Пулатов билан

Цехга келганида кургандим.

Аслида шуни деб кирдим мартенга.
Ундан яхши ҳунар ўргандим.

— Хўш?

— Нима хўш? Ёқмади — тамом.

Ҳадеб сурай берасизларми?

— Айтинг, ахир.

— Айта берган билан

Бировнинг дидини биров биларми.

Э-э... Қиз эмас, барзанги йигит.

Қиз деганда жиндек ноз бўлади-да.

Қиз деганнинг қул-пули бундоқ

Юмшоқроқ бўлса соз бўлади-да.

Гаплари ҳам дағал,

нима дейди денг:

„Дарров хафа бўлар экансиз.

Хўроқанд ушлатиб касб ўргатмаймиз.

Гул ҳам бўлмайди-ку тикансиз...“

Ким сўрабди ундан хўроқ қантти.

Бундайроқ гапирса қайтади?

— Менга қаранг, Полвон, тушунмабсиз,

Ҳадди сиққанидан айтади.

— Эҳтимол шундайдир...

лекин-чи, ота,

Бир чеккаси ўзим ҳам қойил.

Яна бировларга айтиб юрманг-а,

Рост гап: кўнгил қурғур шу қизга мойил.

МУҲАББАТ

Салқин хиёбоннинг рупарасида

Олти деразали муҳташам уй бор.

У — Пулат шаҳрининг зеб-зийнати.

Қўлинг дард кўрмасин, эй меъмор!

Дарчанинг ҳаво ранг панжарасига

Ёш терак чузилиб шохин уради.

Бунда Беговотнинг тунғич мартенчиси -

Металлург Шомурод туради.

Ана, пешайвоннинг катта деразасин

Кенг очиб ўй сурар йигит шом чоғи.

Шаҳарнинг бор ҳусни куринар бундан

Боғлари, сойлари, ёрқин чироғи.

Бугун Шомуроднинг завқли хаёллари,

Бугун агрегатни' бошқарди ўзи.
Қалбини чулгади бир умрлик қувонч
Қуйган пўлатини курганда кузи.
Меҳр билан қулин сиқди устоз
—Раҳмат, раҳмат... — деди Мария.
Бутунлай узини йўқотди йигит:
Пайқамаган бўлса майли-я...
Мария... Бунчалик латофат билан
Ўтда туғилгансан чамаси,
Мартенга гувлатиб ут ёққанинг бас,
Қалбга ўт ёққанинг нимаси?..
Она меҳри каби унинг меҳри кенг.
Гулнинг ҳусни каби ҳусни беғубор,
Пўлат оқинидай қудрати чексиз,
Иродаси пўлат, доно, улуғвор.
Дилда қувонч.

Ҳар ерда қувонч, нур.
Толларнинг барглари садаф каби соф.
Ҳаётбахш оқшомда ҳар нарса гўзал,
Қушлар товушидан янграйди атроф.
Шодлик! Кўзлардан ёш чиқарар шодлик—
Қалбда зўр муҳаббат бор булганидан,
Шу лазиз умрнинг уфқи йуқ каби,—
Оташин бир орзу ёр булганидан.
Шомурод, қунғироқ сочларни эслаб
Уни кўрмоқ бўлиб юмади кузин,
Ҳа, улуғвор,

устоз ахир, унга —
Айтиб бўлармиди муҳаббат сўзин...
Кунглида орзуси шу қадар зўр бўлса,
Шу қадар куп булса гаплари,
Салобатли устоз — гузал Марияга
Нечук ишқ сузини айтсин лаблари?..

МУСОБАҚА

Меҳнат билан гувлаб ўтди дамлар.
Анҳорлар тўпланиб сой бўлиб кетди.
Жанговар кунлар ҳам жамланиб
Шонли, гулғулалари ой бўлиб кетди.
Шомуроднинг қуйган асл пўлати
Танк бўлиб, ҳайқириб кирди жангларга.

Меҳнат билан гувлаб ўтди дамлар,
Оқшомлар улашди тонгларга.
Фарҳод чуққилари куринмай қолди
Девқомат корпуслар ушиб бағридан.
Сирдарё тўлқини ўйнар шуълаланиб
Пулат шаҳарининг чироқларида.
Қулоч ёзиб элга байрам келди,
Тинч денгизга бурди кемани дарга.
Ҳусндор, чароғон Пўлат шаҳари
Шомурод қўлидан байрамга совға.
Шомурод тонналаб пулат тоблайти.
Тукилган ҳар қатра қоп учун,
Элга ғолиб қайтган солдат шарафига,
Жанғда фидо булган азиз жон учун.
Энди у трактор пўлатин тоблар,
Кеча колхозидан олди хат:
Шунда куп қадрдон туюлиб кетди
Бу меҳнат, бу завод, муҳаббат...
Айтгандай... Байрам кун севганин кўрди,
Хатто хиёбонда сайр этиб юрди,
Аммо қалб сирини ҳеч ечолмади.
Умрга етгулик шодликлар кўрди-ю,
Бир шу ҳавасидан воз кечолмади.
Қандай айтсин устоз ахир, устоз...
Кўрганида ердан ололмас кузин.
Шундай салобатли, гўзал Марияга
Айтиб булармиди муҳаббат сўзин?

Бугун ҳамма шошиб кузатар
Устоз билан шогирд мусобақасин.
Биров ишонмайди, биров қойил қолар,
Бировлар ушлайти ёқасин:
— „Мариянинг узи чақириптими?
Ҳазиллашдимикин, ростданми?“
— „Шомуродга йул булсин, эҳ-ҳе,
У билан баҳслашиш осонми?!“
Аммо Шомуроднинг уйи бошқача,
Яхши ният — дейди — ярим мол.
Ҳеч бўлмаса тенглашиб олар-ку,
Ютиб кетиши ҳам эҳтимол.
Шу баҳона билан урганиб қолса-ю,
„Яшин тезлиги“ да қуюлса пулат,

Ҳазил эмас ахир, бу деган гап —
Ҳар куни ўн тонна ортиқ маҳсулот.
Иккинчи томони бор бунинг яна.
Буниси албатта анчайин ҳавас,
Ўзи-ку ҳечкимга айтмайди буни,
Бир учин чиқарсак зарари булмас:
Борди-ю ютқизса Мария...

уни...

Бир карра табриклаб қулин тутади,
Ўшанда қўлини қўймасдан...

Ўшанда...

Ғолиблик ғурури ортиб шогирд ҳам
Дилидагин айтса ҳадди етади.

Ширин хаёлларни бировга айтмай,
Яхши ният, дея, ярим мол,
Шомурод астойдил боғлади белин,
Ютиб кетиши ҳам эҳтимол.

У Й Л А Б, Х А Е Л И М Д А Я Р А Т А Р Д И М

Ўша оғир, жанговар кунларда
Ўрол домнасидан сачраган учқун
Асрлик тоғларни ларзага солиб
Бунда ёлқинланиб ёнади бугун.
Бунда ҳижрон тортган ота, келинларнинг
Полвон йигитларнинг маҳорати бор.
Ғазабли, умидли, учли юракларнинг,
Ўтли юракларнинг ҳарорати бор.
Пўлат бизга азалдан қадрдон —
Бизнинг иродамиз унга ухшайди,
Атакага борган жангчи қўлида
Кундай ярқираган ўшайди. ♣

Асл пўлат қайнаб оқади...
Шомурод юзида шаррос тер.
— Етти соат утди...
— Эй, эй машинист!
Олов! Олов керак.

Газдан кўпроқ бер!

Асл пулат қайнаб оқади...
Шомурод қўлидан тушмас кураги.

Саккиз соат булди...

Полвон бетоқат.

Мартен оловидек шошқин юраги.

Асл пўлат қайнаб оқади...

Саккиз ярим...

Туққиз...

Эҳ, туққиз ярим!

Қайси бир мартенда қуйилди пўлат:

Цехларни зилзила босди.

Қайда? Ким?

— Ким у? Ҳей!

Мария.

Тўққизу қирқ беш!

Полвон манглайига қарс этиб урди.

Туққизу элликда улгурди пулат —

Шомурод мартеннинг дастасин бурди.

.

Улар уйга кетдилар бирга,

Кеч эди. Боғларда шодон яллалар.

Дарё шов-шувини олиб келган ел

Ширин туйғуларни аллалар.

Гуё бир-бирига айтгали суз йўқ.

Индамай юрдилар аста қадамлаб;

Асли ҳар бирининг кўнглида

Айтиш зарур булган дунё-дунё гап.

Шомурод бош эгиб аста сўз очди,

Гуё шундан ўзга йуқ эди чигал:

— Менга айтинг, Мария Павловна,

Беш минутни қандай ютдингиз бу гал?

Шу маҳал Мария шундай боқдики

Уятчанг шогирднинг юзига,

Шомурод бошини кўтарган эди,

Олов чақнагандай булди кўзида,

Бехосдан оташин лабларнинг изи

Йигит ёноғини куйдириб олди.

Шомурод бўйнининг иссиқ билакларга

Чирмашиб кетганин пайқамай қолди.

— Мария... Машенька, — деди Шомурод,

Забардаст қулочин очди ёрига.

Олов қизи билан олов йигити

Отилди туйғулар ихтиёрига.

— Рост айтсам, мен ўша Ўролдан
сенинг

Бу ерда борлигинг билиб келганман.

— Йўге, қандай қилиб?

— Кўнглим сезган,

Кўнглим аниқ сезган, билганман.

— Борди-ю мен бунда бўлмасам эдим,

Нима қилар эдинг, Мария?

— Худди сени излаб топар эдим.

— Излаб тополсайдинг майли-я.

— Излаб тополмасам ҳаётда сени,

Ўйлаб, хаёлимда яратардим...

Кел.

Қўнғироқ сочларни тўзғитар эди
Дарё шов-шувини олиб келган ел...

1947.

ШЕРАЛИНИНГ ДУСТИ БАРҲАЁТ

Ленинград ишчиси

минбарга чиққанда
Фақат қалб тепишдан тинмади:
Бепоеён Россия унинг сузини
Шундай осойишта туриб тинглади.
Ленинград ишчисин

Оға деб атар
Буюк оиланинг ҳар бир аъзоси.
Хитоби муқаддас қонундир унга.
Ўзиникидай билар бахту қазосин.
Сuzин тинглаганда

қардош ўлкалар
Денгиздай чайқалди ҳар бири,
Минбарга тикилган миллион кузларда
Буюк бир тилакнинг балқиди нури.
Ленинградликнинг

жушқин чақирғи
Ўрол тоғларини буйлаб янгради.
Домна гувлашига қушилиб, ундан —
Бутун мамлакатни қамради.
Кундузидай ёруғ

донбассда забой,
Динамит пармасин чархлайди кончи,
Кумир-қурум босган пешонасида
Ялтираб титрайди марварид томчи.
Болтиқлик кемасоз

дилдан сезарки,
Узоқ Шарқда ҳамкасб қардошлар
Худди шу соатда Бешйиллик номли

Янги кораблнинг якорин ташлар.
Тунги смен чироғи

ёритар экан

Жез қозғон чулининг қизғиш этагин,
Кончи равшанроқ кургандай булар
Қумли улкасининг ер тагин.

Бугун Шералининг хаёли шошқин
Роса ярқиратиб мойланди дастгоҳ,
Ленинград жангчиси Василь Васильич
Кўз ўнгидан кетмади асло...

Дастгоҳ айланаркан, онт ичади у
Шивирлаб дустининг ёрқин руҳига:

„Дустим, Ленинград гапираётир!
Сен боқа олмадинг ҳур шукуҳига...
Биламанки, дустим бахтли бўлсин деб,
Дустим яшасин деб берган эдинг жон,
Ишон! Томиримда жуш урар бугун
Сенинг юрагингдан оққан қон.

Хотиржам бул,

сенинг нормангни

Ортиқ утайман деб ичайин қасам,
Номард булай агар

Улуғ байрамда —

Сенинг йуқлигингни билдирсам“.

Тун узун, кузини тиндирар дастгоҳ,
Уйда қулоғидан кетмас товуши.
Қасам салобати босди шекилли
Сира юришмайди олдинга иши.
Ҳурмат тахтасида номи бор, лекин —
Юз эликдан ошмас рақами.

Виждон шивирлайди гўё,

„Хуш, қасамхур,
Василийнинг элиги қани?“

Тунда ишдан чиқиб

Узоқ тухтаб қолар

Завод дарвозаси қошида.

Ҳар ўтган минутнинг қадри ҳақида
Ўша эски хаёл кезар бошида.
Негадир ойнадан цехга қарайди,

Унда сменачи дастгоҳ билан банд.
У ҳам ўз вақтига узи хўжайин
Унинг ҳам минути узига қиммат,
Кучалар тинч, хаёл чувалашар;
Дукон қоровули тортар хуррагин.
Ана, витринада той-той газлама,
Курганда шув этиб кетар юраги:
Янги ўғил туққан хотинига
Бир совға элтгани тегмаган қўли.
Ишдан келганида дукон берк булар,
Курсга борганида тушмайди йўли.
Саккизинчи бобни такрорлаш керак,
Бугун машгулот бор, слёт ҳам яқин.
Бир ҳафтадан бери кино курмаган,
Кечқурун инженер чақирган тагин.
Румолчанинг учин минг бор тугса ҳам
Вақт етмай юмуши қолиб кетади.
Ҳовлида гул қурир, булмаси шунда —
Шилдираб ариқ ҳам оқиб ўтади.

Тун узун кузини тиндирар дастгоҳ,
Уйда қулоғидан кетмас товуши.
Қасам салобати босди шекилли,
Сира юрмагандай олдинга иши.
Ҳурмат тахтасида номи бор, аммо —
Юз эликдан ошмас рақами
Виждон шивирлайди гўё:
„Қасамхўр,
Василийнинг элиги қани?“
Бош эгиб юрганин курганлар айтар:
— Ошиқмисан дейман, Шерали?
— Ваъдам бор, оғайни, кўнгил тинч эмас,
Бош кутарар кун ҳам келади ҳали.
„Ваъда“ деб айтади, „қасам“ демайди,
Ёлғиз ўзи билар ўзининг ғамин,
Ваъдаси ҳаммага маълум, қасам-чи...
Яширинча, кўнгилдан ичган қасамин.

Уч дастгоҳни бирдан юргизди у.
Манглайда ярқироқ ойнаси.
Темир қипиқлари сачрар юзига,
Қулин қалтиратар уткир пармаси.

Қизиган темирдан чиққан тутун, ҳид
Ғилдирак чархига урилар,
Яшин-чақмоқ аро ялт этиб баъзан
Василь Васильичнинг юзи куринар:
Баъзан ялтирайди бахтли кузлари,
Баъзан қаҳқаҳаси эшитилган каби.
Гоҳ қизариб оқар манглайдан қон,
Сунгги инграш билан қимирлар лаби...

У билан Шерали жамгда дўстлашган.
Сунг бор госпиталга узатган узи.
Сунг нима булганди?.. Шерали эслар,
Дастгоҳидан узмасдан кузин:
Қор... оппоқ қор...

Икки кундан бери
Ғилдирак тагида ғирчиллайди қор...
Шерали руль бурар эҳтиёт билан,
Машинада муҳим, қимматли юк бор.
Кумуш тасма каби ярқирар муз йўл,
Дўстлар нажотининг ягона йули.
Бир қул билан ҳайдар шофер машинани,
Автоматда банддир иккинчи қули.
Ана Ленин шаҳри!

• Гранит қоядай!
Туман орасидан қалқиб туради.
Унда ҳаёт йуқдай кўрди Шерали,
Негадир вужуди бирдан титради.
Жонажон Ватандан узилиб шаҳар
Ўтда тулғанади расо ун бир ой.
Миссершмит тилкалаб утар осмонин,
Уйларда чироқ йўқ, юзларда — чирой.
Ҳаракат тинмайди, бесарамжон тун —
Тинглайди дастгоҳлар ҳангомасини;
Олим ишдан қайтар, ишчи — цехига,
Қўлтигига қисиб коржомасини.
Шошиб витринага боқар инженер,
Қорамой доғлари комбинезонида.
Ишдан сунг ухламай утказган тунни
Радио карнайи ёнида...

Эслатди гўзал Дон қирларин
Шерали келтирган бугдой нон ҳиди.

Ишчи узоқдаги ғамхўр ватандош
Қулини сиққандай қувонар эди.
Уч-турт кундан бери бекик дўконнинг
Эшиги ғирчиллаб очилганида
Ҳамма цехдан чиқиб навбатга турди,
Ёлғиз биров қолди дастгоҳ ёнида.
— Василь Васильевич!

Эҳ-ҳе, кого вижу!
Тузалиб чиқибсиз, хайрият!
— Салом, Шералижон, чиқворавердик.
Шу кунда дастгоҳинг жим турса уят.—
Дастгоҳ чириллайди. Василий ҳоргин,
Юзлари қора мой, тер оқар шаррос;
Заводдан гапирди, цехни танқид қилди,
Уч кун оч турганин айтмади, холос.
— Василь Васильевич, хуш, нонга чиқинг,
Толиқиб қолибсиз чамамда.
— Ҳозир-ҳозир, пича бор шекилли,
Анов деталларни сананг-ла...
Шерали санайди — икки, турт, олти...
Аммо шу пайтда Василь Васильич
Оқариб дастгоҳга суялиб қолди.
Кейин... Шералининг эс-эс ёдида:
Ранги ўчган врач, оқ халат, замбил...
Агар ҳаммасини хотирлай берса,
Ўша кундагидай орзиқар кунгил.

Уч дастгоҳ бошқарар Шерали,
Манглайда ярқироқ ойнаси.
Темир қипиқлари сачрар юзига,
Қулин қалтиратар ўткир пармаси.
Қизиган темирдан чиққан туғун, ҳид —
Ғилдирак чархига урилар.
Яшин чақмоқ ора ялт этиб баъзан
Василь Васильичнинг юзи куринар.
Баъзан ялтирайди бахтли кузлари,
Баъзан қаҳқаҳаси эшитилган каби,
Гоҳ ранги оқарган, замбилда ётар,
Сўнги инграш билан қимирлар лаби...

Шерали заводдан кеч келди бугун,
Соқол олишга ҳам булмади вақти,

Иккинчи қаватга шошиб чиқди-да,
Дарҳол инженернинг эшигин қоқди.
Деворда чертёж ва макет осиглиқ,
Чуғ булиб ёнгандай қип-қизил гилам.
— Хуш... — деди инженер,

ярқироқ бошин

Сидириб артиб қуйди румолча билан. —
Таклифингиз кўрдик, — деди шошмасдан.
Шералига тикди кузини.

Унинг лойиҳасин ёзди столга,
Шерали кутарди унинг сузини;
Дук-дук урар эди бесабр қалби,
Нега шошилмайди инженер?
Маъқулми, — нимага айта қолмайди.
Ё бекор кетдими хаёл, меҳнат, тер?
Инженер турди-да,

боқди деразага...

Чуғ булиб ёнарди қип-қизил гилам.
Айтгали муносиб суз топмадими,
Сидириб бошин артди румолча билан.
Шундан сунг оҳиста қадамлаб келиб,
Яна Шералига тикди кўзини.
Бирдан қучоғига босиб,

упди шогирдин.

Сўнг айтди қидириб топган сузини:
— Раҳмат,
Жиловлабсиз ҳар бир минутни!
Раҳмат... Айтар сузим мана шу холос.

Кекса инженернинг кузи намланди,
Кўли ҳаяжондан титради бир оз...

Шу кундан икки ой чамаси утгач,
Ихчамланиб келди янги дастгоҳи.
Бу — унинг хаёли, орзуси билан
Эгизак туғилган фарзанд — ҳамроҳи.
Ҳурмат тахтасидан номи тушмади,
Икки юздан ошди рақами.
Сергап бўлиб қолди,

Бош кутариб юраф;

Бажарилар булди қасами!

Янги куёвдек шод,
ишдан келар экан,
Қулда хотинига совға — тугуни.
Баъзан боққа чиқар ўглин етаклаб,
Дазмоллаб тақади галстугини.
Ҳамма нарса ундан миннатдордай,
Қандайдир куч жушар қонида.
Қайга борса унга қўл берарлар,
Гўё Василий ҳам доим ёнида.

Яна бир гап чиқди,
Энди келганда
Билакни шимариб ишлаш маҳали:
Тонгда ишга чиқса,
ҳамма ёқ дув гап —
„Бошлиқ бўлар эмиш цехга Шерали“,
Кутилмаган хабар гангитди бошин.
Оддий солдат ахир, кечаги косиб!
Наҳот бугун дарров уни жамоат
Шу шарафли ишга курса муносиб?
Наҳотки шунчалик ишонч ва ҳурмат,
Севинсинми йигит, булсинми хафа?
Бир ёқдан қасами тушар ёдига,
Эрта эмас, индин байрам — арафа.
Ана директор ҳам шошиб келиб қолди:
— Салом,— деди,— ҳорманг, ўртоқ Шерали.
Сиз бугундан бошлаб цех бошлиғисиз,
Мен атайлаб келдим табриклагали.
Директор қул берди мулойим кулиб,
Дастгоҳини тортиб олгандай булди.
Муқаддас сирини сақлаган қалбига
Тўсатдан бир назар солгандай булди.
Қувонсинми йигит, ёқи тушми бу,
Ва ёки унгида ғафлат босдимми?
Дастгоҳ қоладими?
Қасам нима бўлди?
Айта қолсамикин ёки ростини?
— Жуда миннатдорман, ўртоқ директор.
Аммо...
— Нима аммо?
— Аммо илтимос...
— Ваъдангиз-ку тўлган?

— Не десангиз қилай,
Мени дастгоҳимдан ажратманг, холос,

Цехни ҳам, дастгоҳни бошқаради у,
Манглайда ярқироқ ойнаси.
Темир қизиқлари сачрар юзига,
Қўлин титратади уткир пармаси.
Ҳурмат тахтасидан номи тушмайди,
Икки юздан ошди рақами,
Баъзан оғир бўлди меҳнати

лекин —

Бажарилар бўлди қасами.
Баъзан бир сменда қилган ишини
Кўнглида чамалаб тенг бўлиб кўрар,
Гуё Василийга беради рапорт,
Гуё „розимисан?“ деб ундан сўрар.

Байрам кун Шерали саҳарлаб туриб,
Улуғ намоишга отланди.
Стол чеккасига қуйиб қадаҳии
Уриштириб ичди, шодланди.
Байроқлар ёлқиндай кукка интилар,
Тантанали куйлар янграр атрофда.
Цехнинг колоннасин бошлар Шерали,
Гуё Василий ҳам борар шу сафда.
Алвонга ёзилган азамат рақам,
Унда Василийнинг ҳиссаси бордир.
Юраклардан чиққан шод қўшиқларда
Жанговар умрининг қиссаси бордир.
Дуст борки, дуст ўлмас,

меҳнат — гарови, .

Энг азиз кунларда қилинади ёд,
Қушиқда,

байрамда,

меҳнат қувончида

Шералининг дусту барҳаёт!

1947.

КАТГА ЙЎЛДА

1. ҲАЁТ ЧАШМАСИ

Бу дашт манглайига ажин солган шўр—
Сув деб нобуд бўлган жонлар уволи.
Ҳар бир заррасига сингган инсоннинг —
Сув, боғ ҳақидаги дардли хаёли;
Шу хаёл сарғайтган юртнинг юзини,
Бемаҳал боғларда гуллар барг тўккан,
Савлатли Қизил-Ту шу даштга қараб,
Шу хаёл юкидан букчайган, чўккан.

Ана икки киши тоғ ёнбағрида,
Умидвор уй билан тикилар даштга.
Уларнинг хаёли олтин қанотли,
Бутун бошқа хаёл, парвози бошқа.
Улар баҳрин очар денгиз нафаси.
Сочларин тузғитар шаббода.

Пастда—

Ҳансирар Чатқолдан йўртиб келган сув
Азамат тўғонга бош қуйиб аста.
Қирғоқдан-қирғоққа чўзиқ, жимирлар
Ботаётган куннинг заррин тасмаси;
Дашту қишлоқларга бағишлар ором
Инсон барпо этган ҳаёт чашмаси.

Ана икки киши: бири басовлат,
Муйлови қайрилма, юз—қорамайиз,
Етти пушти билан уртатуқайлик.
Олти йилдан бери колхозга раис.
Бири — унга уғил тенги йигит.
Буйига муносиб чаптаст елкаси;

Олов бор, хаёл бор доим кўзида,
 Эгнида комсомол гимнастёркаси;
 Куплар танимасди яқинда уни,
 Тенгқурлар менсимай атарди „пучуқ“.
 Аммо Норбоғбоннинг уғли десалар,
 Танирди атрофда каттадан-кичик.
 Қадрдон касбига муносиб ворис
 Насиб булганидан шод эди боғбон.
 Сурарди кексалик фароғатини
 Ўғил давлатида гуё бир меҳмон.
 ... Боққа кирди уғил, олди қайчини,
 Кучатлар устирди, машаққат чекди.
 Ёшларга бош булиб жанг йилларида
 Роса икки фасл пахта ҳам экди.
 Ўтган йил биринчи карвонда чиқиб,
 Қизил-Ту бағрига санчиди метин.
 Қишда раис билан туриб ёнма-ён
 Мана шу туғоннинг қорди цементин...
 Улар ҳозир ёлғиз туғон бошида;
 Кенг даштга суқ билан қарайди раис:
 — Энди бу ерларнинг ҳар қаричи талаш,
 Ҳар сиқим тупроғи олтиндай азиз.
 Универсал бешикдай тебратар даштни,
 Колхоз йигитлари донгин кутарар.—
 Арслонқул кўзида „ялт“ этди олов:
 — Боғ-чи?

Бунда боғ ҳам роса кукарар?
 — Кўкарганда қандай.

Аммо бу йил эмас,
 Юрт олдида қарзмиз пахтадан бу йил.
 Бу йил бир бригада чиқади даштга,
 Мулжалимда сенсан.

Ўйла, қарор қил.—
 Жавоб айтолмади бирдан Арслонқул.
 Мана куз олдида оппоқ дашт, чексиз...
 Бошин қуйи эгди зўр, оғир хаёл —
 Афсонадай чигал, сеҳрли, тагсиз.
 Гоҳо кўз ўнгида захмат, уқубат,
 Гоҳо ёввойи дашт, тузон ва шамол,
 Гоҳо куз ўнгида колхоз боғи-ю,
 „Боғбон уғлим“ дея мағрурланган чол.
 Гоҳо куз унгида кум-кўк пахтазор,

„Денгиз“ шамолида чайқалар енгил.
Ўйига етгунча кўтармади бош:
„Мулжалимиз сенсан.

Ўйла.

Қарор қил“

2. И Ш О Н Ч

Манглайин чимириб ўйларди раис.
Қа. қилма муйловин тинмай бурарди.
Пар. ғрг Азизов ҳам, қули орқада,
Бурчакдан-бурчакка ҳамон юрарди.
„Ким аввал забт этар афсона чулин.
Кекса, хасис тупроқ кимга чукар тиз?..“
Эшикни ланг очиб Салимжон кирди.

— Қалайсиз звено?

— Маза йуқ, раис.

Бу ерда занг босиб токай ётаман,
Ариза келтирдим, гапим ҳам лунда:
Қани хуп денг энди, даштга жунайман.
На чангим чиқмади, на донгим бунда.—
Раис билар эди унинг феълини—

(Ўтган йил судралган у бош бригада)

Тап тортмай сузларди тилга келганин,
Ён берига боқмай берарди ваъда.

„Хуш, сиз нима дейсиз“ дегандай раис,

Кулиб секретарга қаради пастдан,

Азизов Салимнинг кифтига уриб,

Ачитиб-ачитиб сўзлади аста:

— Меҳнатни хаёлга келтирдингизми?

Ё даштга донг излаб кетмоқчимисиз?

Ўйлаб курдингизми ёввойи даштни —

Хайқириқ билан забт этмоқчимисиз?

Меҳнат чироқ бўлса, шуҳрат шуъласи

Шуъла яллиғланмас ёнмаса чироқ.

Бултур юмшоқ ерни зое қилдингиз,

Сизга тиз чўкарми қақраган тупроқ?

Хўп, яхши, — раисга боқди секретарь, —

Сиз танлаган номзод менга ҳам маъқул.

Фақат кекса богбон рози булса бас,

Колхознинг ишончин оқлар Арслонқул.—

Салим идорадан бош эгиб чиқди.

Хаёли шамолдай енгил, паришон.
Гоҳо куз олдида Арслонқул пучуқ:
Кузларида олов, куксида... нишон.
Гоҳо куз олдида аччиғ суз раис,
Гоҳ секретарь айтган „шуъла“ ва „чироқ“
Уйига етгунча кутармади бош:
„Сизга тиз чукарми қақраган тупроқ?“

3. ДУСТ ЭШИГИ

Бирдан улғайгандай булди Арслонқул,
Бошқача кўринар кўзига дунё.
Ҳаётида бугун янги бир давр,
Янги, улуғ давр бошланди гуё.
Кунглини чулғайди кучли туйғулар, —
Бири — масъулият, бири — ифтихор.
Колхозии онадай азиз туюлар
Ёшликка шу қадар ишончики бор.
Бугун у етуклик ёрлиғин берди,
Берди уз қулига истиқболини.
Арслон қайси дусти билан кенгашса,
Аввал кимга айтса дилда борини?

Шошиб-пишиб қоқди эшик зулфини,
Салим қарши чиқди авзойи бузуқ.
Меҳмондан суз кутмай қилди қочириқ:
— Дустлик оқибати шу бўпти... Тузук.
— Мен ахир у даштга ҳавас учунмас,
Жанговар топшириқ билан...

— Биламан.

Раиснинг пинжига кириб олгансан.
Мен бундай дўстликдан ҳазар қиламан...

Шунда тарақ этиб ёпилди эшик,
Ичдан шалдир-шулдур занжир ташланди.
Мана, Арслон учун бу катта йулнинг
Қийинчиликлари шундай бошланди...

4. БОҒБОН ЧАЙЛАСИДА

Боғбон чайласида ғир-ғир шаббода,
Капалак излайди ризқи-рўзини.
Кумуш соқолини силаб Норбоғбон,
Қанотиға тикди нурсиз кузини.

Узоқ ёшлигини хотирлади у,
Яна ҳавас билан ўғлига боқди.
Юзига таралган нурмиди — ажин,
Аста кўз қиридан томчи ёш оқди.
— Ҳай, ҳай... тинглармикин у дашт сузингни,
Қон, суяк ва лаънат унинг тупроғи.
Эҳ-ҳе, фожиали чўл шамолидан,
Қанча бахтсизларнинг учган чароғи.
Эсимда бор: оппоқ...

Ўртатуқайнинг —
Минг йиллик пешона шури ушанда.
Томчи сув деб улган азиз дустимнинг —
Марҳум Қодирқулнинг гўри ўшанда.
... Худди сендек эдим. Қодирқул ҳам ёш.
Ёшликдан букчайди ёйдек белимиз.
Бой зулмидан қочдик. Дунё тор эди,
Шу лаънати даштга тушди йўлимиз...

... Кунлар, тунлар юрдик, изладик ҳаёт,
Уфққа телмурдик, кукка ёлвордик;
Бир жойда куринди бир жуфт қайрағоч
(Ҳолдан тойган эдик, эмаклаб бордик).
Шодликдан қалб тинди, тинди кузимиз:
Пастликда шилдираб оқар эди сув.
Кўзимизга сурдик яшил барглари,
Бахтимиз, эркимиз — дедик — мана шу.
Экин-тикин қилдик, кукарди соҳил,
Қишлоқ шаббодаси ела бошлади.
Чайламиз ёнида қовоқ гулига
Рангдор капалаклар кела бошлади.
Эркин дашт ҳавосин туйиб шимирдик,
Тирнадик, тарадик, кукартдик ерни.
Ҳосил—мева кутдик қалбдан орзиқиб,
Тунлар гулхан ёқиб қумсадик элни.
Аттанг...

Бахтли кунлар кўпга бормади,
Сароб булиб чиқди афсона юрти:
Саратон утдию сув қуриди сойда,
Дашт узра вабодай гармсел юрди.
Саргайиб, қовжираб тукилди барглар,
Йуқ бир танга соя, яламоққа нам.

Буғ булиб учганди умид ва ҳаёт,
Дустим Қодирқулни куйдирди алам.
Худовандим агар бир томчи сувга
Айлантира олса шунда жонимни,
Дустимнинг лабига томизар эдим,
Олов куйдирса ҳам устихонимни.
Кузимнинг намига қараб жон берди,
Даштда қолди дўстим, бахтсиз Қодирқул.
Бундан афзалмиди менинг тақдирим —
Билмадим...

Қишлоққа яна тутдим йул.
— Ҳай, ҳай тинглармикан у дашт сузингни,
Ўғлим, ботирларча қилибсан хаёл...—

Ўғлининг кузида олов кўрди ота,
Унинг қантмаслигин пайқади дарҳол.
Қадрдон кузига боққандай боқди
Ўзи билан тенгдош кекса ёнғоққа,
Бир оз титраб деди:
— Бу боғ-чи, ўғлим?
Сен кетгандан кейин ким қарар боққа?
— Очиғини айтсам, отажон, бу йил
Боғ ишин қуярмиз балки навбатга.
Бу боғимиз фақат колхоз учун ҳусн,
Пахта эса зарур бутун давлатга.
Даштда гузал қишлоқ тугилар, ота,
Шу менинг звеном бўлар дояси.
Боғ ичида қолар у жуфт қайрағоч,
Колхоз гузарига тушар сояси.
Бир гузал қишлоқки, теварак-ёни
Уфққа туташган кум-кук пахтазор.
Бир гузал қишлоқки, марҳум дустингиз
Қодирқул шаънига ўчмас ёдгор.
— Қодирқул шаънига ўчмас ёдгор!
Ўғлим, азиз ўғлим, даштга бор, қўзим!
Ғайратинг белимга бағишлади куч,
Эртадан боғимга қарайман узим!

Ҳассага таяниб турди Нор боғбон,
Маҳкам қучоқлашди уғил ва ота.
Ҳамоҳанг тепарди икки қондош қалб.
Боғбон чайласида ғир-ғир шаббода...

5. САЛИМНИНГ ГИНАСИ

Жура темирчининг оғир босқони
Тонгдан ўт пуркийди, нафаси — „виш-виш!“
Клуб тепасида ҳилпирар байроқ;
МТСдан келар гувлаган товуш.
Шайланиб туради қатор сеялка
Колхоз омборининг кенг айвонида.
Кекса мироб билан агроном ёлғиз
Чигит сараловчи қизлар ёнида.
Колхоз саройида ташвиш, ҳаракат.
Четда айил ямар уста Насриддин.
Кимгадир гунғиллаб Салим звено
Боқувдаги отнинг қашлайди сиртин.
„Арслон пучуқ борсин, майли, — дейди у, —
Қаҳрамон булганин курамиз, қани,
Борсин. Биз унингдай ўрганмаганмиз —
Бировнинг йулига раҳна солгани“.
Шу пайт шовқин солиб бир туда ёшлар
„Агротех“ курсидан чиқди гувиллаб.
Ўртада Арслонқул, баҳсидан тинмай,
Китоб варақлайди бармоғин ҳуллаб.
Салим уни куриб юзин угирди,
Кунглида гинаси борми шунчалик?
Дустдан воз кечибди, гаплашмайди ҳам,
Ҳатто саломига олмайди алик.

Жура темирчининг оғир босқони
Ҳамон ўт пуркийди, нафаси — „виш-виш!“
Клуб тепасида ҳилпирар байроқ,
Колхоз саройида бетиним ташвиш.

6. ДАШТДА НАВБАҲОР

Ҳали мирза терак куртак ёрмасдан,
Қирлардан кетмасдан сунгги парча қор,
Умрида бир баҳор кўрмаган даштда
Бошланди чинакам гузал на баҳор.
Куч кутариб келди бутун бригада,
Бирга кучиб чиқди шовқинли ҳаёт.
Шийпон безаймиз деб ошиқар қизлар,
Дашт уфқин янгратар кишнаб жийрон от.
Дам узи тўқиган қадим қўшиғин

Куйлаб шамол эсар, ёввойи, бебош.
Аввал қутуради ёлин тузгитиб
Сунг оёқ остига ётади ёввош.
Қозон, сандиқ, тушак, ўлда-жўлда кўч,
Йигитлар чайласи битмаган ҳали.
„Штаб“ эшигига қуйилди карнай,
Москва сўзлайди Тошкент орқали.

Тонгнинг тинчлигини бузди ЧТЗ,
Қизил-Тудан келди акси садоси.
Ўқ ариқ олгани кетди йигитлар,
Тупроқ юшатади қизлар тудаси.
Арслонқулнинг узи трактор ишин
Синчиклаб текширар жўякма-жуяк.
Эгилиб бир сиқим тупроқ оларкан,
Ғилдирак тагидан сачради... суяк.
Арслонқул қўлига олди, тикилди.
Ота ҳикоясин эслади дарров,
Безгакдай қалтираб кетди вужуди,
Гуё қулоғига шивирлар биров:
„Саргайиб, қовжираб тўкилди барглар,
Йуқ бир танга соя, яламоққа нам.
Буғ бўлиб созурилди умид ва ҳаёт,
Дустим Қодирқулни куйдирди алам“.
— Йуқ! Созурилмас умид, саргаймас барглар,
Бу ерга мангуга келган навбаҳор.
Узоқ замонларнинг орзу нияти
Бизнинг қулимизда бўлар барқарор!
Йигитнинг сочларин тузғитар шамол,
Сурмадай тим қора, юмшоқ ер пастда;
Ҳансирар Чатқолдан йуртиб келган сув,
Азамат туғонга бош қуйиб аста.
Қирғоқдан қирғоққа чузиқ, жимирлар
Чиқаётган куннинг заррин тасмаси.
Дашту қишлоқларга бағишлар ором
Инсон барпо этган ҳаёт чашмаси.

7. ЙИГИТНИНГ КЎЗ ЕШИ

Ўтган кун чигит ҳам экиб булинди.
Ҳар йигит-қиз хурсанд гуёки гудак.
Ҳар ким ҳар чигитнинг тушган жойини
Ёд билар, бош турса қалбдан сезгудек.

Ҳар ким ер бағрини зимдан кузатар,
Курунишдан шоду, кўнгли бетоқат ...
Арслонқул кечқурун штабда ёлғиз,
Ойнадан уфққа тикилар фақат:
Чатқол орқасидан кўзгалган булут
Четлаб, тоғ бағирлаб ўтиб кетса бас.
Қалам учин тишлаб уйлайди йигит,
Қандайдир ҳаяжон мижджа қоқтирмас.
Эғнида комсомол гимнастёркаси
Кечағи ёшлиқдан ёдгор қолганди;
У ариза ёзар. Балки эртага —
Булур партиянинг кенжа фарзанди.

... Уст-устига босиб булут келади,
Арслоннинг қалбида қора қояси.
Узоқда гумбурлар момақалдироқ,
Гуё емирилгандай тоғлар қояси.
Аввал деразани терлатгансимон
Дона-дона қилиб томчилаб кетди.
Кейин қаердандир шовиллаб келиб
Ернинг юмшоқ куксин қамчилаб кетди.
Экилган ерларнинг чиқди тўзони,
Қулоқни тиндирар кунгилсиз шов-шув.
Бош устида сузар тоғ-тоғ булутлар.
Эгат, ариқларда тулиб оқар сув.
Баъзан деразадан қарайди Арслон,
Баъзан ултиради бош эгиб қуйи,
Баъзан тез-тез юрар уйда бетоқат.,
Узун тун уйқусиз ўтди шу куйи.
Ташқарида ёмғир ҳамон шовиллар,
Ҳамон ариқларда тўлиб оқар сув,
Ёмғир эзиб ёғди, эзилди юрак,
Яна икки кеча утди беуйқу.
Кеча бориб тинди туртинчи куни...
Капаларда ташвиш, шовқин-сурон, баҳс.
Биров дер: „чирийди“, биров дейди: „йўқ,
Яна қайтиб келиб ташламаса бас“.
Қадрдон ерлардан ҳол сурмоқчидай,
Арслон тонгни кутар орзиқиб, якка.
Ғамгин хаёлларни аллалаб сокин
Қамиш шипдан „чак-чак“ томади чакка.
Тонг отар пайт булди, йигит бесабр.

Аммо осмон юзи ҳамон тим қора.
Эшикни очаркан... бирдан шовиллаб
Яна қуйиб берди гуё шаршара.
Яна чакка томди қамишдан „чак-чак“,
Сирқиб оққан каби юрагидан қон.
Катта тош тушгандай бирдан кифтига
Курсига ташлади ўзин бедармон,
Икки қули билан тўсди юзини,
Кузидан тирқираб ёш чиқди ногоҳ,
Ёш боладай чиндан ўксиб йиғлади...

Эшик очилгандан бўлмади огоҳ;
Ялт этиб қараса — парторг Азизов,
Дарров шошиб-пишиб артди ёшини,
Аммо хижолатин яширолмади,
Бирпас кутаролмай турди бошини.
Меҳмоннинг юраги орқага тортди,
Куз олдига келди кекса Нор боғбон.
(Икки кундан бери районда юриб
Хабар олмаганди чолдан ва боғдан)
— Қишлоқда ёғдимиз?— деди Арслонқул,
Сабрсизлик билан суради такрор.
Меҳмон енгил тортди. Ўйлади:

„Бундай—

Кўз ёш дил софлигин қилади ошкор“.
Шундай ўйлади-ю, бошқа гап айтди:
— Қишлоқда ҳам ёғди, бундан кура кам.
Бундай намгарчилик ёмон, албатта.
Аммо хавфлироқдир киприкдаги нам.
Орқангдан кўз тикар, келар изингдан
Сени илғор сафга йўллаган қишлоқ.
Бу қанақа бўлди?

Халқ ишончида

Куз ёш томчисидан танга-танга доғ?!
(Азизов штабга разм солади,
Бунда из қолдирмиш уйқусиз кеча:
Столда тартиб йуқ, китоблар сочиқ,
Ариза ётибди чалалигича.
Ҳаяжонда ёзган сатрлар аро
Унга кўринади йигитнинг қалби...)
Туғри, бу—заифлик кўз ёши эмас,
Бу—асл юракнинг аламли зарби.

Тўғри, коммунистнинг кунгли тош эмас,
Ялтираши мумкин кипригида нам.
Юртнинг, замонанинг тақдири унда,
Унда шодлик билан бирга яшар ғам.
Аmmo...
Сенга бошқа йул бор—шижоатли бул,
Биз шум табиатнинг белин букамиз,
Сен ҳужум олдидан разведкага келдинг...

.....
Қайта экиш керак.—

— Қайта экамиз!

Мен кучим етмас деб қўрқувдим. Раҳмат!
Келибсиз шу мушкул пайтда ўзингиз.
Сиз одам қалбида ўт ёқа оласиз,
Куч, ишонч бағишлар сизнинг сузингиз.
— Бу брезент қопда сизга кутубхона.
Ёмғир ҳам ҳўб ўтиб кетди ҳисоби.
Буниси тугарак учун қулланма,
Мана, Симоновнинг янги китоби.—
Арслон раҳмат айтиб олди совғани,
Шу пайт ташқарида янграб кетди бонг...
Ҳаво нам. Чайлада ғала-ғовур гап.
Шундай бесаранжом бошланди бу тонг.
Этик қунжигача лой кечар икков,
Бригада йиғинига кириб боришди.
Даштда ёмғир тинди, куринди тоғлар,
Гуё бирданига кун ҳам ёришди...

8. САЛИМ ПИНАК БУЗМАЙДИ

Ҳозир тонг олдидан тунлар сутдай оқ.
Колхоз миробининг келган омади.
Ғуза баргларига шудрингдан аввал
Манглайдан марварид терлар томади.
Туман орасидан чиқиб паришон
Ёзни кутар майнинг сунгги эртаси.
Иш топширар бугун навбатчига у
Ёруғ булсин дейди баҳор чехраси.
Қирдан ёз келади ҳансираб, пишиб,
Яшил поёндозга солади разм.
Кейин манглайдан сидириб терин
Чопиқчи қизларга қилади таъзим.

Кўм-кўк, уфққача кум-кўк далалар,
Ҳаво қимир этмас,
ютар ер намин.
Нафасини тийиб тинглаган пайқар
Ғуза кун нуруни қандай эмганин.
Бутун колхоз ташвиш билан ёллар
Даштга чиқиб кетган қизу йигитин,
Кўп захмат чекибди Арслон бечора,
Қайта эккан эмиш яна чигитин.
Ачиниб-куйиниб сузлайди ҳамма,
Ҳамма Арслонқулни тилдан узмайди.
Ҳамма янги хабар кутади даштдан,
Ёлғиз...

Салимгина пинак бузмайди...
Одамлар чигитни энди экди, деб,
Офтобга курсатмай қуйди елкасин;
Пичинг отиб кулди орқаворотдан:
„Қаҳрамон булармиш колхоз эркаси“.
Даштдан келганида чақириқ шарти,
Мажлисда лоф уриб берди ваъдасин,
„Арслон басма-басга мени чақирмай,
Аввал ерин эплаб қайта ҳайдасин“.
Кум-кук,

уфққача кум-кук далалар,
Иссиқ ҳаво тортар ернинг намини,
Нафасини тийиб тинглаган пайқар
Ғузанинг офтобдан нур эмганини.

9. ПАРТОРГ ҲУЗУРИДА

Ойна қия очиқ,
уйноқлайди ел,
Гул барги тебранар елпигич каби.
Қизариб, тутақиб сузлайди раис,
Қайрилма муйловин бураб асабий:
— Кеча файтонига қўшиб тўриқни
Бозорга кетибди бепарво.
Звено сувчиси томорқада банд,
Қирда табелчиси боқармиш чорво.
Ғузаси ўт босган, чанқоқ, қовжироқ,
Ҳеч нарса ташвишга солмайди уни.
Бир куни сўрасам қилди баҳона:

Нор боғбон боғига олганмиш сувни,..
Ахир ҳар томчи сув саногимизда!
Нима қилса қилсин, ўзидадир айб,
Уни звенода тутиб булмайди.
Пандларим беҳуда.

Яхши сузим—ҳайф,

Парторг китобидан нимадир излаб
Қизил қалам билан тагин чизарди.

Қўққисдан турди-да, олди ҳассасин,
Юзда яра ўрни бўртди, қизарди.
— Тўхтанг.

Етти ўлчаб бир кесинг, раис,
Кўнглида нима бор, кўринг чамалаб.
Қизишманг,
Бу қадар енгил булмайди
Одамнинг тақдири ҳақидаги гап.
Фақат гапирасиз уз тўғрингизда,
Нима қилоламиз сиз ва мен ёлғиз?
Катта мураббийдир 'купчилик ва халқ,
Катта мураббийдир* дўстлик ва колхоз.
Асос куп Салимнинг тузалишига,
Чунончи, Арслонқул у билан аҳил.
Йигитнинг қалбига қўл солиб кўринг,
Ана шу дўстликни қилайлик таҳлил.
— Уларнинг дўстлиги йуқолиб кетган...
— Нотўғри!

Дўстлик бор.

Йўқолмайди у!

Пайқар юзидаги қора куяни,
Арслоннинг меҳнати бўлганда кузгу.
Шафқатсиз булайлик танқидда,

токи —

Бежиз кутармасин кўкка бурнини.
Меҳрибон булайлик суҳбатда,

билсин —

Буюк ишимизда тутган урнини. —
Раис бош силкирди гапни маъқуллаб.
Қайрилма муйловин аста бурарди.
Бир оз чулоқланиб Азизов турда
Бурчакдан-бурчакка тинмай юрарди.

Салом бериб кирди уборщица кампир,
Шапалоқ гул баргин сийпаб қуйди у.
Қуриган шохини синдириб ташлаб,
Тувакка „шарр“ этиб қуйди тиниқ сув...

10. т и л л а о д а м

— Салим-ҳу, ҳў Салим!

— Келақол болам.—

Кампир кутиб олди қовуштириб қўл,
Салим сакраб тушди айвондан шу чоқ,
Уйга таклиф этди ва бошлади йўл.
Салим бу одамга зимдан ихлосманд;
Кампир сузлаганда колхоз тарихин,
Босмачилар даврин эсга олганда
„Бариқа топкур“ деб бошлар таърифин.
Меҳмон ҳолу аҳвол сурди самимий,
Кейин суруштирди туйнинг вақтини.
— Рост айтсам, ҳавасим келади, эна,
Ҳозирги ёшликнинг куриб бахтини.
Куни кеча катта мажлис бўлди,
Колхоз режасини туздик райкомда.
Кузгудай истиқбол!

Унга узим борай,
Ўзим қурай деган ҳавас ҳар кимда!
Колхозимиз ўзи — катта йул,

одам

Истиқболга борар бу йўлни босиб.
Қандай яхши, колхоз карвонида
Шу катта ишларга булсанг муносиб!
(Тинглаб, очилгандан очилар кампир,
Меҳмоннинг олдига қуяди гилос.
Салимнинг чеҳраси гилосдай қизил,
„Чойга қаранг“ дейди баъзида, холос).
— Ҳавасим келади колхоз йигитига,
Унинг қулидадир асрлик орзу.
Улуғвор бинога уз оёғи билан
Мағрур қадам ташлаб кириб борар у.

Узоқ давом этди дилкаш ҳангома,
Она-бола қистаб анча ушлашди.
Бирдан соатига қараб Азизов
Ярим тун деганда хайр-хушлашди.

— Тилла, — деди кампир, — тилла одам бу!
Устозига балли шундай кишининг.
Сатта юрагингга ўт солади-я... —
Салим хомуш,
билмас не дейишини.

II. ТУНГИ САФАР :

Чатқол этагида даштнинг бир чети.
Бир чети қирмизи уфққа пайваст.
Зангор кўл, оппоқ шўр, яшил экинзор,
Гуё саккиз тепки ранг-баранг атлас.
Кечин даштни тутиб визиллар чивии.
Онда-сонда биқсиб тутайди ўчоқ.
Дастурхон устида кечки ҳангома.
Суҳбатлар бошланар узоқ, хушчақчақ.
Бригаданинг ери чорсудай парча —
Ола қурамада тим қора бахмал.
Арслонқул ёғлайди ов милтиғини,
Шодлиги куксига сиғмас шу маҳал.
Чунки у дастлабки чигит ёрилиб,
Ер туртиб чиққанин кўрди шу кунн.
Чўкка тушиб олиб шунда эгатга
Нақ ўпгудай булди майин баргини.
Маъшуқа севгани берган узукнинг
Забаржад кўзига тикилган каби,
Роса ярим соат тикилди унга,
Меҳр изҳор этгандай титради лаби.
Боргиси келарди купдан қишлоққа,
Ҳеч гап юрагига сиғмасди бироқ,
Гоҳ тутар экишнинг зур тараддуди,
Гоҳ ташвиш соларди ёмғир, қатқалоқ.
Ғузанинг кўк баргин ўз кўзи билан
Кўрди-ю, аҳд қилди бугун ниҳоят.
Икки ой кўрмаган ахир отасин,
Колхоз баҳорини қумсайди ғоят.

Йўлга шомдан кейин чиқди Арслонқул
Сочма қўшотарин осиб елкага.
Ором ҳам олмади ишдан сўнг бир оз,
Қайтиб келайин деб тонгда эртага.
Тун ярмидан оғмай етиб борса-ю
Адир, қирлар ошиб пояма-поя,

Кекса отасига тонг отгунгача
Ширин орзуларин қилса ҳиқоя.
Даштда гулханларнинг милт-милт ёлқини,
Ана, узоқларда қолди бирпасда.
Қора пардасини судраб келиб тун
Дашту йуловчини буркади аста.

...Узоқдан, қора тун бағридан қалқиб,
Денгизда тебранган елкан сингари,
Икки суворийнинг қора шарпаси
Ҳамон келаберди Телбасой сари.
Туёқнинг оҳангдор уйноқи товшин
Шамол узоқларга олиб қочади.
Пулат тақалардан тирқираган тош
Чақмоқдай кукимтир учқун сочади.
Отлар пишқиради, кузлари бежо,
Дилга қўрқув солар тун бениҳоя.
Йулнинг ён бағрида ҳар тут ваҳмали,
Жонлангандай булар ҳар қора соя.
Отлар олд оёгин тикка кутариб,
Ер тепиб тўсатдан тисарилдилар;
Отлиқлар гоҳ ёлин сийпар, эркалар,
Гоҳо қамчи тортиб, қистар эдилар.
Отлар ер тепади. Қаршида дарё,
Тошқин! Ҳамласидан титрайди соҳил.
Туғондан йулбарсдай ошар ҳайқириб,
Гуё занжир узган, бебош ва жоҳил.
Нишобнинг тагида номаълум соя,
Биров тошқин билан олишар якка.
Туғоннинг баҳайбат дарвозаси берк.
Оппоқ сув тузони урлайди кўкка.
Ким бу, қора тунда захмат чекучи?
Ким бу жон аямас довиюрак шоввоз?
Ким бу? Нега ёлғиз? Не қилар?
— Ким бу!
— Бу мен, мен — Арслонман! — эшитилди овоз.
Бу даҳшатли сузни англаган каби
Отлар депсинишдан асло тухтамас.
Шунда суворийлар сакраб эгардан,
Иккиси ҳам зурга ростлади нафас...
Дарё қирғоғига чиқди Арслонқул,
Буйнга муносиб чаптаст елкаси.

Аммо вужудини қалтироқ босган,
Шалаббо ҳўл эди гимнастёркаси.
Азизов нимадир айтди шивирлаб,
Сўзин олиб учди Телбасой ели.
Меҳрибон тикилди ўтли кўзига,
Ечиб, елкасига солди шинелия...
Сув изига тушди, кетди отлиқлар.
Арслон пахтазорга қувониб боқди
Тонг ҳам уфқларга нуқра нур сочиб,
Ҳулкар бош устида машъалин ёқди.
Бу яшил ғўзалар Салимжонники,
Нетарди сел олиб кетса беомон?!
Арслонқул тикилиб заиф шохларга,
Гиначи дустини уйлайди ҳамон.
Ғўзалар олқишлар нажотчисини,
Сарин тонг елида тебратиб баргин.
Йигит давом этиб тунги сафарни,
Боғбон чайласига йўл олди ҳорғин.

Эгаридан тушди гузарда парторг
(От тизгинин олди темирчи Жура),
Елғиз оёқ йулдан қайрилиб кетди,
Балки хаёлларнинг ҳукмига кура.
Уй торлик қилгудай куринди балки
Чексиз парвоз қилган хаёлларига.
Баҳрин очар эди тонгнинг софлиги.
Ҳул майса урилар туннинг барига.
Камалакдай куприк дарё устида,
Савлатли, қудратли цемент устун.
Ана, буғдой ортган уч тоннали ЗИС
Салмоқ билан утар титратиб уни.
Энди уйқусидан тургандай қуёш
Унинг орқасидан боқади мудраб,
Нурлар олтин симдай,
Офтобни ЗИС
Гуё тоғ ортидан чиқарар судраб.
Ҳур лавҳа қадрдон, гузал туюлар,
Ҳатто чангли йуллар, унқир-чунқирлар.
Узоқда

шудрингга юз ювиб

тонгнинг

Алвон сочиғига артинар қирлар.

Ҳали мураббийсин кутар тонг сайин
Эртанинг шовқинли, қуюқ урмони.

12. Н О М А Ъ Л У М Д У С Т.

Салимжон лапанглаб чиқди гузарга,
Тунги хаёллардан тоқати тугаб.
Бирдан қуршаб олди уни одамлар,
Ҳамма ёқ ваҳима, ҳамма ёқ дув гап:
— Телбасой тошганмиш бугун кечаси! —
Салимжон оқарди, ўзин йуқотди.
Шу ҳолатда сапчиб тўпдан чиқди-ю,
Девордан чопонин айвонга отди,
Боғу ҳовли ошиб югурди Салим,
Занжир шарақлатиб ҳурди Олапар.
Катта йулга чиқди ортига боқмай,
Куприкка кўз тиккан, ҳансирар, чопар.
Хаёлидан ўтар қурқинч манзара:
Тошқин ямлаб кетган тақир даласи,
Хаёлидан ўтар Арслон пучуқнинг
Азонда кўчадан утган палласи.
Хаёлидан утар ҳамқишлоқлари,
Олти ой далада чеккан машаққат.
Хаёлидан ўтар ўтган йилги узр,
Бу йил колхоз яна қиларми шафқат?!
Телбасойга етди, қайтди нафаси.
Не куз билан курсин: куприк саломат.
Ернинг этагида купик ва ҳашак —
Тунги зур тошқиндан қолган аломат.
Соҳилларни ювиб, нуратибди сув,
Пахтазор этагин ялабди бир оз.
Ажабо, ким очган тунда туғонни,
Қайси меҳрибон дўст, қайси бир шоввоз?
Салим енгил тортди, қон кирди юзига,
Минг-минг раҳмат деди, минг қатла шукур.
Аммо узи билмас кимдан мамнунлигин;
Кечгача қайтмади даладан шу кун.
Қандайдир, азизроқ кўринди ғуза,
Яшил баргларидан узолмайди кўз.
Ҳамкасблари туғишгандан афзал.
Яна қадрдонроқ туюлди колхоз.

Қайга борса, нима иш қилса ҳам.
Номаълум дуст турар гўё қошида.
Ким булсайкин деган чигал бир хаёл
Азоб юки булиб қолди бошида.

13. ҚИЗИМ СЕНГА ДЕЙМАН
КЕЛИНИМ, СЕН ЭШИТ

Зал тинч. Бош устида пир-пир капалак
Ипак абажурга урарди узин.
Ҳамма жон қулоғи билан тинглайди,
Лектор Азизовнинг оташин сузин.
Нотиқ „ватанпарвар“ деган зўр сўзнинг
Асл маъносини қилади таҳлил.
„Ўзимиздан олай мисолни“ дейди,
Коммунист Арслонни келтирар далил.
Бир четда шумшайиб ултирар Салим;
Парторг куз солмайди унга атайлаб,
Аммо йигит сезар, гўёки,

фақат

Унга аталганди бугун ҳамма гап.
Жушқин илҳом билан сўзлайди нотиқ,
Шитирлаб қоғозга тушади сузи.
Телбасой баҳсига келгач ҳикоя
Пирпираб очилди Салимнинг кузи.
Наҳот...

Наҳот „номаълум дуст“ дегани ўша?
Аттанг, шу кунгача етмабди ақли,
Ташаккур айтса ҳам энди кўрганда —
Қанча хафа булса Арслонқул ҳақли...
Суҳбат туғаб, ҳамма тарқалса ҳам
Салим залда қолди ўлтирганча жим.
Юрт нима? Бурч нима? Колхоз ўзи нима?
Салимнинг узи ким? Халқ ким? Арслон ким?
Неча бор эшитган оддий гап бари,
Лекин зур гап экан, уйлаб курмапти.
Ҳозир ғовлаб кетди мияси бирдан,
Манглайга тер қалқди, буришди афти.
Ҳар йилин, ҳар кунин қайта уйлади.
Ҳар сўзин, ҳар ишин олди ёдига.
Билмай, хаёл билан келиб қолипти
Арслонқул кўкартган боғнинг олдига.

Баргларни эгипти оқшом салқини,
Гуллар чирмаб олган боғбон капасин.
Ишкомда ивирсиб чол юрар. Гўё —
Осмон ҳам шу боғлан олар нафасин.

14. К У Р М А Н А.

Хурозлар товуши янграр устма-уст,
Тун ели телбадай тонг пурин излар,
Самоварчи ҳали ўт ҳам қаламабди,
Пичинг отиб утди саҳархез қизлар.
Юзин совуқ сувга чайиб Салимжон.
Чой кутар, патнусда жийда ва майиз.
Шу маҳал гузардан роз юриб ўтди
Чаккасига ғўза гули таққан қиз.
Курганлар қайрилиб боқар ҳайратда,
Биров ишонмасдан кулимсирайди.
Биров шодлигидан бетоқат, чоллар —
Ҳилол кўрган каби соқол силайди.
Болалар қий-чувлаб тусар йулини,
Суюнчи олмоққа чопар уйига,
Гуёки бадавлат келиннинг сепи —
Келарди колхознинг кузги тўйига.
Гўё бир оламини бошлаб келди қиз,
Қувонч, рашк ҳисларин қузғаб дилларда.
Даштдаги ҳаётнинг завқи, ҳиди бор
Сочига чирмашган сарин елларда.
Бир байрамдай кутиб, олқишлар колхоз
„Сахро йигити“нинг кўрманасини.
Шундай ошиқдики Салим, бугуноқ —
Гулга айлантирса ҳар шонасини!
Чопди ҳилпиратиб оппоқ яктагин,
Хаёл энтиктирар. Шошар, бузарар.
Эгатга елкандай кириб борганда
Гўё тўлқинланди кум-кук ғузалар.
Шудринг ҳовур булиб кўтариларди
Узоқда кетмонлар ярқирар йилт-йилт.
Шосупа устида ҳандалак пўчоқ,
Шийпонлар ҳувиллаб ётипди, жимжит...
Қозикда Салимнинг шаҳар киядиган,
Украин ёқали, гулдор кўйлаги...
Ўйин қароқликда ўтган кунларин

Аламли афсуслар билан уйлади.
Бугун қайга борса, нимаки қилса,
Унинг куз ўнгидан кетмас Арслонқул.
Бошқа бирор нарса уйлай деса ҳам,
Шу ном хаёлига келади нуқул.
Салим ҳамон уйлар ажойиб дустин,
Тушуна олмайди унинг хулқига;
Узр сураб бориб яраша қолса,
Одамлар қолдирмасмикан кулкига?
Майли, кулсин! Майли ҳамма кулсин,
Майли кечирмасин Арслонқул уни.
Йуқ!

Узр утиниб боради Салим,
Албатта сурайди дўстлик қўлини!

15. В А Ё Д А.

Тонгдан сават-сават мева саралаб,
Эрталабдан пойлаб даштнинг йулини,
Гуллар буркаб олган салқин чайлада
Боғбон кутиб олди азиз ўғлини.
Очилган кўсакни олди қулидан,
Тикилли: толаси нурдай беғубор,
(Шундай тижилганди чол уша даштда,
Дўсти Қодирқулнинг кузига сўнг бор...) —
Жуда шодсан, уғлим, юзингда купдан
Бу қадар шодликни курмовдим. Туғри,
Мен энди пайқадим: сенинг чеҳрангга
Мана бу толанинг тушибди нури.
— Бундагина эмас қувончим, ота,
Боғингизда курдим колхоз ҳуснини,
Далаларни кездим, колхоз оқлайди
Доҳимиз Лениннинг азиз исмини!
Салимнинг ерин ҳам курдим келишда.
Ҳали очилмабди, аммо кўсак мўл. —
Бир ташвиш шу эди баҳордан буён,
Ўзин енгил тортди бугун Арслонқул.
Қуюлиб, фарқ пишган шафтоли, анжир...
Дам боғ кезди йигит, ёнбошлади дам.
Бу балки кузгача сунгги оромдир,
Қониб ухлаб олди гудакдай беғам.

Туриб, Ботвинникнинг бир уйинига
Роса ярим соат бош қотиргандир.
Кейин тиргавучлар қирқишди чолға;
Сунг меҳмонга айтиб келди бригадир.
Ундан қайтиб, ястанди майсага
Агротехникадан дарслар кўчирди.
Кейин анчагача куча чангитиб,
Ёш болалар билан пуфак учирди.
Хабашдай қоп-қора қушнининг ўғли
Соғиниб қолганди уни ниҳоят.
Басма-бас пойгада ёғоч отининг
Синиб қолганидан қилди шикоят.
Арслон завқланарди, узмасди кузин
Чучук тил, жингалак сочли боладан.
— Ёғоч от қиберинг, Арслонқул ака,
Адам кеч келалар ҳар кун даладан. —
Бошлаган китоби чала ётса ҳам,
Қайтаргиси келмай боланинг раъйин,
— Хуп, — деди, — кечқурун бизникага кир,
Мен сенга учқур от қилиб берайин —

Салим ўша куни эрта саҳардан
Ҳаммани турғизди бирдан оёққа.
Ҳовлини бошига кўтарди, худди
Гирдобдай айланди, чопди ҳар ёққа.
Кун буйи тинмади ошғич тараддуд,
Тузилди сернеъмат катта дастурхон,
Ишдан сунг ясаниб-тараниб Салим
Боғбон чайласига йул олди чаққон.
Қандай кириб борса остонасидан?
Қай хилда, нимадан бошласа сузин?
Не қилар, борди-ю, алик олмаса,
Қул узатганида угирса юзин?
Тухтаб терин артар баъзан, тагин юрар.
Ўйлар чирмашади, шошади ақли.
Ўзи салом бермай ўтган бир маҳал,
Ахир шундай қилса Арслон ҳам ҳақли.
Ҳайиқиб очаркан боғ дарвозасин,
Узоқдан пайқади Арслонқул уни.
Шошиб пешвоз чиқди бошьяланг ҳолда,
Самимият билан сиқди қулини.
Гуноҳкор боладай бош эгди Салим,

Йўқотди йўл бўйи ёд қилган гапин.
 — Қани, ичкарига. — Арслон курсатди
 Боғнинг ўркач-ўркач ишком тарафин.
 — Мен ўзингни чорлаб келгандим.
 — Кўп раҳмат. Ҳозирми?
 — Ҳозир албатта.
 Арслон тириштириб қуйди манглайин:
 — Ноқулай пайт экан, — деди, — э, аттанг.
 — Раисни ҳам таклиф этган эдим,
 Тараддуд қилгандим сен учун махсус...
 — Жон деб борар эдим, Салимжон дўстим,
 Сўз бериб қўйганман бировга, афсус.
 Ҳу ана кўрдингми, ўзи ҳам келди! —
 Арслонқул жилмайиб қилди ишора:
 Девордан тирмашиб тушарди биров,
 Сочлари жингалак, хабашдай қора.
 Салим пирпиратди киприкларини,
 Ҳеч нарса тушунмай аланглаб боқди,
 Арслонқул дустининг кўзига қараб,
 Уни юпатгандай кифтига қоқди:
 — Ёғоч от ясаймиз у билан ҳозир.
 Сен куларсан балки, қиларсан зарда.
 Ёғоч от албатта арзимаган гап,
 Лекин, нима қилай, берганман ваъда.

Салим боғдан чиқди мастдай гангираб.
 Қай томон юрганин билмасди ўзи.
 Ҳамон қулоғининг тегидан кетмай
 Янграр Арслонқулнинг энг сунғи сўзи...
 Ёд олаётгандай такрорлар: „Ваъда!..“
 Такрорлаган сайин титрар аъзоси.
 Шундай муқаддасми ваъда деган сўз,
 Шундай улуғворми унинг маъноси!
 Ўша Салим билган эски сузми бу?
 Бугун биринчи бор эшитдимми ё?
 Бугун эски бир суз айтиб эски дуст
 Янги тилсим очди бехосдан гуё.
 Ваъда дўст эканки,

садоқатинг бўлса,
 Зафардан зафарга элтаркан ҳар вақт,
 Олтинни кепакдай ҳис этиб Салим,
 Сочиб юрган экан ҳар ён бепарво.

Ваъда бу — сўз эмас,

сеҳргар куч экан,

У — одам тақдирин қилар экан хал.

У тилнинг шунчаки айланишимас,

У — идрок

у — виждон,

у — меҳнат,

у — қалб!

Ой ботди. Звено ҳорғин ухлайди.

Эсмас ғуза баргин силкитгулик ел,

Чигиртка чириллар аллақайларда.

Тонг яқин,

ҳадемай уйғонади эл.

Лекин Салим асло мизғиёлмади,

Юз бор ағдарилди, бўлди овора.

Куз юмса бир бола келар қошига —

Сочлари жингалак, хабашдай қора.

Гоҳ қайдадир, кимдир гуё такрорлар

Салимнинг йиғинда берган ваъдасин:

„Арслон басма-басга чақирмай мени,

Аввал ерин эплаб қайта ҳайдасин“.

Тушга нима бало кирмайди дейсиз,

Салим жуда нотинч ухлади бу тун.

Куз очиб қараса — учоқда олов,

Буралиб осмонга ўрларди тутун.

Салим звенони ишга уйғотди,

Далада тинчликнинг кўзгуси чил-чил.

Ҳар дам гул айланар яшил кусакка,

Ҳар нафас кусаклар тўплайди ҳосил.

Кўсак зиллигидан бош силкиб, гуё,

Одам кўзи билан қарайди ғуза.

(Салимжон лоф уриб ваъда берганда,

Шундай тикилганди унга бутун зал).

Қалбларни шоширар ҳар кусак, ҳар гул,

Умид бағишлайди даланинг ҳусни.

Шошилинич буйруқ берар

ҳар ён зеновой,

Ўзи текширади ҳар ками-кўстни.

16. КУПРИК

Йўл денгизга қуйган лойқа дарёдай
Даштда олисларга кетиб йуқолар,
Унда пахта ортган катта грузовой
Сув узра кўпикдай сузар, чайқалар;
Узоқдан юмалоқ, оппоқ ва пахмоқ,
Никелли тумшуғи куринар ёлғиз,
Ғарам икки ёнин зил босиб тушган,
Паққос ёрилгудай қанорлар тиғиз.
Худди ел учирган эски латтадай
Буралиб кетидан судралади чанг,
Чумолидай, юки ўзидан катта,
Пишиллаб тош йўлга киради аранг.
Колхознинг тош йўли равон,
тузонсиз,

Икки ёни жийда, шохлари ларзон.
Қанорлар оғзидан чимдиб пахтани
Ўғирлаб қолади бутоқлар баъзан.
Хавфли бир куприкнинг ёнида тўхтаб
Шофер кабинадан чиқди бошьяланг.
Қаради, жилмайди, сидирди терин,
Мотор гувлашига қалби ҳамоҳанг.
Яна ҳайдаб кетди мамнун ва дадил,
Куприк янги бўпти дарров қай чоқда?

Қўлин манглайига соябон қилиб,
Салим кузатарди сал нарироқда.
Юк ғизиллаб ўтди янги куприқдан,
Харилар ақалли букилмади ҳам,
Салим шод: тун буйи чекса ҳам азоб,
Дашт йўли кўпригин қилди мустаҳкам.
Салим шод: ҳозирги қизгин кунларда
Оро кира олди дустнинг жонига.
Балки енгиллатар бир оз гуноҳин,
Балки бугун-эрта кўрса ўртогин
Тортинмай, „салом“ деб, борар ёнига.

17. ХИРМОН ЭТАГИДА

Тошбақадай нимиллаб гуллар утади.
Тонгни отдиролмай зерикар қизлар.
Баъзан шухлик қилиб шошқалоқлари
Ярим тундан туриб ҳулкарни излар.

Кузда қизлардан ҳам қуёш шошқалоқ,
Бир юмалаб утиб дарров ботади.
Ўша утишда ҳам яшил ўтларнинг
Қолган-қутганини қовжиратади.
Узоқда хазонрез юрипти чоғи,
Тиниқ сув барг олиб ўтар қай чоқда.
Кузнинг ҳар бир куни, ҳар бир соати
Ёзнинг яшил куркин юлиб кетмоқда.
Аммо баракали хушбуй ва сахий,
Бахтли келинчақдай колхоз кузаги.
Боғлар, водийларнинг ҳуснин янгилар,
Нуқра-ю олтиндан унинг безаги.
Юртни қучгинг келар, тукин бул дейсан,
Қуй-қузинг юлдуздай бесаноқ булсин!
Йуллар оқ, тоғлар оқ,

хирмонлар оппоқ,
Дустларнинг юзи ҳам, дейсан, оқ булсин!
Ғуза шохларига келиб илашар
Мизон шамолининг ҳарир ипаги.
Бугун далаларда байрамдай қувонч,
Бугун одам тўла хирмон этаги.
Бугун даладаги барча шов-шувни
Теримчи қизларнинг ялласи босди.
Бугун топширилди юзинчи процент —
Колхоз тарозисин палласи босди.
Лекин нақ теримнинг биринчи куни,
Тош қуйиб улгурмас Мамажон тароз.
Пахта қопловчилар қичқирар „ҳа-ҳу“,
Шофер манглайдан тер оқар шаррос.
Иш бошида раис,

парторг ҳам шунда,
Ҳурматли Нор боғбои у билан бирга.
Четроқда Арслонқул,

қаршисида Салим,
Сузлайди-ю, ҳамон қарайди ерга:
— Мана биз ҳам ваъдамиздан чиқдик,
Орада дустликни бузибмиз бекор;
Оғир хижолатда шу кунни кутдим,
Қаршингда айбимга булай деб иқрор.
— Асл дустлик булса орада, Салим,
Унча-мунча гапдан асло бузилмас.
Сен айтгандай эмас унинг маъноси,

„Дустлик“ сузи азиз, буюк, муқаддас,
Дустлигимиз — колхоз, унга садоқат,
Меҳнатга оташин муҳаббатимиз.
Дўстлигимиз — ҳамқишлоқлар меҳри,
Якдил ниятимиз, ҳамиятимиз.
Бу йилгидек мул-кул булса хирмон,
Баракали булса колхознинг ери,
Худди бу йилгидай яшнаса пахтазор,
Шудир орамизда дустлик замири. —
Шу маҳал мавзуни пайқаб Азизов
Келиб аралашди қизгин суҳбатга:
— Тўғри гап, жуда ҳам тўғри гап. — деди —
Бир оз қўшимчам бор лекин шу гапга.
Фақат сизнинг дустлигингиз эмас,
Буюк оилага пахта мададкор.
Мана шу толага зеҳн солиб кўринг,
Унинг куп ажойиб ҳикматлари бор.
Буюк, сирли бир куч яширинган унга,
У динамит булиб портлаши мумкин.
Унинг меҳрин тотган ярадор солдат.
Унинг оташидан ёв кунпаякун. —

Одамлар тупланди атрофга секин,
Митингга айланди хирмон этаги.
Ўзини минбарда нотик ҳис этиб,
Азизов завқ билан давом этарди:
— Қуюқ урмонлар бор узоқ шимолда,
Унда қор тузғитиб, еллар эсади.
Унда кимдир биров пахталик кийиб,
Бизнинг колхоз учун ёғоч кесади.
Бу тола ёз бўйи юрак меҳри билан,
Кузнинг нури билан йўғрилган.
Ҳа, у халқимизнинг қардошлар билан
Дўстлик ипларига қушиб йигирилган.
Зур гигант устида ҳилпирар балки
Толамиз айланиб қизил байроққа.
Балки энг қимматли мукофот булиб
Яна қайтиб келар бизнинг қишлоққа.
Ер бошида байроқ ҳилпираса,
Ғалаба куйидай завқлидир меҳнат.
Байроқдан миллионлар сенга тикилар,
Ортади қулларда барака, ҳиммат.

Мана қуёш бизда ҳозир тиккада,
Балки Украинада оқ тонг отгандир.
Унда дўстларимиз бугдой карвонига
Қизил байроқ тикиб келаётгандир.
Уларни ва бизни кузатар Ватан,
Шу Ватан етказди бахтиёр кунга.
Шунинг учун бутун борлигимиз,
Меҳнат самарамиз, умримиз унга! —

Бирдан дала буйлаб қарсак янгради,
Бирдан Азизовни қучди Нор боғбон,
Халқ гўё бахт билан юзма-юз келиб,
Уни яна бир бор қучди шу замон.
Арслон Салимжонга қўл берди:

— Дустим,

Майли, тунларимиз утсин уйқусиз.
Меҳнатнинг ишқини тотмаган — қалбми?
Уни билмаган қалб — ҳиссиз, туйғусиз.
Кафтимизда қадақ буртса майли,
Майли, тунларимиз ўтсин далада.
Украин дуст донга меҳрин берсин,
Бизники — мана шу олтин толада! —

Балки шуъласини хирмон эмгандан,
Мис баркашдай қизғиш кузнинг қуёши,
Дустлар шодлигини асло ўлчолмас
Қанор тортадиган тарози тоши.
Улар колхозининг гулбоғ шаббодаси
Чулларга упириб кирганидан шод.
Буюк тақдиридан, саодатидан,
Келажакни кундай курганидан шод.
Улар катта йўлдан қадам босар аста,
Қучоғида колхоз гулдаста.
Узоқда олмасдай порлайди Чатқол,
Йўллар оқ,

қирлар оқ, олислар оппоқ,
Гуё пешвоз чиққан нурли истиқбол!

1949.

МУНДАРИЖА

Бет

Ёшлигим	3
-------------------	---

ИЛКДАФТАРДАН

Тилак	7
Тонг эди	8
Абадийлик	10
Қасам	11
Шеър ва ҳаёт	14

ДАРҒАЗАБ ЙИЛЛАР

Бугуннинг хитоби	17
Жангчининг байрам кечаси	19
Ғалаба ишончи	21
Нур ошиқлари	23
Вайрона	24
Туғишганлар қайтар	25
Соғиниш	26
Ватан	27
Москванинг қалби	28
Кузалар тулғазиб кумгил боғинга	30
„Икки нарса оғир кунглимга“	31
Европадан хат	32
Ғалаба	33
Жангчи қабри ёнида	34

ПОХОДДАН СЎНГ

Йул бўлсин	37
Теримчи қизга	38
Тинч океан	40
Шерюрак лочинлар	41
Кремль арчалари гуркурар мангу	42
Буюк оила	44
Райком	46
Олтин дарвоза	49
Қозон университети	51

Дўстлик тўйимиз.	53
Май шеъри.	55
1949 йил.	57
Заррадан қуёш	58
Ёшлик колоннаси	59
Москва.	61
Тошкентликлар	62
Ленин ҳақида.	64
Тонг отади.	65
САГУ студентига	66
Қуёш парчаси.	67
Партиямиз.	69
Пахта.	71
Ленин декрети	72
Пахта байрами	74
Йулдан репортаж	75

ВИЖДОН СЎЗИ

Брянск ўрмонида	81
Вакилларимизга наказ.	82
Виждон сўзи.	84
Корея солдатига	86
Ҳамза Ҳакимзодага	88
Болалар.	90
Тинчлик жарчисига — озодлик	92
Чегарадан утганда.	95

ДАСТГОҲ ВАЗНИДА

Кучли шаршарага пиёла тутиб.	99
Ишчи синфи вахтада.	100
Бобомнинг бобоси гудок билан турган.	103
Токаръ Аҳмад музокараси.	104
Кекса мастер сузи.	107
Ҳамшаҳарларим.	108

КИЧИК НОВЕЛЛАЛАР

Чолу кампи лар	115
Теримда.	117
Мамадали ота — пахтакор.	119
Бу жойларнинг даҳшат, ваҳимасин.	121
Хиёбонда.	122
Чол.	123
Мис қалпоқли йигит	126
Бригадиримиз	128
Бир туп урик	130

О НА

Инсоннинг илк айтган сузи онадир	133
Бола	134
Она хурсанд	135
Муқаддаслик	136

Она (баллада)	137
Қайнона	140
Баҳодир	141
Басти хола Запорожьеда	142

ЛИРИКА КИТОБИДАН

Раҳмат, меҳрибоним	147
✓ Ниҳол	149
„Севаман“	150
Маяковский уйида	151
Р...га	154
Таниш	155
Орамизда эркаю мағрур	156
Ҳамзабоднинг булоғ сувлари	157
Юрганмисиз Чимён тоғларида	153
Йулда	159
Дарахтларни буркаб	160
Баъзан ҳижрон сатрларин кўриб	161
Дадам машҳур печкачи утган	162
Боғ оралаб урмалайди тун	163
Соч оқи (С. Шипачевдан)	164
Наслларга (С. Шипачевдан)	165
Хола ва бола	166
✓ Ҳазон	167
Икков ёлғиз эдик	168
Кузги еллар	169
Эслаб ёшлигимни	170
Онажони унинг	171
Баъзида ёшимга ёш қўшадилар	172
Тукин кузак	173
Умрим узоқ булур	174

БОЛАЛАРГА

Комсомол минбарда	177
Тинчлик солдати	179
Каптарлар	181
Чин юракдан	182
Худди бизга ўхшаш, пионер	184
Пулатжон юз туп кучат эқмоқчи	186
Комсомол	189
Ҳайдар амаки	190
Май қушиғи	193
Вожатийимиз — комсомол	194

ПОЭМАЛАР

Адолат (эртас)	199
Пулат қуювчи	206
Шералининг дусту—барҳаёт	224
Катта йулда	232